

ERÄMAASSA VAI SIVISTYKSEN LAIDALLA?

Melojien luontokokemuksia Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa

Pro gradu

Päivi Tommola 11281w
Joensuun Yliopisto
Maantieteen laitos
Vapaa-ajan ja virkistyspalveluiden maisteriohjelma
09.03.2006

TUTKIMUSTIEDOTE

Tutkimus käsitteli sitä, miten mielessä konstruoitu erämaisuus näkyy luontomatkailijan kokemuksissa suojelualueella. Tätä tarkasteltiin ensinnäkin sen prosessin kautta, jossa luontomatkailija havainnoi ympäristöään, tehden oman arvionsa sen erämaisuudesta tai ei-erämaisuudesta. Toiseksi, tutkittiin sitä, millaisia ilmiasuja erämaakokemus saa luontomatkailijan kokemuksissa. Tarkastelun kohteena oli melontamatkailu itäsuomalaista järviluontoa esittelevissä Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa. Tutkimus pohjautui pääosin lomakehaastattelun ja sitä täydentävien teemahaastattelujen avulla paikan päällä kerättyyn aineistoon, johon saatiin vastauksia yhteensä 101. Aineisto koostui sekä määrällisestä että laadullisesta materiaalista, jota käsiteltiin tilastollisen analyysin keinoin ja sisällönanalyysillä.

Erämaakokemuksen todettiin muodostuvan yksilöllisesti siten, että vastaajan aikaisemmista kokemuksista muodostunut erämaisuuden havaintoskeema määrää, mitkä ominaisuudet vastaaja kokee merkityksellisiksi erämaisuuden vaikutelman synnyn kannalta. Skeema kuvattiin linssiksi, jonka läpi luontomatkailija tarkastelee ympäristöään. Linssin paksuus, joka heikensi kokemuksen suodattumista sen läpi erämaakokemukseksi, muodostui erämaakriteerien tiukkuudesta, joka vaihteli yksilöllisesti. Erämaalle asetettujen kriteerien todettiin olleen kotimaisilla vastaajilla tiukemmat kuin ulkomaisilla, pääosin saksankielisillä, vastaajilla. Myös retkeily- ja melontakokemus lisäsi linssin paksuutta.

Linssin todettiin muodostuvan useaan eri ominaisuuteen liittyvien kokemusten kombinaatiosta, jossa eri ominaisuudet painottuvat yksilöllisesti, asumattomuuden ja luonnontilaisuuden ollessa yleisimmin priorisoidut kokemukset. Erämaakokemuksen muodostumisen kannalta tärkeäksi osoittautui, että ympäristöä koskeva havainnointi ei ollut minkään ominaisuuden osalta selkeässä ristiriidassa skeeman kanssa. Tämän osoitti Linnansaaren tapaus, jossa asumattomuuteen ja syrjäisyyteen liittyvät negatiiviset kokemukset alensivat vaikutelmaa alueen erämaisuudesta. Voimakkaasti koetun yksittäisen ominaisuuden, kuten Koloveden rauhan ja hiljaisuuden, todettiin riittävän luomaan erämaisuuden vaikutelmaa jos mikään muu ominaisuus ei ole skeeman kanssa selkeässä ristiriidassa.

Linssin läpi erämaakokemuksiksi suodattuneet kokemukset jaoteltiin kolmeen ryhmään, jotka olivat minäkeskeiset, luontokeskeiset sekä minän ja luonnon vastakkainasetteluun perustuvat kokemukset. Ryhmien sisällä havaittiin seuraavia erämaakokemuksen dimensioita: tutkimusmatkailu, oma rauha, vapaus, paluu juurille, ihmisen pienuus, haaste, huoli ympäristöstä, ja yhteys luontoon. Erämaakokemuksen erityisyyttä selitettiin siihen liittyvällä tilaan yhdistyvällä dynaamisuuudella, jossa ympäristön muuttuessa kokemuksen aspektin oletettiin säilyvän samana. Erämaakokemuksen eroiksi lähivirkistyskokemukseen esitettiin tämän lisäksi oman rauhan kokemuksen suurempaa ja omaan fyysiseen olotilaan liittyvien kokemusten pienempää painoarvoa.

Asiasanat: luontomatkailu, eräretkeily, virkistyskäyttö, kokeminen, Koloveden kansallispuisto, Linnansaaren kansallispuisto, melonta

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	6
1.1. Taustaa	6
1.2. Tutkimuksen idea ja rakenne	7
2. YLEISKATSAUS AIKAISEMPAAN ERÄMAAKOKEMUKSEN TUTKIMUKSEEN.....	8
3. ERÄMAA-KÄSITTEEN MERKITYS.....	11
3.1. Sosiaalis-kulttuurillisia määritteitä	11
3.2. Luonnontieteellisiä määritteitä.....	13
3.3. Yksilöllisiin tunteisiin ja ajatuksiin perustuvia määritteitä.....	14
4. YMPÄRISTÖN KOKEMISEN TEORIAA.....	17
4.1. Ympäristöpsykologian näkökulma ympäristön kokemiseen	17
4.2. Erämaakokemuksen sisältöä kuvaavan tutkimusperinteen menetelmiä	19
5. TUTKIMUSTEHTÄVÄ	21
5.1. Tutkimuksen alkuasetelma ja alaongelmat	21
5.2. Kohdealueet	23
5.3. Aineisto	28
5.4. Analyysimenetelmät.....	31
6. TULOKSET.....	33
6.1. Vastaajat: Koloveden ja Linnansaaren melontamatkaajat muotokuvassa ...	33
6.2. Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa koettu erämaisuus.....	42
6.3. Erämaisuuuden selittäjien yhteys koettuun erämaisuuuteen.....	46
6.4. Erämaisuuuden selittäjien merkityksellisyyden yksilöllisyydestä.....	70
6.5. Erämaisuuuden luomia kokemuksia	71
7. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	86
7.1. Tutkimuksen keskeiset tulokset	86
7.2. Kritiikkiä	91
7.3. Tutkimuksen avaamia perspektiivejä.....	93

LÄHTEET

LIITTEET

TUTKIMUKSESSA ESIINTYVÄT KUVAT

Kansi: Retkimelontaa Koloveden kansallispuistossa

Kuva 1. Neisserin havaintosykli	18
Kuva 2. Linnansaaren ja Koloveden kansallispuistojen sijainti.	23
Kuva 3. Linnansaaren kansallispuiston kartta.....	24
Kuva 4. Koloveden kansallispuiston kartta.....	26
Kuva 5. Vastaajien kotimaat	34
Kuva 6. Vastaajien retkeilykokemus	35
Kuva 7. Vastaajien melontakokemus.....	36
Kuva 8. Vastaajien perustelut melonnan valinnalle retken liikkumismuodoksi.....	37
Kuva 9. Vastaajien erittäin tärkeiksi kokemat asiat Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa.	39
Kuva 10. Vastaajien käsitykset erämaisyyden kokemisen tärkeydestä heidän melontaretkensä tavoitteena.	40
Kuva 11. Erämaa-aluetta kuvaavat ominaisuudet vastaajien antamien sijalukupisteiden keskiarvon mukaisessa tärkeysjärjestyksessä.....	42
Kuva 12. Vastaajien käsitykset alueiden erämaisyydestä.....	43
Kuva 13. Vertailu pääsaareen ja takaisin sekä pidemmän retken meloneiden vastaajien kokemasta erämaisyydestä Linnansaaren kansallispuistossa	44
Kuva 14. Vertailu oman ilmoituksensa mukaan ”hyvin vähän tai ei lainkaan” ja ”paljon tai hyvin paljon” melontakokemusta omaavien melojien kokemasta erämaisyydestä	45
Kuva 15. Vertailu Suomen ja jonkin muun maan vakituiseksi asuinpaikakseen ilmoittaneiden melojien kokemasta erämaisyydestä.....	46
Kuva 16. Kohdealueiden asumattomuus vastaajien arvioimana.....	48
Kuva 17. Koetun erämaisyyden ja asumattomuuden väliset havaintoparit.	50
Kuva 18. Kohdealueiden luonnontilaisuus vastaajien arvioimana.	53
Kuva 19. Koetun erämaisyyden ja luonnontilaisuuden väliset havaintoparit.....	55
Kuva 20. Kohdealueiden rauhallisuus ja hiljaisuus vastaajien arvioimana	57
Kuva 21. Koetun erämaisyyden ja rauhallisuuden sekä hiljaisuuden väliset havaintoparit	59
Kuva 22. Kohdealueiden syrjäisyys vastaajien arvioimana.....	61

Kuva 23. Koetun erämaisyyden ja syrjäisyyden väliset havaintoparit.	63
Kuva 24. Kohdealueiden kasvi- ja eläinrikkautta vastaajien arvioimana.....	65
Kuva 25. Koetun erämaisyyden sekä kasvi- ja eläinrikkautta väliset havaintoparit.....	66
Kuva 26. Kohdealueiden laaja-alaisuus vastaajien arvioimana	67
Kuva 27. Koetun erämaisyyden ja laaja-alaisuuden väliset havaintoparit.....	68
Kuva 28 Miten mielessä konstruoitu erämaisuus näkyy luontomatkailijoiden kokemuksissa suojelualueilla?.....	89

LUKIJALLE

Oma kiinnostukseni luontokokemukseen on peräisin vuosia kestäneen suunnistusharrastukseni myötä eteeni avautuneilta lenkkipoluilta, jotka ovat kerta toisensa jälkeen johtaneet minut metsän siimekseen, pois arjen kiireistä. Aina en ole kuitenkaan pysynyt poluilla, vaan askeleeni ovat kohdanneet monenlaista alustaa myös kaukana niiden ulkopuolella. Aina en ole myöskään tyytynyt liikkumismuotona jalkaisin tapahtuvaan vaellukseen, vaan olen löytänyt liikkumismuodokseni myös maastopyöräilyn ja melonnan, joista jälkimmäisen myötä tutustuin omakohtaisesti Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoihin ja kiinnostuin niiden luonnosta, jonka havaitsin olevan mielenkiintoinen sekoitus lähivirkistysaluetta ja jotakin kaukaisempaa, kenties erämaaksi mielletävissä olevaa ainesta. Tästä havainnosta syntyi tutkimukseni aihe, erämaisyyden kokeminen, jonka esille tuomisessa olen tässä tutkimusraportissa hyödyntänyt metsätieteellis-humanistista maantieteilijän taustaani.

Toivon oheisen tutkimusraportin olevan sinulle yhtä mielenkiintoinen lukukokemuksena, kuin se on ollut itselleni kirjoituskokemuksena. Tässä yhteydessä haluan myös esittää kiitokseni tutkimukseni tukemisesta yhteistyökumppaneilleni Metsähallitukselle ja Oravin melontakeskukselle, joiden toivon tämän tutkimusraportin myötä saavan panokselleen vastinetta. Kiitokseni ansaitsee myös työni ohjaajana toiminut TT Martti Muukkoselle, jonka kommenttien ansiosta kirjoitusprosessini on ollut antoisaa myös itselleni. Kiitos myös kaikille muille työtäni kommentoineille tahoille ja teille, jotka osallistumisellanne tähän tutkimukseen teitte siitä mahdollisen.

Päivi Tommola

1. JOHDANTO

1.1. Taustaa

Aurinko nousee pienen kallioluodon takaa paljastaen tämän maiseman kauneuden kaikessa värikylläisyydessään. Nämä kalliot ja tämä saarten labyrintti luovat kulissit konsertille, jota luonnon äänten orkesteri meille esittää aamulla, kun mela on juuri lennäyttänyt ensimmäiset vesipisarat kasvoillemme. Tämä uskomaton hiljaisuus ja kaikki, mikä sen synnyttää, tuudittaa meidät ajatukseen siitä, että näistä maisemista voi löytää erämaan, jonka sylissä sielu lepää, ainakin siihen asti kun niemen kärjen takaa paljastuu kesämökki aurinkopaneeleineen ja pihalla grillijuhlia viettävine asukkaineen.

Yllä oleva kuvitteellinen merkintä voisi olla vaikka omasta retkipäiväkirjastani, sillä se kuvastaa sitä toisinaan hyvin vahvaa, mutta silti kovin katoavaista erämaisyyden illuusiota, jota olen omilla melontaretkilläni havainnoinut. Olen jäänyt miettimään, mistä tuo illuusio syntyy ja mitä se edustaa? Voidaanko erämaisyyden ja sivistyksen ristiriidan kohtaamisen herättämää kokemusta ymmärtää ja mikä on se asia, joka saa oheisen kuvitteellisen esimerkin melojan tuntemaan, että hän on paikassa, jossa sielu lepää? Millaiseksi erämaakokemus muodostuu silloin, kun se syntyy ympäristössä, jossa sivistyksen laita on lähellä?

Filosofi Jean-Jacques Rousseau'n 1700-luvulla esittämä kuuluisa lausahdus kuvaa toisinaan myös nykyihmisen valtaavaa pyrkimystä hakeutua pois sivistyksen ja arkikiireiden parista, ”takaisin luontoon”. Elämme kuitenkin metsäteollisuuden edelläkävijämaassa, jossa normiympäristö on jo pitkään ollut jotakin muuta kuin luonnontilaista ja asumaton maisemaa. Millainen paikka tämän kaiken keskellä luo meille mielikuvan ”aidosta” ja ”alkuperäisestä” luonnosta, johon voimme palata? Onko modernin cityihmisen autenttisuuden ja alkuperäisen kaipuu niin vahva, että paluu luontoon edellyttää väistämättä ajomatkaa Lapin erämaihin, vai voisiko tuota aitoa erämaata löytää jo Etelä-Savosta?

Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistojen sijainti Savo-Karjalan sylissä ja niiden ominaisuudet pääosin asumattomina, vain vesitse saavutettavissa olevina alueina, luovat asetelman, jonka voidaan mieltää sijaitsevan ”matkan varrella” siirryttäessä Ruuhka-Suomen asutuskeskuksista Lapin erämaihin. Onko tuota kuvitteellista matkaa kuitenkaan taitettu vielä tarpeeksi? Onko Metsähallitus oikeilla jäljillä kuvatessaan esitteessään Koloveden luontoa käsitteellä ”jylhää erämaaluontoa” ja häiriintyykö Linnansaaren kansallispuiston hiljaisuus moottoriveneilykiellon puuttumisesta ja laivaliikenteestä siinä määrin, että erämaisyyden illuusio katoaa ennen kuin se ehti edes syntyä?

Pääosa meistä mieltää luontoretkeilyn jalkaisin metsäluonnossa tapahtuvaksi toiminnaksi. Melontamatkailu on suosioltaan kasvava luontoharrastus, jolla on hyvät mahdollisuudet tulevaisuudessa muuttaa tätä mielikuvaa. Melonta on myös hiljainen ja luonnonläheinen liikkumismuoto, joka siten tarjoaa sopivan kehyksen erämaakokemuksen tutkimiselle. Tämän lisäksi melontamatkailijat muodostavat alueellisesti tärkeän segmentin tutkimuksen kohdealueella, josta alueen maantieteelliset ominaisuudet ja olemassa oleva infrastruktuuri tekevät kansainvälisesti kiinnostavan melontakohteen. Alueen, jonka kehityksen yhtenä kulmakivenä on helppo nähdä tasapainon löytäminen alueen ruuhkautumisen ja sen infrastruktuurin kehittämisen välillä. Tämä tutkimus pyrkii myötävaikuttamaan tuon tasapainon löytämiseen vastaamalla kysymykseen siitä, miten erämaisuus näkyy luontomatkaileijoiden kokemuksissa suojelualueella?

1.2. Tutkimuksen idea ja rakenne

Tutkimuksen keskeisenä ideana on tutkia, miten erämaisuus näkyy luontomatkaileijoiden kokemuksissa suojelualueella. Näen erämaisuuden tässä tutkimuksessa ominaisuutena, jonka luontomatkaileija konstruoi mielessään, ja joka siten rakentuu yksilöllisen tulkinnan perusteella. Kiinnostukseni kohteena on siis subjektiivinen, mielessä muodostunut erämaisuus. Erämaisuuden heijastumista kokemuksiin tutkin ensinnäkin sen prosessin kautta, jossa luontomatkaileija havainnoi ympäristöään, tehden oman arvionsa sen erämaisuudesta tai ei-erämaisuudesta. Toiseksi tutkin sitä, millaisia ilmiöitä tuosta havainnointiprosessista suodattunut erämaakokemus saa hänen kokemuksissaan. Tutkimukseni noudattaa maantieteen humanistista tutkimusperinnettä, jossa keskeistä on ymmärtämisen haaste, ja jossa paikka nähdään yksilöllisistä merkityksistä muodostuvana kohteena.

Olen koostanut tämän tutkimuksen siten, että tämän johdannon jälkeen aivan ensimmäisenä esittelen tutkimukseni taustalla olevaa teoriapohjaa, joka muodostaa tässä tutkimusraportissa luvut kaksi, kolme ja neljä. Aluksi esitän yleiskatsauksen aikaisemmasta erämaakokemuksen tutkimuksesta, minkä jälkeen tarkastelen aikaisemmassa tutkimuksessa erämaalle annettuja määritelmiä ja ympäristön kokemisen yleistä teoriaa sekä paneudun tarkemmin siihen, millaisin menetelmin erämaakokemuksen sisältöä on aikaisemmin tutkittu. Esittämäni teorian pohjalta muodostan tutkimusongelmastani konkreettisen tutkimustehtävän, jonka ratkaisemiseen käyttämiäni keinoja ja viitekehystä esittelen tarkemmin luvussa viisi. Tästä eteenpäin tutkimukseni rakentuu tulosten tarkastelulla, jonka tarkempaan rakenteeseen palaan luvussa kuusi.

2. YLEISKATSAUS AIKAISEMPAAN ERÄMAAKOKEMUKSEN TUTKIMUKSEEN

80- ja 90-lukujen vaihteessa ympäristöaktivistien ja metsäsektorin välejä kiristänyt Kessin alueen metsien käyttöön liittyvä kiista ja sen myötä esille noussut tarve yhdenmukaistaa maamme erämaiden hoidon ja hallinnan kriteerejä johtivat vuonna 1991 Erämaalain säätämiseen. Lain säätämisprosessin ainoa seuraus ei kuitenkaan ollut erämaiksi säädettyjen alueiden käytön yhdenmukaistaminen, vaan sen myötä nousi esille myös tarve tehostaa erämaihin kohdistuvaa tutkimusta ja kerätä tutkimuskentän aikaisemmin hajanaiset resurssit yhteen. Konkreettisesti tämä tarve näkyi Erämaakomitean mietinnössä (1988) esityksenä erämaihin kohdistuvan tutkimuksen tehostamisesta.

Tutkimuksen tehostamisen tavoitteeseen pyrki vastaamaan Suomen akatemian rahoittama Erämaiden tutkimusohjelma, jossa tärkeimpinä tutkimusaiheina nousivat esiin lakisääteisten erämaa-alueiden käytön hallintaan ja alueisiin liittyvään luontotietoon perustuvat kysymykset (Moniarvoinen erämaa 1996). Tämän monitieteellisen tutkimusohjelman ehkä näkyvin tuote oli Metsäntutkimuslaitoksen Erämaiden käytön ja hoidon tutkimushanke, jonka puitteissa perinteisten erämaiden käytön hallintaan liittyvien tutkimusaiheiden rinnalle nostettiin uutena tutkimusteemana kysymys siitä, millaisen kokemusympäristön erämaa luo (Metsäntutkimuslaitos 2002). Tämän teeman tuloksena syntyi Ville Hallikaisen metsätieteen alan väitöskirja *The Finnish Wilderness Experience* (1998), joka on ollut oman tutkimukseni keskeinen inspiraationlähde. Hallikaisen tutkimuksen keskeinen idea on tarkastella suomalaisten erämaakäsityksiä ja erämaakäyntien motiiveja erämaa-alueiden metsien hoidon ohjeistamisen näkökulmasta. Hän lähestyy erämaa-käsitettä mielikuvana, jonka määritelmän hän on tarkoituksella jättänyt auki ja nostanut tutkimuksen keskeiseksi kiinnostuksen kohteeksi¹. Näin ollen hän samalla myös laajentaa erämaiden tutkimuksen koskemaan paitsi virallisia erämaa-alueita, myös kaikkia muita erämaiksi miellettyjä alueita.

Käsittemäärittelyyn syventyvien tutkimusten (mm. Hallikainen 1998; Saarinen 1999; Vilka 2002) lisäksi Suomen erämaatutkimusohjelma tuotti erämaakokemusta koskevaa tietoa lähinnä erämaiden arvottamisen (Pentikäinen 1996; Naskali 1996) ja erämaisille alueille suuntautuvan luontomatkaailun kehittämisen (Saarinen 1995; Kajala 1995) näkökulmista. Erämaatutkimusohjelman jälkeen kotimaisessa tutkimuksessa on ollut näkyvästi esillä

¹ Useat ulkomaalaiset tutkijat ovat käyttäneet samaa lähestymistapaa aiemmin, mm Nash 1982, Heberlein, 1982, Kaplan & Talbot 1983, Borrie 1995.

paikallisuuden teema (mm. Erämaapolitiikka 2002, Erämaata etsimässä 2002) ja siihen yhdistyvät erämaisille alueille suuntautuvan luontomatkailun tarpeet (Saarinen 2002b) sekä erilaiset kävijöiden odotuksia koskevat selvitykset (mm. Luonnon virkistyskäyttö 2002; Silvennoinen & Tyrväinen 2002), kun taas luonnonilmiöiden kokemuksellinen puoli on jäänyt vähemmälle tutkimukselle ja keskittynyt lähinnä matkailumarkkinoinnin näkökulmasta tehtyihin, luontoelämysten olemusta käsitteleviin tutkimuksiin (mm. Komppula 2002). Tämän vuoksi olen hakenut tutkimukselleni myös ulkomaalaista tausta-aineistoa, joka koostuu pääosin amerikkalaisista tutkimuksista.

Amerikkalaisen erämaatutkimuksen suomalaista huomattavasti pidempi historia ja Yhdysvaltojen asema erämaatutkimuksen edelläkävijänä on tunnustettu myös monissa kotimaisissa tutkimuksissa (mm. Hallikainen 1998; Saarinen 2002a; Moniarvoinen erämaa 1996). Aivan samoin kuin Suomessa, myös Yhdysvalloissa erämaa-alueiden tutkimus nousi kiinnostuksen kohteeksi kansallisen erämaalain (Wilderness Act of 1964) voimaantulon myötä. Amerikkalaistutkimuksessa erämaisyyden kokeminen on paljon tutkimuksia inspiroinut teema, jonka kohoaminen tutkimuskentän keskeiseksi kiinnostuksen kohteeksi selittyy pääosin kulttuurisilla tekijöillä ja lain kokemuspohjaisella erämaan määritelmällä. Seuraavassa tarkastelen amerikkalaista erämaakokemuksen tutkimusta virkistyskäyttötutkijoiden William Borrien ja Robert Birzellin (2001) esittämän luokittelun kautta. Mainittu luokittelu auttaa ymmärtämään erilaisia erämaakokemuksen tutkimuksessa käytettyjä lähestymistapoja ja tarjoaa kehyksen, jonka avulla oma tutkimukseni voidaan asemoida erämaatutkimuksen kenttään. Erämaatutkimuksen neljä yleisintä lähestymistapaa perustuvat sen mukaan seuraaviin neljään lähtökohtaan: hyöty, tyytyväisyys, kokemuksen merkitys ja kokemuksen sisältö.

Yleisimpänä virkistysulkoilukokemuksen laadun mittana tutkimuksissa on Borrien ja Birzellin (2001) mukaan käytetty tyytyväisyyspohjaista arviointia, joka useimmiten perustuu arvioon siitä, miten hyvin kokemusta koskevat odotukset ovat toteutuneet. Tätä lähestymistapaa hyödyntävissä tutkimuksissa on Yhdysvalloissa käytetty ROS -menetelmää (ROS=Recreation Opportunity Spectrum), jossa pyritään sovittamaan yhteen kävijöiden odotukset ja saatavilla olevat virkistysmahdollisuudet sallittujen ympäristönkäyttötapojen mukaisen ympäristön luokittelun avulla. Keskeisiä mainitussa menetelmässä ovat kävijöiden kokemuksiin pohjautuvat hyväksyttävien muutosten raja-arvot (limits of acceptable change), joiden perusteella ympäristöä arvioidaan (Driver, Nash & Haas 1987). ROS-menetelmän käyttöönotto Suomessa on parhailaan suunnitteluvaiheessa (Koivula 2005).

Borrien ja Birzellin (2001) hyötylähtöiseksi nimeämää lähestymistapaa edustavat heidän mukaansa tutkimukset, joissa kokemuksen laatua arvioidaan sen tuottamien hyvinvointivaikutusten kautta. Tyytyväisyyspohjaisen tutkimusperinteen lailla myös tämä tutkimusperinne pohjautuu tavallisesti odotusten ja kokemusten vertailuun, tehden sen kuitenkin virkistyskokemuksen tuottamien psykologisten hyötyvaikutusten kautta. Kokemuksen merkitystä selvittävää lähestymistapaa edustavissa tutkimuksissa on mainittujen tutkijoiden mukaan keskeistä kokemuksen kokonaisvaltainen merkitys yksilön elämässä. Oma tutkimukseni voidaan katsoa kuuluvaksi Borrien ja Birzellin kokemuksen sisältöä kartoittavaksi nimeämän tutkimusperinteen piiriin, johon kuuluvat tutkimukset mainittujen tutkijoiden mukaan keskittyvät tutkimaan kokemusta sellaisena kuin se on koettu, pyrkien selvittämään millaisia kognitiivisia ja psykologisia prosesseja virkistyskokemukseen sisältyy. Tähän tutkimusperinteeseen palaan tarkemmin jäljempänä, tehtyäni ensin selkoa aikaisemmassa tutkimuksessa erämaakäsitteelle asetetuista määritelmistä.

3. ERÄMAA-KÄSITTEEN MERKITYS

Koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin ympäristön erämaisuuteen liittyviä kokemuksia, on tarpeen luoda katsaus siihen, millaisia merkityksiä aikaisemmassa tutkimuksessa on liitetty erämaa-käsitteeseen. Tässä yhteydessä on huomattava, että kuten eräs suomalaisen erämaatutkimuksen vahvoista vaikuttajista, maantieteilijä Jarkko Saarinen (1999, 77) on todennut, erämaa ei ole stabiili käsite, vaan siihen liitetään alati uusia merkityksiä samalla kun osa aiemmista ohenee ja muuttuu merkityksettömiksi nykyihmiselle. Lähestyn tässä käsitettä kolmesta eri näkökulmasta, joita ovat sosiaalis-kulttuurillinen, luonnontieteellinen sekä yksilöllisiin tunteisiin ja ajatuksiin perustuva näkökulma.

Esittämässäni jaottelussa sosiaalis-kulttuurillinen näkökulma lähestyy termiä siihen liittyvän lakisääteisen määrittelyn ja sanan tunnustetun etymologian kautta. Luonnontieteellinen näkökulma määrittelee sen alueen biologisten ja maantieteellisten ominaisuuksien kautta ja yksilöllisiin tunteisiin ja ajatuksiin perustuva näkökulma nostaa keskeisiksi yksilöllisellä tasolla käsitteeseen liitetyt tunteet ja ajatukset. Esittämäni jaottelun sijasta erilaisia lähestymistapoja erämaa-käsitteeseen voitaisiin kuvata myös toisin². Tässä esittämäni jaottelu tuo kuitenkin esiin erämaakäsitteen dokumentoidun etymologian ja sopeutuu tämän tutkimuksen teoriataustassa sivutussa erämaakäsitteen muodostumista käsittelevässä kirjallisuudessa (Nykysuomen sanakirja 1980; Hallikainen 1998; Erämaapolitiikka 2002; Pentikäinen 1996) näkyvimmin esillä olleeseen artikulaatioon. Tämän lisäksi jaottelu on oman tutkimukseni kannalta tarkoituksenmukainen, koska se on koostettu niin sanotun tavallisen ihmisen katsontakannalta.

3.1. Sosiaalis-kulttuurillisia määritteitä

Saarinen (1999, 77) on todennut, suomalaisen erämaakäsitteen olevan luonteeltaan vahvasti kulttuuri- ja arvosidonnainen. Se, minkälainen näkemys erämaasta saavuttaa kulloinkin vallitsevan aseman kulttuurissa, vaikuttaa hänen mukaansa siihen, millaiseksi erämaa muotoutuu. Tämä puolestaan muokkaa olemassa olevia asenteita sekä tuottaa ja uusintaa erämaahan ja sen käyttöön liittyviä mielikuvia ja arvostuksia (Valkonen 2002, 45).

Miten sosiaalis-kulttuurilliset erämaan määritteet sitten näkyvät suomalaisessa yhteiskunnassa? Virallisimman niistä asettaa kansallinen lainsäädäntömme. Suomen Erämaalain (1991) tavoitteiksi on asetettu alueiden erämaaluonteiden säilyttäminen, saamelaiskulttuurin ja

² Tässä esitetystä poikkeavan jaottelun on esittänyt mm. Saarinen (1999), joka katsoi erämaadiskurssin jäsentyvän luokkiin traditionaalinen, suojeltu ja turistinen erämaa.

luontaiselinkeinojen turvaaminen sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen (Erämaalaki 17.1.1991/62 §1). Laissa (§3) on nimetty maamme 12 erämaa-alueita, jotka kaikki sijaitsevat Lapissa. Varsinainen lakiteksti ei sisällä yleistä määritettä sille, millainen alue erämaaksi säädetyn alueen tulee olla. Erämaakomitean mietinnössä (1988) erämaa on kuitenkin kuvattu alueeksi, jonka pinta-ala on vähintään 15 tuhatta hehtaaria ja leveys vähintään kymmenen kilometriä. Tämän lisäksi alueen on mietinnön mukaan oltava tietön ja maiseman luonnontilaista.

Suomen kielen erämaa-käsitteen juuret ovat kuitenkin paljon syvemmällä kuin vallitsevan erämaalain säätämisen yhteydessä luodussa määritelmässä. Sanan merkitys liittyy eränkäyntiin ja pyyntikulttuuriin, jossa kylänsä ympärille jätettiin metsästäys- ja kalastuskäyttöä varten rakentamattomia alueita, erämaita (Nykysuomen sanakirja 1980, 264). Huolimatta siitä, että käsitteen merkitys on nykyään laajentunut ja eränkäynnistä tai ”eräilystä” voi kuulla puhuttavan ilman eränkäyntiin liittyvää sidonnaisuutta, tarkoitettaessa pelkkää vaeltamista luonnossa, moni meistä tunnistaa tämän pyyntikulttuurista juontuvan etymologisen yhteyden vielä tänä päivänäkin.

Pyyntikulttuurin lisäksi toinen kansanhistoriasta polveutuva sosiaalis-kulttuurillinen vivahte liittyy kristilliseen erämaakäsitykseen, jossa erämaa edustaa Nashin (1982, 13-20) mukaan paitsi hiljentymisen ja puhtauden symbolia, myös raamatullista piinan maisemaa. Pyhyiden ja korkeampien voimien esiintymisestä ovat suomalaisessa erämaatutkimuksissa tehneet havaintoja esimerkiksi Saarinen (1995, 47) ja Pentikäinen (1996).

Tässä tutkimuksessa kohdealueet ovat suomalaisia, mutta tutkimuksen teoriaosuuden tueksi valittu englanninkielinen kirjallisuus antaa aihetta laajentaa tarkastelua myös englannin kielen käsitteeseen ”wilderness”. Yhdysvalloissa suomalaista erämaalakia vastaava laki (Wilderness Act of 1964) kuvaa ”wilderness” käsitettä sanoin ”paikka, jossa on huomattavan hyvät mahdollisuudet kokea yksityisyyttä ja virkistäytyä vapaasti, luonnonoloissa”. Tämän lähtökohdiltaan suomalaisesta vastineestaan oleellisesti eroavan lain määritelmän taustalla on vapauden ja yksityisyyden ihanteiden keskeinen asema amerikkalaisessa arvomaailmassa. Amerikkalaisessa kulttuurissa tämä vapauden ja yksityisyyden ihanteiden keskeinen asema näkyy paitsi erämaalaissa, myös esimerkiksi Hollywoodin luomissa ihanteissa yksinään auringonlaskuun ratsastavasta cowboysta tai vaikka siinä, että maan kansallislaulun kertosäkeestä välittyy ajatus Yhdysvalloista ”vapaiden” ihmisten maana.

Laki ei siis suomalaisen vastineensa tavoin nimeä erämaa-alueita, eikä myöskään rajaa niitä yhtä tarkasti, vaan antaa laajemmat mahdollisuudet mieltää erämaiksi kaikki ne alueet, joihin lain kuvaus sopii. Näin ollen amerikkalaistutkimuksessa tutkitun alueen luonne erämaana on lähes aina selviö, eikä tutkijan tarvitse paneutua ongelmaan siitä, miten erämainen alue oikeastaan onkaan. Suomalainen ja amerikkalainen ”erämaa” käsite eroavat toisistaan merkittävästi myös siten, että suomalaisen käsitteen kuvatessa erämaata ihmisen pyyntikulttuurista merkityksensä saaneena ihmisen ”varastoaittana”, amerikkalainen käsite sisältää ajatuksen luonnosta kulttuurin vastakohtana, johon ihminen ei kuulu. Mainittu ajatus on alun perin lähtöisin Aristoteleen määritelmästä, jonka mukaan ihminen on kaupunkieläin, ”politikon zôion” (Aristotele’s politics). Tämä ajatus näkyy laissa (Wilderness Act of 1964) määritelmänä erämaasta ”alueena, jossa ihminen ei rajoita luonnon kiertokulkua, vaan on väliaikainen vieras”.

Edellä kuvaamani ajatus näkyy myös Oxfordin englannin kielen sanakirjan (1989) esittämässä ”wilderness” sanan määritelmässä ”villi tai sivistyksen ulkopuolinen alue, joka on asumaton tai ainoastaan villien eläinten asuttama”. Nash (1982) on todennut ”wilderness” sanan koostuvan kolmesta osasta, joista ensimmäinen (will) kuvaa vahvaa tahtoa, toinen (vanhalta merkitykseltään deor) viittaa vaikeasti kontrolloitavaan eläimeen ja kolmas (ness) on substantiivin päätte. Kokonaisuutena ”wilderness” käsitteen merkitys määrittyy siis Nashin (1982) mukaan muotoon ”villien eläinten asuttama alue”. Tämä merkitys ei ole suomalaisessakaan kulttuurissa vieras. Leena Vilkkä (1999) tarkasteli villieläinten merkitystä erämaaksi mielletyn alueen rakenneosana filosofiaan pohjautuvassa tutkimuksessaan kysymällä ”Mitä on erämaa ilman susia”.

3.2. Luonnontieteellisiä määritteitä

Toinen tavanomainen tapa hahmottaa erämaakäsitteen merkitys perustuu alueen luonnontieteellisiin ominaisuuksiin, jotka tosin usein ovat mukana myös edellisessä kohdassa käsitellyissä määritteissä, joiden kohdalla tulkinta kuitenkin määräytyy sosiaalis-kulttuurillisilla perusteilla. Sosiaalis-kulttuurillisten määritteiden perusteella tiedämme jo, että Erämaalaki (1991) yhdistää erämaa-alueeseen määritteet luonnontilainen, tietön ja laaja-alainen. Mutta miten hyvin nämä määritteet edustavat niitä luonnontieteellisiä määritteitä, joita ihmisten on todettu tutkimusten mukaan liittävän erämaisyyteen?

Ville Hallikaisen metsätieteen alan väitöskirja *The Finnish Wilderness Experience* (1998) maalasi suomalaisesta erämaakäsityksestä kuvan, joka pohjautuu metsäympäristön

ominaisuuksien avulla luotuihin määritteisiin. Tutkimus perustui satunnaisesti valituille suomalaisille suunnatun postikyselyn sekä metsäympäristöä kuvaavan diaesityksen pohjalta saatuihin arvioihin ja kvantitatiiviseen tutkimusotteeseen.

Hallikainen (1998, 64-65) totesi avoimeen kysymyksen pohjalta tehtyyn frekvenssien laskentaan pohjautuen suomalaisten liittävän erämaamielikuvaansa tiettyjä luonnon ominaisuuksia. Tässä tutkimuksessa nimitän näitä ominaisuuksia *erämaisyyden selittäjiksi*. Mainitut ominaisuudet ovat: luonnontilainen, asumaton, vanhaa metsää sisältävä, laaja-alainen, rauhallinen ja hiljainen, tietön, kaukainen, metsä, suo, sekä karu alue. Näistä ominaisuuksista tärkeimmäksi Hallikainen totesi luonnontilaisuuden, jota hänen mukaansa korostavat parhaiten aarniometsät ja luonnontilaiset, aukeahkot suot. Erämaa-alueen mielletty koko määrittyi Hallikaisen tutkimuksessa siten, että noin puolet vastaajista piti halkaisijaltaan kahdeksan kilometrin suuruista luonnontilaista ja tietöntä aluetta erämaana (1998, 74). Edellä mainittujen yleisten ominaisuuksien lisäksi Hallikainen listasi useita metsikkötason ominaisuuksia, jotka sivuutan tässä, koska tarkasteluni kohdistuu pääosin vesiympäristöstä koostuvaan alueelliseen kokonaisuuteen.

Amerikkalaistutkimuksen luonnontieteellisin määritelmin rajattu käsitys erämaasta näkee erämaan suomalaisen tavoin ennen kaikkea hyvin luonnontilaisena alueena. Everett (1978) listasi omassa ”wilderness” alueisiin liitettyjä preferenssejä selvittäneessä tutkimuksessaan neljäksi keskeiseksi ”wilderness” alueen luonnon ominaisuudeksi seuraavat: metsältään luonnontilainen, laaja-alainen, tietön ja villien eläinten asuttama. Mainituista määritteistä viimeisessä, joka ainoana poikkeaa edellä mainitsemistani Hallikaisen (1998) esittämistä määritteistä, heijastuu aikaisemmin tässä tutkimuksessa mainitsemani ”wilderness” sanan etymologinen määritelmä erämaasta villien eläinten asuinpaikkana.

3.3. Yksilöllisiin tunteisiin ja ajatuksiin perustuvia määritteitä

Erämaa-käsite on hyvin moniulotteinen ja määrittyy yksilöllisesti. Erämaisuus on siis ennen kaikkea mielikuva, jonka objektiivinen määrittely on ongelmallista, mutta josta on löydettävissä ihmisten välillä yhteisiä piirteitä (Hallikainen 1998), ja jonka kohtaamiseen monet ihmiset reagoivat samalla tavoin (Borrie 1995). Tämän vuoksi tarkastelen tässä yhteydessä ihmisten reaktioita erämaisyyteen eli niitä tunteita ja ajatuksia, joita aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu syntyvän ympäristön erämaisyyden kohtaamisen myötä. Mainitsemisiani tutkimuksissa käytettyihin tutkimusmenetelmiin palaan jäljempänä.

Amerikkalaistutkimuksessa erämaisen ympäristön herättämien reaktioiden asema on koettu tärkeäksi. Tämä näkyy muun muassa siinä, että useat erämaatutkijat (mm. Hammitt 1982; Hammitt & Madden 1989; Borrie & Roggenbruck 1996; Dawson, Newman & Watson 1997) ovat tarkastelleet kokemuksen sisältöä sen aiheuttamien tunteiden tai muiden kognitiivisten dimensioiden avulla. Seuraavassa tarkastelen hieman sitä, millaisia tunteita ja ajatuksia aikaisemmassa tutkimuksessa on liitetty erämaakokemukseen.

Ensinnäkin, sekä suomalaiset (Hallikainen 1998) että amerikkalaiset (Kaplan & Talbot 1983; Driver, Nash & Haas 1987; Driver & Roggenbruck 2000) erämaatutkimukset havainnoivat ihmisten pitävän erämaakokemusta arvokkaana ja tavoiteltavana kokemuksena. Kaplan ja Talbot (1983) kuvasivat tutkimuksessaan erämaakokemusta elvyttävänä kokemuksena, joka vaikuttaa myönteisesti itsearvostukseen. Driver, Nash ja Haas (1987) esittivät kokemuksen arvokkuuden perustaksi henkiseen hyvinvointiin ja stressin poistoon, oman tieto-taitotason kehittämiseen ja erämaisen ympäristön aikaansaaman luonnon arvostamisen kasvuun liittyviä tekijöitä. Myöhemmin Driver ja Roggenbruck (2000) ovat esittäneet erämaakokemuksen olevan ihmiselle hyödyksi myös sen tarjoamien huippukokemusten, spiritualististen arvojen ja ryhmäkoheesiota luovan vaikutuksen kautta.

Monet tutkijat (mm. Lyytinen 1992; McIntyre & Cattermole 1997) ovat todenneet erämaaluonnon kohtaamisen herättävän retkeilijöissä enimmäkseen positiivisia tunteita, mutta muutamissa tutkimuksissa (mm. Kaplan & Talbot 1983; Lyytinen 1992) on todettu myös joitakin negatiivisia, pääosin pelkoon, omaan jaksamiseen ja epämurkkaan oloon liittyviä tunteita. Negatiivisten tunteiden on todettu korostuvan tilanteissa, joissa ympäristön ihmiselle asettamat vaatimukset ylittävät henkilökohtaisen sietokyvyn rajan ja ihminen menettää tunteen tilanteen hallinnasta (Kaplan & Talbot 1983).

Amerikkalaisen erämaalain tulkinta erämaasta ”paikkana, jossa on huomattavan hyvät mahdollisuudet kokea yksityisyyttä ja virkistäytyä vapaasti, luonnonoloissa” (Wilderness Act of 1964) näkyy amerikkalaisessa erämaatutkimuksessa vapauden (freedom) ja yksityisyyden (solitude) teemoihin liittyvän tutkimuksen suurena painoarvona. Rachel ja Stephen Kaplan (1989) havaitsivat ympäristöpsykologisessa tutkimuksessaan vapauden tunteen nousevan esiin ihmisen erämaisessa ympäristössä kokeman kontrollin puutteen myötä ja näkyvän siten, että ihminen kokee olevansa vapaa kokemaan ja rentoutumaan ilman ulkopuolisen maailman häneen kohdistamia paineita ja odotuksia. Yksinolon ja sen tuoman oman rauhan kokeminen on erämaakokemusta paljon tutkineen William Borrien (1995, 211) mukaan tärkeä osa

erämaakokemusta ja tärkeä tekijä määritettäessä ihmisen erämaisessä ympäristössä kokeman nautinnon olemusta.

Rajanveto erämaakokemuksen ja minkä tahansa muun virkistysulkoilukokemuksen välille on vaikeaa, mikä näkyy tunnetason määritteitä tarkasteltaessa muun muassa siinä, että Luonnon virkistyskäyttö raportissa (2002, 102) esitellyistä lähivirkistysulkoilun hyvinvointivaikutuksista on löydettävissä yhteneväisyyksiä Borrien ja Roggenbruckin (1996) toteamiin erämaakokemuksen aspecteihin. Molemmat tutkimukset mainitsevat keskeisinä kokemuksen aspecteina muun muassa yhteyden luontoon ja irtaantumisen arjesta.

4. YMPÄRISTÖN KOKEMISEN TEORIAA

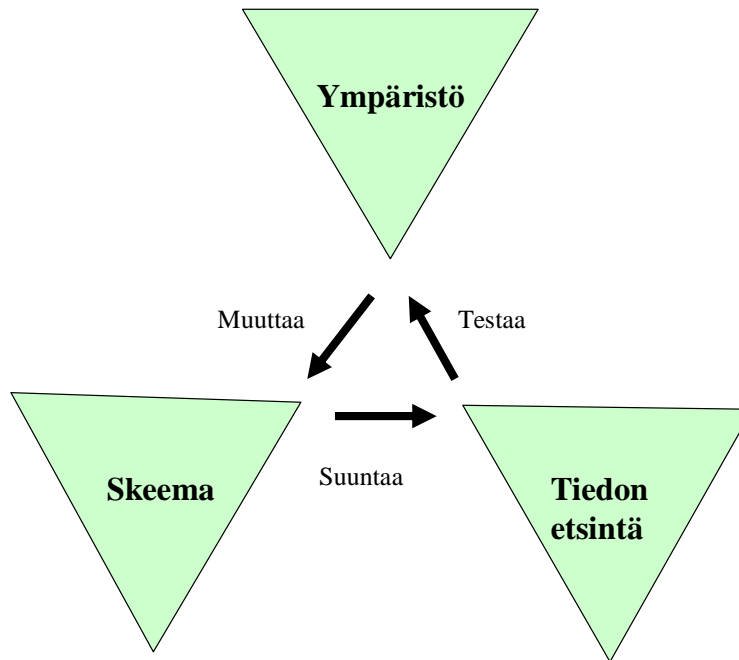
4.1. Ympäristöpsykologian näkökulma ympäristön kokemiseen

Ihmisen ja luonnon suhde on teema, jonka tarkastelun ovat jo vuosisatoja sitten nostaneet esille aikansa kuuluisat filosofit, esimerkiksi Aristoteles käsityksellään ihmisestä ”kaupunkieläimenä” ja Rousseau ajatuksellaan paluusta ”takaisin luontoon”³. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi nousee ympäristön kokeminen, jonka eräs Suomen johtavista ympäristöpsykologeista, Liisa Horelli (1982, 58), on todennut olevan olennainen osa ihmisen ja ympäristön välistä vuorovaikutussuhdetta. Ympäristöpsykologiassa vallitsevan käsityksen mukaan ympäristön kokeminen on kokonaisuus, joka muodostuu toistensa kanssa osin päällekkäin tapahtuvista havaitsemisesta, kognitiosta ja arvioimisesta (Horelli 1982; Neisser 1982). Tässä prosessissa havaitseminen käsittää informaation vastaanoton, kognitio sen alitajuisen käsittelyn ja arviointi kahden edellisen vaiheen yhdessä aikaansaaman reaktion.

Ympäristön kognitiivisessa jäsentämisessä keskeinen on *skeeman* käsite, joka perustuu havaintopsykologi Ulric Neisserin tutkimukseen (1982)⁴. Neisser (1982) korosti edeltävien ajattelumallien, skeemojen, vaikuttavan ihmisen tapaan havainnoida ympäristöään. Hänen mukaansa havaintoja ympäristöstään tekävällä ihmisellä on pohjana tilannetta koskeva sisäinen malli sekä alitajuinen tavoite havainnoida tuota maalia vastaavia asioita. Näin ollen ihminen valitsee ympäristön tarjoamasta informaation määrästä ainoastaan oleelliseksi kokemansa informaation, nojaten tässä valinnassaan aikaisempiin kokemuksiinsa. Neisserin mukaan ihminen aktivoi tässä alitajuisessa prosessissa niin sanotun havaintoskeemansa ja poimii sen välityksellä ympäristöstään sellaisia piirteitä, joita hän odottaa löytävänsä. Tämä pohjautuu hänen tilannetta koskevaan sisäiseen malliinsa sekä alitajuisen tavoitteeseensa havainnoida tuota mallia vastaavia asioita. Mikäli hän löytää ympäristöstään riittävästi mallia vastaavia asioita, skeemaa vastaavan havainnon kuva vahvistuu eli ihminen konstruoi odottamansa havainnon ja ellei niitä löydy tarpeeksi, skeema hänen mukaansa sammuu eikä havaintoa synny. Tämä prosessi kokonaisuudessaan muodostaa havaintosyklin, jossa ihminen testaa omia ympäristöhavaintojaan oman havaintoskeemansa suuntaamana ja jossa hänen ympäristökokemuksensa muuttavat hänen skeemaansa (Kuva 1).

³ Rousseau esitteli teoriaansa vuonna 1762 ilmestyneessä teoksessaan Yhteiskuntasopimus (Du contrat social), jossa hän esittää sivistyksen ja yksityisomistuksen pilanneen ihmisen alkuperäisen, hyvän luonnon, jonka paluu luonnolliseen vapauteen voisi tuoda takaisin.

⁴ Neisserin teos ilmestyi englanninkielisenä vuonna 1976, nimellä Cognition and reality.

Kuva 1. Neisserin havaintosykli (1982, 25).

Havainnoinnin ja kognitiivisen jäsentämisen seurauksena syntyvä ympäristön arviointi on Horellin (1982, 88) mukaan emotionaalista, usein tietoisuuden ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa, jossa affektiiviset mielikuvat ovat keskeisiä. Ihmisen ja ympäristön kohtaamisessa syntyneiden tunteiden keskeisestä merkityksestä ja tunteiden tarkastelun tärkeydestä kokemuksen määrittäjänä ovat tehneet havaintoja esimerkiksi ympäristöpsykologian tutkimuskentän arvostamat Roger Ulrich (1983) tutkimuksessaan stressiä elvyttävän luonnonympäristön piirteistä sekä Rachel ja Stephen Kaplan (1989) erävaeltajien luontokokemuksia käsitelleessä tutkimuksessaan.

Ympäristöpsykologisen tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa on korostunut näkemys kokemusta kuvastavista affektiivisistä dimensioista moniulotteisina ja vaikeasti määriteltävinä käsitteinä (mm. Kallio 1992; Perttula 2005), joista tutkijat puhuvat antaen niille yksilöllisiä nimityksiä ja merkityksiä. Myös käsitteellä ”tunne” viitataan nykytutkimuksessa hyvin heterogeeniseen ilmiöiden joukkoon, jolle on vaikea löytää eksaktia määritelmää, mutta jonka

jokainen silti intuitiivisesti ymmärtää (Kallio 1992, 40). Tämän vuoksi ympäristön herättämät tunteet ovat yhä edelleen säilyttäneet Ulrichin (1983) ja Kaplanien (1989) tutkimusten myötä saavuttamansa keskeisen aseman ympäristöpsykologisen tutkimuksen mielenkiinnon kohteena.

4.2. Erämaakokemuksen sisältöä kuvaavan tutkimusperinteen menetelmiä

Aikaisemmin tässä tutkimuksessa esittelemässäni Borrien ja Birzellin (2001) luokituksessa sijoitin oman tutkimukseni luokkaan erämaakokemuksen sisältöä kuvaava tutkimus. Yksi tätä tutkimusperinnettä edustavien tutkimusten tärkeimmistä päämääristä on ollut kuvata kokemuksen dynamiikkaa ja niitä dimensioita, jotka tekevät kokemuksesta erityisen. Kokemuksen dynamiikkaa on kuvattu pääosin kokemuspsykologian alalla merkittävänä tutkijoina vaikuttavien Reed Larsonin ja Mihaly Csikszentmihalyin (1983) esittelemällä ESM-menetelmällä (Experience sampling method), jossa vastaajat kantavat mukanaan elektronista piipparia, jonka ilmoittamin väliajoin mukana kuljetettu tutkimuslomake täytetään. Tällä menetelmällä tehdyissä tutkimuksissa (mm. McIntyre 1998; Borrie 1995; Borrie & Roggenbruck 1996; McIntyre & Roggenbruck 1998) on tullut esiin erämaakokemuksen dynaaminen luonne. Vaikka kokemuksen dynaamisuus ei olekaan keskeinen tarkastelun kohde omassa tutkimuksessani, on oletettavaa, että havaitsemistani kokemuksen dimensioista löytyy yhtäläisyyksiä aspekteihin, joita amerikkalaistutkijat ovat kokemuksen dynamiikkaa selvittäessään havainneet. Tämän vuoksi tarkastelen seuraavassa hieman lähemmin tällä menetelmällä tehtyjä tutkimuksia.

Borrie ja Roggenbruck (1996) pyrkivät tutkimuksessaan selvittämään, edustavatko heidän amerikkalaisten erämaafilosofien kirjoitusten pohjalta hahmottamansa kuusi erämaakokemuksen aspektia: yksityisyys, ajattomuus, yhteys luontoon, primitiivisyys, huoli ympäristöstä ja nöyryys amerikkalaista erämaakokemusta. Näiden kokemuksen dimensioiden esiintymistä tutkijat selvittivät tilastollisesti analysoidulla kvantitatiivisella arviolla, joka pohjautui kävijöiden hetkellisten tunteiden mittaukseen. Mittauksen tuloksena tutkijat päätyivät toteamaan tutkittujen dimensioiden kuvaavan amerikkalaista erämaakokemusta. McIntyre (1998) käytti kanoottimelontaa käsitelleessä tutkimuksessaan samankaltaisia keinoja eli kvantitatiivisella asteikolla mitattua mielenkiinnon kohdetta ja vastaajien kokemaa hetkellistä yhteyttä luontoon. Tuloksissa nousivat esille neljä Borrien ja Roggenbruckin (1996) jo aiemmin esille tuomaa dimensioita eli primitiivisyys, yhteys luontoon, ajattomuus ja huoli ympäristöstä. Mainitut tutkimukset ovat antaneet minulle taustatietoa ja vertailupohjaa, mutta koska halusin omassa

tutkimuksessani pyrkiä kokemuksen kuvaamiseen ja ymmärtämiseen, katsoin oman tutkimusongelmani ratkaisemisen vaativan ainakin osittain kvalitatiivista tutkimusotetta.

Kvalitatiivista tutkimusotetta ovat erämaakokemuksen sisältöä kartoittavassa tutkimuksessa käyttäneet esimerkiksi retkimelontaa tutkineet Patterson, Watson, Williams ja Roggenbruck (1998). He käyttivät tutkimuksessaan hermeneuttista lähestymistapaa ja perustivat teemahaastattelunsa kohdehenkilön tunteiden tarkasteluun. Edellä esitellyistä tutkimuksista poiketen mainitut tutkijat eivät keränneet kokemuksia retken aikana, vaan vasta retken päätepisteessä, välittömästi retken jälkeen. He havaitsivat tutkimuksessaan seuraavat neljä kokemuksen dimensiota: haaste, luonnonläheisyys, jokapäiväisestä elämästä poikkeava päätöksenteko ja luontotarinat. Tutkimuksessa huomionarvoista oli myös se, että tutkijat suhtautuivat erämaakokemukseen ilmiönä, jonka synnyttää ihmisen tavoite hankkia elämää rikastuttavia kokemuksia.

UKK-puiston erävaeltajien luontosuhdetta tutkinut Tuija Lyytinen (1992) pohjasi Pattersonin, Watsonin, Williamsin ja Roggenbruckin (1998) tavoin tutkimuksensa teemahaastattelun avulla kerättyihin tunteisiin ja ajatuksiin, mutta tarkasteli samalla myös kokemuksen dynamiikkaa keräämällä aineistoa retken useassa eri vaiheessa. Lyytisen tutkimuksen tulosten omalle tutkimukselleni antamaa vertailupohjaa heikentää kuitenkin se, että tutkimuksen keskeinen tavoite eli erävaeltajan sosiaalisen muotokuvan luominen ohjasi tutkijan valitsemaan tarkastelunsa kohteeksi 20-henkisen yhdessä vaeltavan ryhmän. Tämän vaikutuksesta tutkimuksen tuloksissa olivat näkyvästi esillä sosiaaliset seikat⁵, jotka eivät omassa tutkimuksessani oletettavasti nouse yhtä keskeiselle sijalle, koska melojien on todettu tavallisesti retkeilevän pienemmissä ryhmissä (Salomaa 1999).

⁵ Samanlainen sosiaalisten seikkojen korostuminen näkyy myös Dawsonin, Newmanin ja Watsonin (1997) ryhmähaastattelua hyödyntäneessä tutkimuksessa.

5. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimukseni ensimmäisessä luvussa esittelin tämän työn keskeisen idean ja tutkimusongelman, jonka pohjana on kysymys siitä, miten mielessä konstruoitu erämaisuus näkyy luontomatkailijoiden kokemuksissa suojelualueilla. Tässä luvussa muodostan tutkimusongelmastani ajallisesti ja paikallisesti rajatun tutkimustehtävän, jonka muodostamisen aloitan esittelemällä tutkimukseni alkuasetelman ja luvuissa kaksi, kolme ja neljä esittämäni teorian pohjalta tarkennetut alaongelmat. Esitän myös yleisesittelyn tutkimukseni kohdealueista sekä annan lukijalle käsityksen siitä, millaisen aineiston ja millaisten menetelmien avulla lähdän ratkaisemaan tutkimusongelmaani.

5.1. Tutkimuksen alkuasetelma ja alaongelmat

Tutkimuksen alkuasetelmana on oletus siitä, että vastaajat aikaisemmin esittelemäni Hallikaisen tutkimuksen (1998) mukaisesti käsittävät erämaan mielikuvaksi, joka on jatkumo, ja että heidän erämaamielikuvaansa vaikuttavat heidän aikaisemmat kokemuksensa. Tämän lisäksi oletan, että vastaajat konstruoivat ympäristön erämaisyyden mielessään, käyttäen luonnon ominaisuuksia, joiden Hallikainen (1998) totesi määrittävän suomalaista erämaakäsitystä. Tämän konstruoinnin oletan tapahtuvan siten, että he aikaisemmin esittelemäni Neisserin (1982) teorian mukaisesti vertaavat omaa erämaakäsitystään havainnoimaansa ympäristöön ja suodattavat havainnoimastaan ympäristöstä heidän erämaisyyden havaintoskeemansa kanssa yhteensopivan aineksen. Näiden kahden ollessa riittävän hyvin yhteensopivat, tuloksena on erämaakokemus ja vastaavasti ympäristöhavaintojen ollessa ristiriidassa skeeman kanssa, tuloksena on skeeman sammuminen ja kokemuksen hahmottuminen muuna ympäristökokemuksena. Kokemuksen kuvauksessa olen luvussa 4.1 esittelemäni teorian perusteella olettanut ympäristön herättämien tunteiden ja ajatusten olevan merkityksellisiä.

Yllä esittelemässäni asetelmassa oma mielenkiintoni kohdistuu ennen kaikkea erämaakokemukseen, mutta koska koen havaintoskeeman välityksellä tapahtuvan ympäristön arvioinnin olevan oleellinen osa kokemuksen muodostumisessa, on myös se olennainen osa tarkasteluani. Näin ollen tutkimukseni kannalta keskeisiksi nousevat seuraavat kaksi alaongelmaa:

- Miten luontomatkailija konstruoi mielessään suojelualueen erämaisyyden?
- Miten erämaisyyden skeeman kautta erämaakokemukseksi suodattuneen kokemuksen ilmiä voidaan kuvata ympäristön herättämien tunteiden avulla?

Ongelmista ensimmäisen ratkaisun lomakehaastattelun avulla keräämäni aineiston avulla. Periaatteenani on mitata ensin kvantitatiivisella tutkimusotteella aikaisemmissa tutkimuksissa esiin tulleiden elementtien määrää ja sen jälkeen syventää saamaani tietoa kvalitatiivisen aineiston avulla. Aluksi annan koetulle erämaisyydelle mittasuhteet, jotka pohjautuvat suoraan mielipidemittaukseen vastaajien kohdealueilla kokemasta erämaisyydestä. Tämän jälkeen tutkin vastaajien konstruoiman erämaisyyden koostumusta selvittämällä heidän erämaisyyden skeemansa keskeiset ominaisuudet ja vertaamalla näitä ominaisuuksia heidän käsitykseensä alueen erämaisyydestä. Päätökseni nojataan tässä kohdissa suoran kysymyksen sijasta erillisten kokemusten vertailuun nojaa tutkimuksen taustalla olevaan skeema-teoriaan, jossa havaintoskeema nähdään alitajuisena rakenteena. Tässä vertailussa tulen tuomaan esille vastaajien erämaisyyden vaikutelman syntyyn tai sammumiseen vaikuttaneita alueellisia tekijöitä ja argumentteja sille, miksi tietyt vastaajat ovat mieltäneet kohdealueensa erämaaksi ja toiset eivät. Tulen myös tarkentamaan Hallikaisen (1998) havaitsemiin erämaisyyden selittäjiin liittyvien kokemusten vaikutusmekanismeja ja yhteyttä erämaakokemuksen syntyyn.

Toisen alaongelmani ratkaisun keskittyen kuvaamaan ja ymmärtämään vastaajien erämaakokemuksia haastattelujen avulla keräämäni kvalitatiivisen aineiston avulla. Keskityn tässä kuvauksessa niihin kokemuksiin, joiden olen kvantitatiivisen aineistoni avulla todennut suodattuneen erämaisyyden skeeman kautta niin sanotuiksi erämaakokemuksiksi. Tarkastelussani ovat keskeisellä sijalla vastaajien kokemuksissa esiintyneet tunteet.

Mainittujen kahden keskeisen alaongelman ratkaisemiseen tarvitsen taustatiedoiksi näkemyksen tutkimukseni vastaajien taustatiedoista. Tätä tarkoitusta varten kartoitan kvantitatiivisen lomakehaastattelun avulla melojien taustatiedot, joita käytän apuna kokemuksen tulkinnessa sekä yksilöllisellä että koko vastaajajoukon käsittävällä tasolla. Samalla luon muotokuvan, joka

vastaa kysymykseen siitä, millaisen joukon Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistojen melontarekijät luovat.

5.2. Kohdealueet

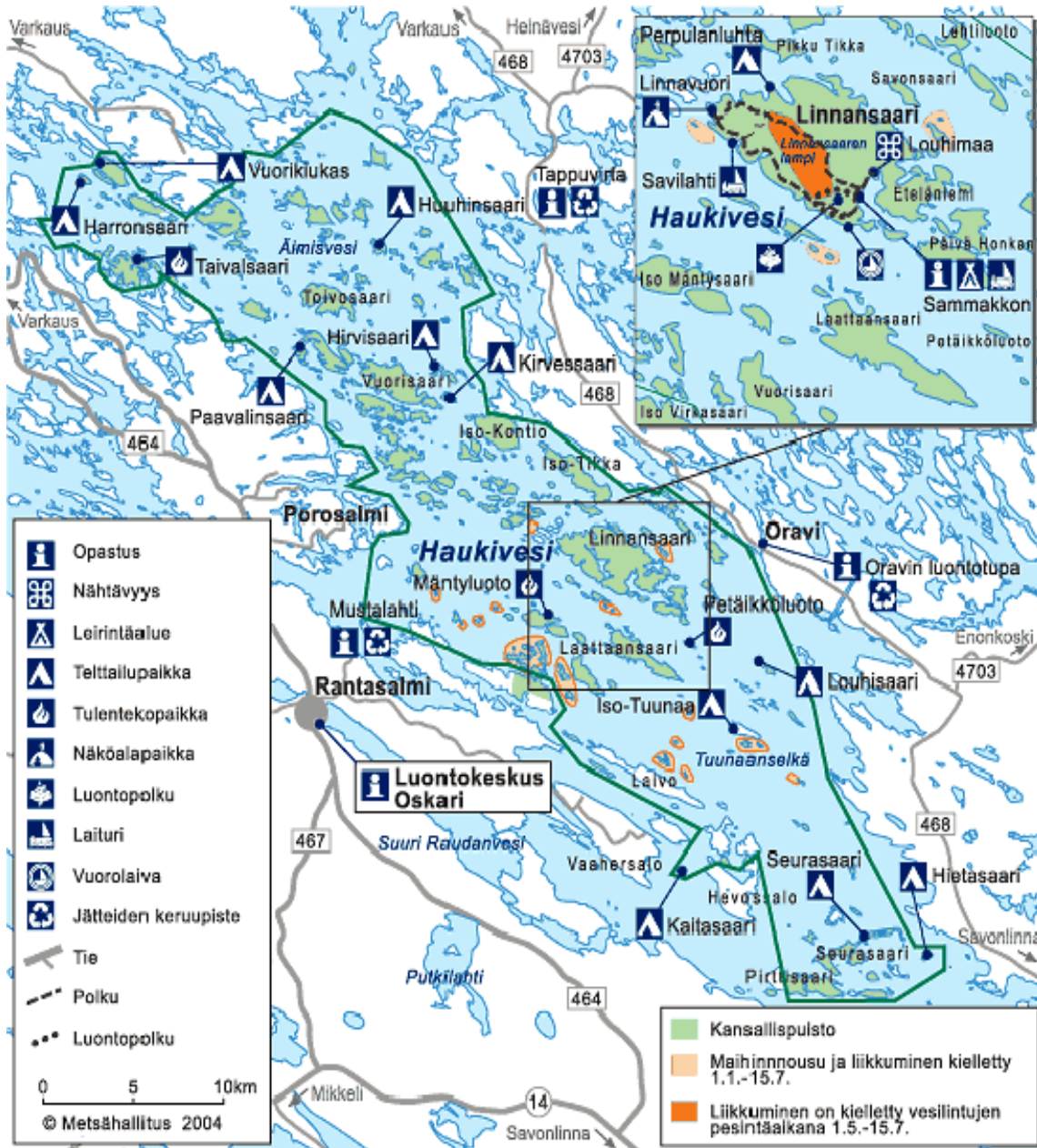
Tämän tutkimuksen kaksi kohdealuetta, Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistot sijaitsevat Itä-Suomessa noin 50 kilometrin etäisyydellä toisistaan, Savonlinnan läheisyydessä (Kuva 2). Vuonna 1982 perustettu Linnansaaren kansallispuisto ja kahdeksan vuotta myöhemmin perustettu Koloveden kansallispuisto esittelevät itäsuomalaista järvimaisemaa ja ovat suomalaisittain siitä erikoisia puistoja, että pientä Koloveden kansallispuiston osaa lukuun ottamatta kumpaankin pääsee ainoastaan vesitse.

Kuva 2. Linnansaaren ja Koloveden kansallispuistojen sijainti (Metsähallituksen verkkopalvelu 2005).

Tämän tutkimuksen kahdesta puistosta suuremman, Linnansaaren kansallispuiston, kokonaispinta-ala on 3800 hehtaaria, josta suurin osa koostuu vesialueista (Kuva 3). Metsähallituksen koostama esite (Linnansaaren kansallispuisto 2004) kuvaa Linnansaaren kansallispuiston luontoa seuraavasti: ”Linnansaaren monivivahteinen saaristoluonto edustaa erästä Suomelle kaikkein ominaisinta ja ainutlaatuisinta luonnonelementtiä. Kansallispuistossa on 130 vähintään hehtaarin suuruista saarta sekä satoja pienempiä luotoja ja kareja lähes 40 kilometrin pituisella alueella keskellä Haukivettä”. Puiston kuuluisimmat nähtävyydet ovat pääsaarella sijaitsevat Linnansaaren torppa sekä Linnavuoren näköalapaikka. Melojan kannalta keskeisiä puiston ulkopuolella sijaitsevia paikkoja ovat Oravin ja Porosalmen kyläkeskukset, jotka ovat suosituimpia melontarekien lähtö- ja päätepisteitä. Oravissa sijaitsee myös melontakeskus, joka toimii melontakaluston vuokraajana ja järjestää opastettuja retkiä

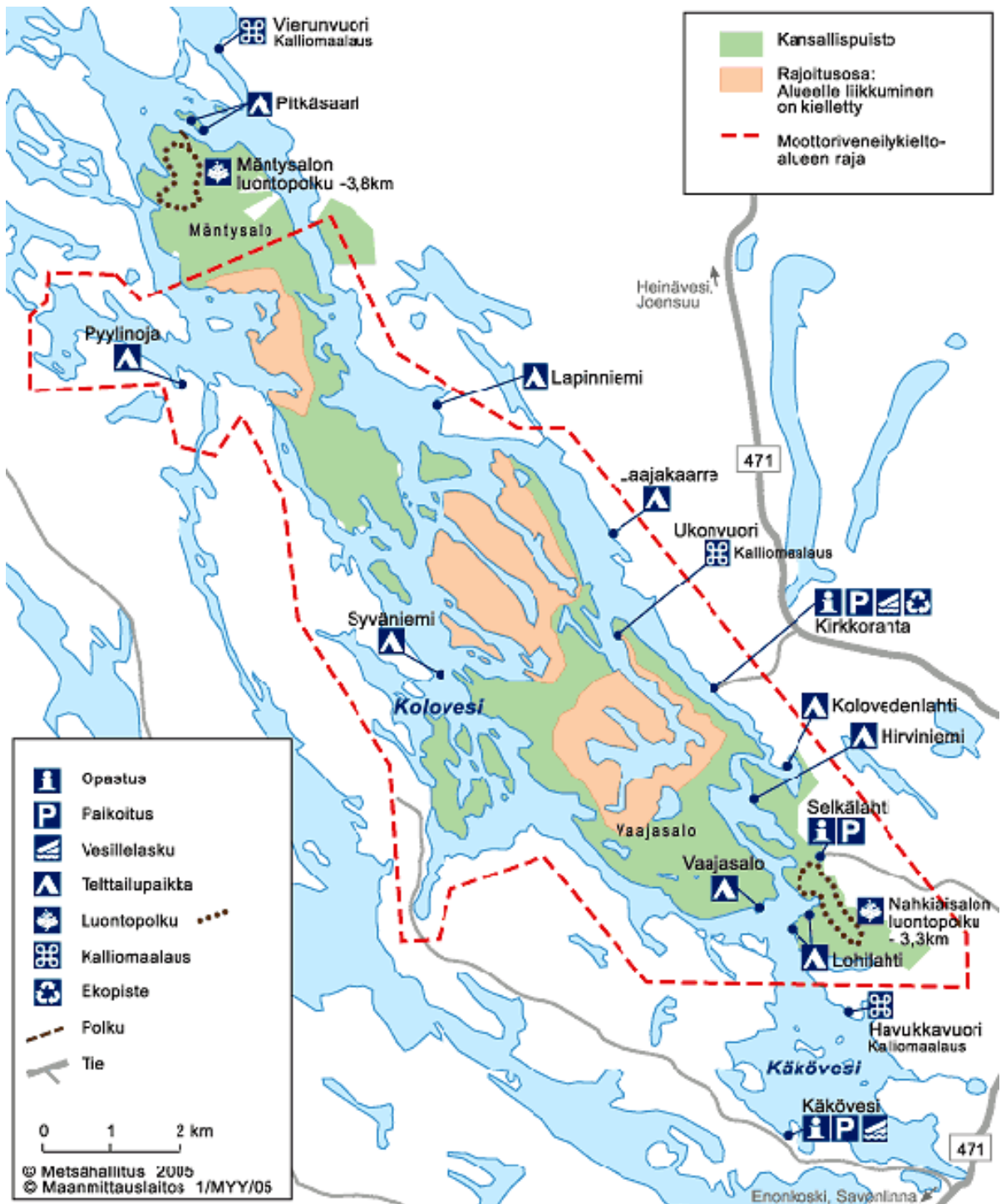
molempiin puistoihin. Linnansaaren kansallispuistossa vuosittain melovien matkailijoiden kokonaismäärästä voidaan muodostaa suuntaa antava arvio vieraskirjapohjaisen kävijälaskennan (Vieraskirjat nuotiopaikat Saimaa 2005) pohjalta. Sen mukaan Linnansaaren kansallispuistossa vieraili vuoden 2003 aikana 2108 ja vuoden 2004 aikana 1668 kävijää.

Kuva 3. Linnansaaren kansallispuiston kartta (Metsähallituksen verkkopalvelu 2005).

2300 hehtaarin suuruista Koloveden kansallispuistoa luonnehditaan Metsähallituksen koostamassa puistoesitteessä (Koloveden kansallispuisto 2003) alueeksi, jonka maisemaa hallitsevat vedestä kohoavat pystysuorat kalliojyrkänteet, joista tunnetuin on Ukonvuori kalliomaalauksineen. Esite luonnehtii puiston luontoa jylhäksi erämaaksi ja mainitsee sen

soveltuvan parhaiten soutuvene- ja kanoottiretkeilyyn, koska moottoriveneily on kielletty melkein koko puistossa pohjoisia osia lukuun ottamatta. Koloveden kansallispuistossa tavallisimmat melontaretken aloitus- ja päätöspisteet ovat puiston reunamilla sijaitsevat Kirkkorannan ja Käköveden vesillelaskupaikat, joille on rakennettu melojia varten omat rantautumislaiturit. Menneiden vuosien vieraskirjamerkinnot (Vieraskirjat nuotiopaikat Saimaa 2005) kertovat puistossa liikkuneen vuoden 2003 aikana 1659 ja vuoden 2004 aikana 1848 retkeilijää, joista suurin osa lienee melojia. Koloveden kansallispuiston alue on esitetty kuvassa neljä.

Kuva 4. Koloveden kansallispuiston kartta (Metsähallituksen verkkopalvelu 2005).

Mikä edellä mainitun lisäksi sitten saa minut uskomaan, että kohdealueista löytyy erämaisia piirteitä? Koloveden kansallispuistosta kuulee virallisissakin yhteyksissä toisinaan käytettävän nimitystä ”Hiljaisuuden puisto”, mikä johtuu suurelta osin siitä, että suurin osa alueesta on asetettu moottoriveneilykieltoon. Linnansaareissa vastaavaa kieltoa ei ole, mutta koska puisto

muodostuu pääosin asumattomasta ja sokkeloisesta saaristomaisemasta, ei ole vaikea uskoa rauhaa ja hiljaisuutta löytyvän myös sen alueelta.

Vaikka molempien puistojen alueilla onkin muutama kesämökki, ovat kansallispuistoalueen sisällä olevat ranta-alueet pääosin täysin rakentamattomia ja puistojen sisäiset saaret asumattomia. Molempien kansallispuistojen alueet ovat vesialueina luonnollisesti tiettömiä, mutta aivan kansallispuiston rajalle eli rantaan asti tulevia teitä on molemmilla alueilla muutamia. Metsähallituksen rakentamia taukopaikkoja ja muita niiden kaltaisia rakenteita molemmilla alueilla on runsaasti, mutta tämänkaltaisten rakenteiden olemassaolo ei Hallikaisen tutkimuksen (1998, 98) mukaan juurikaan häiritse erämaakokemusta. Koloveden metsät ovat vanhoja ja suurelta osin luonnontilaisen kaltaisia (Koloveden kansallispuisto 2003) eli vastaavat melko hyvin Hallikaisen (1998) kuvaamaa suomalaista erämaakäsitystä. Vaikka Linnansaaren metsien käsittely onkin aikojen saatossa ollut voimakkaampaa (Linnansaaren kansallispuisto 2004), ei myöskään sen kansallispuiston alueelta löydy avohakkuita tai muita Hallikaisen (1998) tulkinnan mukaan erämaisyyttä olennaisesti vähentäviä tekijöitä.

Hallikaisen (1998, 74) tutkimuksen vastaajista hieman yli 50 % piti aluetta erämaana, jos sen halkaisija oli vähintään kahdeksan kilometriä. Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistojen alueiden kohdalla tämä raja ylittyy mitattaessa alueen suurimman ulottuvuuden kohdalta, mutta ei muuten. Alueen laajuutta miellettyäessä on ehkä kuitenkin tärkeämpää se, että kummaltakaan kohdealueelta ei ole löydettävissä sellaista pistettä, josta alueen lähin reuna olisi selvästi kauempana kuin 4 km. Hallikaisen tutkimuksen perusteella tehty tulkinta kertoo siis alueiden koon olevan vähintäänkin erämaaksi mielletyn alueen alarajoilla, mutta lakisääteisen tulkinnan mukaan kumpikaan niistä ei yllä edes tuolle rajalle. Linnansaaren kansallispuisto (3800 ha) on suurempi kuin Koloveden (2300 ha), mutta kummankaan alueen koko ei ole edes lähellä Erämaakomitean mietinnössä (1988) erämaa-alueen minimikooksi mainittua kokoa (15 000 ha).

Yhden tulkinnan siittä, ovatko Linnansaaren ja Koloveden kansallispuistot kaukana vai lähellä sivistystä, voi tehdä tarkastelemalla etäisyyksiä puistoista lähimpiin taajamiin (etäisyydet on mitattu GT -kartalta lyhintä tien ja vesistön muodostamaa kulkureittiä myöten). Linnansaari näyttäisi olevan lähempänä sivistystä, sillä sen läheisyydestä löytyy neljä yli 1000 asukkaan taajamaa, jotka ovat: Rantasalmi (5 km), Kangaslampi (8 km), Savonlinna (16 km) ja Varkaus (21 km). Koloveden lähistöltä löytyy vastaavalla tarkastelutavalla kolme taajamaa eli Enonkoski (21 km), Heinävesi (24 km) ja Savonlinna (41 km).

5.3. Aineisto

Yleistä

Käytän tutkimuksessani aineistoa, joka koostuu pääosin paikan päällä suorittamieni lomakehaastattelun ja teemahaastattelun antamista vastauksista, joiden tukena on muutamia lomakehaastatteluun internetin kautta saatuja vastauksia. Lomakehaastattelu on Tuomen ja Sarajärven (2002, 77) mukaan hyvä menetelmä silloin, kun aikaisempi tutkimus luo teoreettisen viitekehyksen, jolla pystytään perustelemaan asetettuja kysymyksiä ja kun tutkimuksen pyrkimyksenä on tavoitehypoteesien testaus ja ilmiöiden kvantifiointi. Tässä tutkimuksessa tavoitehypoteeseille ja kvantifioitaville ilmiöille pohjan muodostaa Hallikaisen (1998) laaja väitöskirjatutkimus (1998).

Lomakehaastattelua täydentävillä teemahaastatteluilla pyrin pääsemään paremmin sisälle vastaajien ajatusmaailmaan ja tuomaan esille sellaisia seikkoja, joita en ehkä ollut huomannut lomakehaastattelussa kysyä. Teoriassa tutkimuksen olisi voinut suorittaa myös postikyselyllä, mutta koska tutkimukseni kohdistui tiettyihin alueisiin, olisi sopivin vastaajien tavoittaminen tuolloin hankaloittanut tiedonkeruuta oleellisesti. Tämän lisäksi minua ohjasi paikan päällä suoritettavan tiedonkeruun suuntaan se, että aikaisemmassa tutkimuksessa todetun erämaakokemuksen monivaiheisuuden⁶ vuoksi oli tarpeen yhtenäistää aineistoa vastauksen ja kokemuksen välillä kuluneen ajan suhteen. Myös syvähaastattelu olisi soveltunut tutkimukseni aineistonkeruumenetelmäksi, mutta katsoin teemahaastattelun soveltuvan paremmin täydentämään lomakehaastattelulla kerättyä aineistoa. Pyrkimyksenäni oli päästä sisälle ihmisten tulkintoihin asioista, mikä Hirsijärven ja Hurmeen (2001, 48) mukaan onnistuu parhaiten teemahaastattelun avulla.

Aineiston keräys

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu pääosin lomake- ja teemahaastatteluihin, joiden tukena on lomakehaastattelun formaatilla, internetin kautta saatuja vastauksia. Keräsin sekä kirjallista että suullista materiaalia sisältävän aineistoni kesällä 2005, kesäkuun 1. ja lokakuun 30. päivän välisenä aikana. Kirjallinen materiaali käsittää yhteensä 72 melojien paikan päällä täyttämää kyselylomaketta sekä 17 internetin kautta palautunutta lomaketta. Lomakkeista 12 on avoimia eli sisältää muusta aineistosta poiketen taustatietoja kartoittavien kysymysten lisäksi ainoastaan yhden avoimen kysymyksen. Suullinen materiaali sisältää 12 paikan päällä suorittamaani

⁶ Erämaakokemuksen monivaiheisuuden ovat omissa tutkimuksissaan todenneet mm. Borrie & Roggenbruck 2001, Hull, Stewart & Yi 1992, McIntyre & Roggenbruck 1998

teemahaastattelua. Koloveden alueen osalta vastauksia kertyi yhteensä 50 ja Linnansaaren osalta 51.

Haastattelulomakkeita oli saatavilla Oravin melontakeskuksessa sekä seuraavissa maastokohteissa: Käköveden ja Kirkkorannan vesillelaskupaikat (Kolovesi), Pyyliojan (Kolovesi), Vaajasalon (Kolovesi) ja Perpulanluhdan (Linnansaari) leiripaikat. Leiri- ja nuotiopaikoille jakamieni lomakkeiden ajattelin inspiroivan melojia käyttämään vastaamiseen enemmän aikaa kuin mihin he olisivat valmiita retkensä päätepisteessä. Maastopisteisiin toimitetut lomakkeet jätin Metsähallituksen ylläpitämiin postilaatikoihin, joihin neuvoin melojia ne myös palauttamaan. Oravin melontakeskuksessa henkilökunta jakoi melojille tyhjiä lomakkeita ja vastaanotti täytettyjä. Melontakeskusta käytin aineiston keruupaikkana sen vuoksi, että se toimii melontakaluston vuokraajana ja on siten monelle melojalle myös retken lähtö- ja paluupiste. Oravin melontakeskus sijaitsee Linnansaaren kansallispuiston välittömässä läheisyydessä, minkä vuoksi painotin muiden tiedonkeruupaikkojen valinnassa Koloveden osuutta. Lomake oli nähtävillä myös internetissä, jossa sen pystyi täyttämään ja palauttamaan tutkijan sähköpostiin nimettömänä. Internet-lomake oli suunnattu sellaisille puistoissa tapaamilleni melojille, jotka halusivat vastata kysymyksiini vasta kotona.

Teemahaastattelun aineiston keräsin pääosin Käköveden vesillelaskupaikalla ja Oravin melontakeskuksessa, minkä lisäksi tein yksittäisiä haastatteluja myös Perpulanluhdassa (Linnansaari) ja Vaajasalossa (Kolovesi). Taltioin haastattelut nauhoittamalla ja purin ne analysointia varten kirjalliseen muotoon.

Ohjeistin melojat vastaamaan yhdellä lomakkeella vain yhtä puistoa koskeviin kysymyksiin. Tästä huolimatta sain kuusi vastausta, joissa vastaaja käsitteli molempia puistoja samassa lomakkeessa. Näistä lomakkeista neljä jätin huomioimatta, koska en pystynyt erottelemaan niistä Koloveden ja Linnansaaren puistoja koskevia tietoja. Kaksi lomaketta huomioin sellaisenaan, koska vastaaja oli kirjoittanut lomakkeeseen vastausten olevan identtiset molempien puistojen osalta. Kyselylomake oli melko pitkä ja vaati täyttäjältään tarkkaa paneutumista, mikä näkyi siinä, että vastaukset olivat pääosin lyhyitä ja osa lomakkeista oli täytetty puutteellisesti. Tämän vuoksi saamieni vastausten lukumäärä on joidenkin kysymysten osalta pienempi kuin vastaajien kokonaismäärä.

Kysymykset

Kyselylomakkeen sisältöä tarkasteltaessa on huomattava, että tämän tutkimuksen ohessa syntyi raportti, jonka tarkoituksena oli kerätä tietoa alueen ja sen infrastruktuurin soveltuvuudesta retkimelontaan. Tämän vuoksi kaikki kyselylomakkeessa olevat kysymykset eivät ole suorassa yhteydessä tässä raporttoimaani tutkimukseen. Taustatiedot keräsin soveltuvien osin Metsähallituksen kävijätutkimusten kanssa yhteensopivalla tavalla.

Lomakkeen taustatieto-osiossa (Liite 1, osa A) kartoitin monivalintakysymysten avulla vastaajien yleistä sosiaalista ja ammatillista taustaa sekä kokeneisuutta melojina ja retkeilijöinä. Tämän lisäksi pyysin vastaajia mainitsemaan retken keston, melontareitin ja syyn, jonka vuoksi he päättivät lähteä retkelle juuri meloen. Lopuksi esitin vielä monivalintakysymyksen retken tavoitteista. Tähän monivalintakysymykseen lisäsin tavanomaisesti kävijätutkimuksissa arvioitavien teemojen joukkoon ylimääräisenä erämaisuuden kokemisen.

Lomakkeen kokemuksia selvittävässä osassa (Liite 1, osa B) selvitin alueen erämaisuutta kysymällä, missä määrin vastaaja koki olleensa erämaassa. Perustuen Hallikaisen (1998) esittämään käsitykseen erämaasta suhteellisena asiana, pyysin alueen erämaisuudesta arviota Likert-asteikolla. Tämän lisäksi pyysin vastaajaa kertomaan paikoista tai tilanteista, joissa hän erityisen vahvasti koki tai ei kokenut olevansa erämaassa. Vastaajien yleistä erämaakäsitystä selvitin Hallikaisen (1998, 64-65) erämaisuuden selittäjiksi toteamien ominaisuuksien avulla. Pyysin vastaajilta arvion myös siitä, miten hyvin nämä ominaisuudet heidän mielestään kuvastivat kohdealuetta.

Kysyin erikseen seuraavien neljän elementin herättämiä tunteita tai ajatuksia: rauha ja hiljaisuus, luonnon kauneus ja eksoottisuus, primitiivisyys (olo kaukana sivistyksestä, mukavuuksien puute) ja vesistöt. Tunteiden kartoittaminen perustui Ulrichin (1983) ja Kaplanien (1989) havaintoihin tunteiden tärkeydestä ensimmäisenä reaktiona, joka syntyy ihmisen ja ympäristön kohdatessa. Mainitun nelijaon käyttöön päädyin luettuani tämän tutkimuksen pohjatyönä Metsähallituksen Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa ylläpitämien vieraskirjojen merkinnät vuosilta 2003 ja 2004. Vieraskirjoja lukiessani havaitsin, että jätettäessä tiedontarve spesifioimatta, vastaukset painottuvat helposti pääosin yleisiin luonnon kauneutta havainnoiviin kommentteihin. Tällöin saattaisi jäädä havainnoimatta jotakin sellaista, jonka esille saaminen nyt käytetyllä menetelmällä olisi mahdollista. Rauhaan ja hiljaisuuteen liittyviä kokemuksia kysyin erikseen sen vuoksi, että halusin tarkastella, näkyykö kävijöiden kokemuksissa ainoastaan Koloveden

kansallispuistoa koskevan moottoriveneilykiellon vaikutus. Mukavuuksien puute taas on seikka, jota tutkijan omien kokemusten mukaan ei lyhyissä ja lähelle suuntautuvissa virkistyskokemuksissa ehdi havainnoimaan. Näin ollen kokemus siitä, missä suhteessa meloja näkee kohdealueen primitiivisenä, kertoo ehkä jotakin siitä, missä määrin kokemus eroaa ”tavallisesta” lähiulkoilun tuottamasta virkistyskokemuksesta. Vesistöjä koskevalla kysymyksellä puolestaan halusin tarkentaa kokemuksista mahdollisesti hahmottuvia ominaispiirteitä, joissa korostuu puistojen luonne vesiretkeilyalueina.

Standardikysymyslomakkeiden lisäksi aineistoon kuului muutamia **avoimia lomakkeita**, jotka sisälsivät ainoastaan taustatietokysymykset ja pyynnön kirjoittaa vapaamuotoinen kertomus niistä ajatuksista ja tunteista, joita alueen luonto herätti (Liite 1, osa C). Avoimien lomakkeiden avulla pyrin täydentämään aineistoani kontrolloimalla kyselylomakkeeni mahdollisten puutteiden ja rajoitteiden vaikutusta aineistoon ja antamalla vastaajille mahdollisuuden tuoda esiin sellaisia asioita, joita en muuten olisi saanut esille.

Haastatteluosiossa pyysin melojia kertomaan retkestään vapaamuotoisesti. Periaatteenani oli ohjata meloja tarkentavilla kysymyksillä käsittelemään kokemuksiaan alueen luonnosta. Yleisen kertomuksen jälkeen pyysin melojaa mainitsemaan kolme alueen luonnosta mieleen jäänyttä asiaa. Tämän kysymyksen myötä halusin tietää, mihin konkreettisiin kohteisiin melojat liittivät ajatuksiaan ja tunteitaan sekä saada siten materiaalia melojien tunteita ja ajatuksia käsittelevään analyysiin. Haastattelun jälkeen kysyin melojalta taustatiedot kyselylomakkeen kaavan mukaisesti. Tällä toimintajärjestyksellä oli tarkoitus vapautua niistä vaikutteista, joita melojat olisivat saattaneet poimia taustatietokysymyksistä, jos olisin esittänyt ne ensin.

5.4. Analyysimenetelmät

Kvantitatiivisen aineistoni tulkinnessa käytän apuna tilastollista analyysiä, jolla pyrin tuomaan esiin ilmiöiden mittasuhteita ja havainnoimaan aineiston sisäisiä vaikutussuhteita sekä varmentamaan alueiden välillä mahdollisesti havaitsemiani eroja. Tutkimukseni kvantitatiivinen aineisto koostuu nominaali- ja likert- asteikollisista muuttujista. Tarkastelin muuttujien välisiä yhteyksiä ristiintaulukoinnilla ja analysoin mahdollisen yhteyden tilastollista merkitsevyyttä Khiin neliötestin (χ^2) avulla. Metsämuurosen (2002, 310, 487) mukaan ristiintaulukointi antaa mahdollisuudet nähdä kahden muuttujan väliset lineaariset sekä epälineaariset yhteydet havainnollisesti. Khiin neliötesti puolestaan antaa eksaktia tietoa siitä, johtuuko yhteys sattumasta vai onko se todellinen (Metsämuuronen 2002, 311).

Likert -asteikkoisten muuttujien välistä riippuvuutta olen tässä tutkimuksessa analysoinut intervalliasteikon menetelmin, jotka Metsämuurosen (2002, 52) toteamuksen mukaan soveltuvat tähän tarkoitukseen. Näiden muuttujien välisen riippuvuuden analyysiin käytän Pearsonin tulomomenttikerrointa eli korrelaatiota, joka on kahden muuttujan välisen riippuvuuden tärkein indikaattori (2002, 318). Korrelaation merkitsevyyttä testasin Metsämuurosen (2002, 401) mallin mukaisesti, tiedostaen tutkimukseni pienen otoskoon tilastollista merkitsevyyttä heikentävän vaikutuksen. Tutkimukseni otoskoko ei antanut minulle mahdollisuutta analysoida esimerkiksi useamman eri luonnon ominaisuuden kombinaation vaikutuksia erämaakokemuksen voimakkuuteen monimuuttujamenetelmillä, joiden käyttö Metsämuurosen (2002, 525-526) mukaan vaatisi huomattavasti suuremman otoskoon.

Aineistoni kvalitatiivisen osan eli teemahaastattelujen ja lomakehaastattelun avointen kysymysten tulkinnan keinona olen käyttänyt sisällönanalyysiä, jossa pilkoin aineiston ensin koodausta varten osiin ja kokosin sen uudelleen yhteen muodostamiini teemakohtaisten luokkien mukaan. Tätä analyysimenetelmää käytin, koska pyrin saamaan kvalitatiivisesta aineistosta irti tiivistetyssä muodossa olevan kuvauksen, jota voisin käyttää aineistoni tulkinnan pohjana, mihin sisällönanalyysi Tuomen ja Sarajärven (2002, 105) mukaan on sopiva menetelmä. Tämän lisäksi valintaani tuki Kautosen ja Rauhalan (2003) esittämä käsitys siitä, että sisällönanalyysissä kaikki tulokset tukeutuvat ilmiöiden kuvailuun, minkä vuoksi ei ole olemassa virheellisen tiedon tuottamisen vaaraa. Koska käytän tutkimuksessani laadullisen aineiston tukena myös määrällistä aineistoa ja koska tarkoitukseni on saada yleistettävissä olevaa tietoa ainoastaan määrällisestä aineistosta, ei valintaani vaikuttanut Kautosen ja Rauhalan (2003) havainto siitä, että sisällönanalyysin tuottamien tulosten yleistämisen kanssa on syytä olla varovainen.

6. TULOKSET

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa koettuja luontokokemuksia melojien silmin. Aloitan tarkasteluni luomalla lyhyen katsauksen siihen, millaisen joukon tämän tutkimuksen vastaajat luovat ja millainen on heidän erämaamielikuvansa. Taustatieto-osio käsittää luvun 6.1. Luvussa 6.2 annan vastaajien Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa kokemalle erämaisuukselle mittasuhteet ja luon lyhyen katsauksen vastaajajoukon kokonaisuuden tasolla koettuun erämaisuuksien vaikuttaneista tekijöistä. Luvussa 6.3 paneudun selvittämieni vastaajien erämaamielikuvan keskeisten ominaisuuksien avulla prosessiin, jossa meloja konstruoi havaintoskeemansa välityksellä kohdealueensa erämaisuuksien. Tämän jälkeen (luku 6.4) syvennän analyysiäni luomalla katsauksen erämaisuuksien selittäjien merkityksellisyyden yksilöllisiin vaikutusmekanismeihin. Tulos-osion lopussa (luku 6.5) tarkastelen lähemmin havaintoskeeman välityksellä erämaakokemuksiksi suodattuneita kokemuksia eli Koloveden ja Linnansaaren alueilla koettujen erämaakokemusten ilmiäisiä.

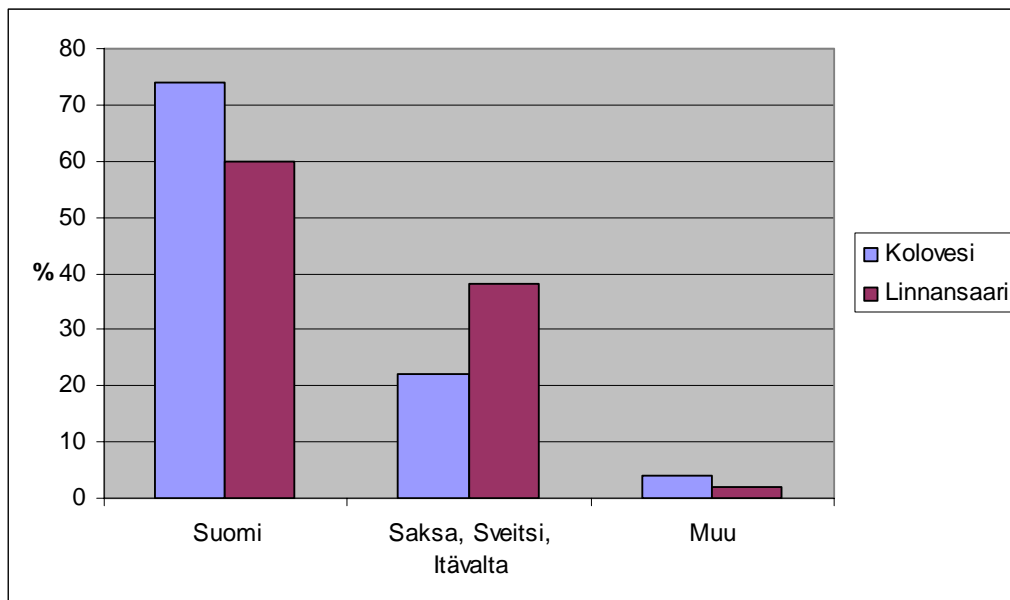
6.1. Vastaajat: Koloveden ja Linnansaaren melontamatkaajat muotokuvassa

Tässä luvussa esittämälläni ryhmäkohtaisella koosteella pyrin luomaan kuvan vastaajajoukosta kokonaisuutena ja siten luomaan tietoa, joka on avuksi tulkittaessa tuloksiani aluetasolla. Jäljempänä tulen käyttämään tässä esittelemiäni taustatietoja apuna myös vastaajakohtaisesti, yksilöllisen kokemuksen tulkinnassa. Tarkasteluni koostuu kolmesta osasta, jotka ovat: melojien yleiset taustatiedot, tutkittuun melontarekseen liittyvät taustatiedot ja vastaajien erämaamielikuvan koostumus. Taustatiedot keräsin lomakehaastattelun kysymyksillä numero 1-17 (Liite 1, osa A), jonka mukaista kaavaa käytin taustatietojen selvittämiseen myös teemahaastatteluissa.

Vastaajien yleisiä taustatietoja

Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistot osoittautuivat tässä tutkimuksessa kansainvälisiksi kohteiksi, sillä kaikista tutkimuksen vastaajista 1/3 ilmoitti kotimaakseen jonkin muun maan kuin Suomen. Ulkomaalaista vastaajista suurin osa tuli Euroopan saksankieliseltä alueelta, mutta mukana oli Saksassa, Sveitsissä ja Itävallassa asuvien vastaajien lisäksi yksittäisiä henkilöitä myös Espanjasta, Hollannista ja Luxemburgista. Puistojen välisiä eroja tarkastellessani havaitsin Linnansaaren olevan hieman Kolovettä kansainvälisempi kohde, mikä näkyy etenkin saksankielisten vastaajien määrässä, joka Linnansaaren osalta nousi 38 prosenttiin, kun

Kolovedellä vastaava luku oli 22 % (Kuva 5). Vaikka vastaajien kansallisuusjakaumaan oletettavasti vaikuttikin se, että lomake oli olemassa ainoastaan suomen, englannin ja saksankielisenä, on vastauksista helppo todentaa alueen kansainvälinen kiinnostavuus melontakohteena. Saksankielisten vastaajien vahva asema näkyy myös alueilla tehdyissä kävijätutkimuksissa, joista uudemmassa eli Koloveden kävijätutkimuksessa (Metsähallitus 2005) ulkomaalaisia oli kaikkiaan 26 % vastaajista ja 78 % kaikista ulkomaalaisista vastaajista tuli Keski-Euroopan saksankielisistä maista. Uusimmassa Linnansaaren kävijätutkimuksessa (Suomen Matkailun kehitys 1994) ulkomaalaisten vastaajien osuus oli ainoastaan 8 %, minkä perusteella alueen kansainvälisen kiinnostavuus näyttäisi kohonneen viime vuosina huomattavasti.

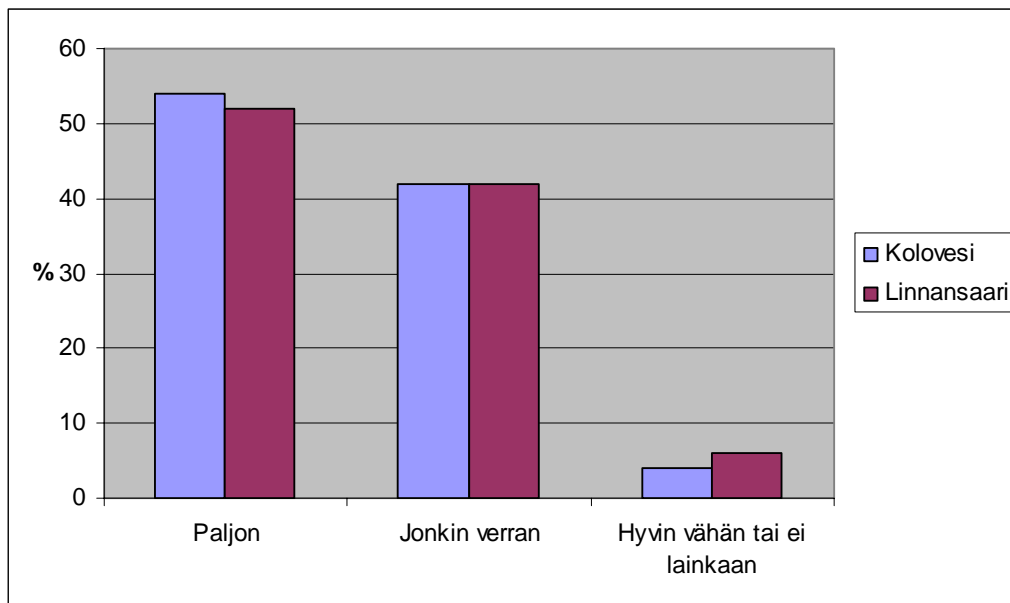

Kuva 5. Vastaajien kotimaat (n Kolovesi=50, n Linnansaari=50).

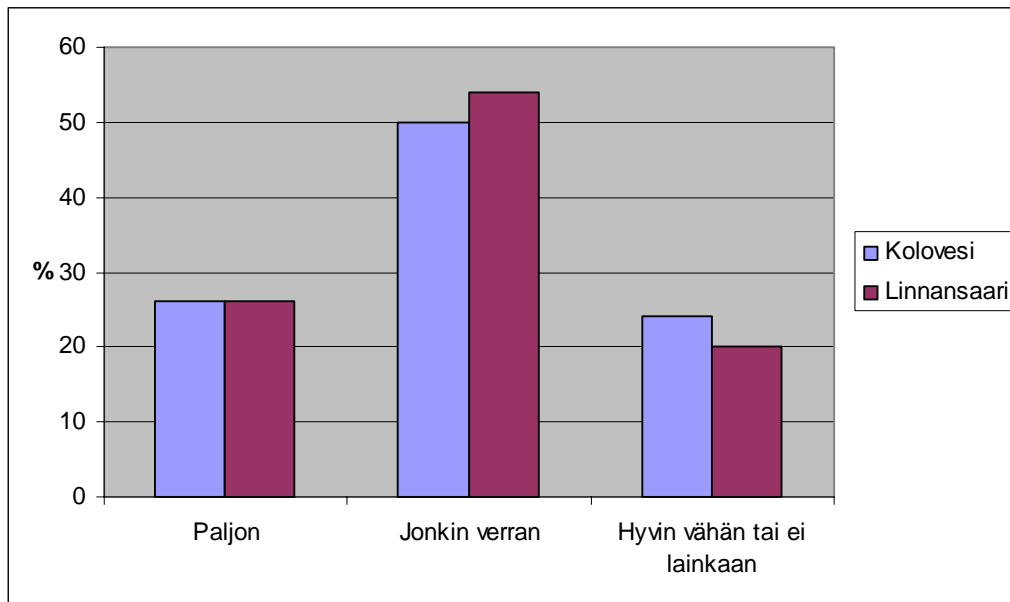
Suomalaista vastaajista 45 % ilmoitti vakituisen asuinpaikkakuntansa sijaitsevan Etelä-Suomen läänin alueella. Itä-Suomessa asuvia vastaajia oli tutkimuksen suomalaisista vastaajista 30 % ja länsisuomalaisia 20 %. Lisäksi mukana oli muutama yksittäinen vastaaja Oulun ja Lapin läänin alueiden kunnista. En havainnut puistojen välillä merkittävää eroa vastaajien asuinpaikkakuntien jakaumassa, mutta mainittakoon että itäsuomalaisten vastaajien osuus oli Koloveden osalta hieman suurempi kuin Linnansaarella, jossa tutkimus vastaavasti tavoitti enemmän eteläsuomalaisia melojia. Molemmissa puistoissa tavoitin hieman enemmän naisia kuin miehiä (52/48 %). Tämä tulos eroaa alueiden kävijätutkimusten todentamasta (Metsähallitus 2005; Suomen matkailun kehitys 1994) vastaajien miespainotteisesta sukupuolijakaumasta, mutta ero saattaa olla osin näennäinen ja johtua siitä vastauksia kerätessäni tekemästäni havainnosta, että

naiset suhtautuvat tämänkaltaiseen tutkimukseen miehiä positiivisemmin. Kävijöiden syntymävuoden mediaani oli 1969 ja ikärakenne kokonaisuudessaan mahtui molempien puistojen osalta ikävuosien 18 ja 60 väliin, mikä vastaa hyvin kävijätutkimuksissa todettua alueiden kävijöiden yleistä ikärakennetta. En havainnut vastaajien ikärakenteessa mainittavia eroja puistojen välillä.

Eräänä kohtana taustatieto-osiossa tutkin vastaajien kokeneisuutta melojina ja retkeilijöinä. Vastaajat olivat pääosin kokeneita retkeilijöitä (Kuva 6). Hieman yli puolet vastanneista kertoi omaavansa paljon retkeilykokemusta, kun ainoastaan 5 % sijoitti itsensä retkeilykokemuksen suhteen luokkaan ”hyvin vähän tai ei lainkaan”. Melojina vastaajat eivät olleet yhtä kokeneita kuin retkeilijöinä, mutta pääosa vastaajista omasi kuitenkin jonkin verran myös melontakokemusta (Kuva 7). Joukossa oli 22 % oman ilmoituksensa mukaan ”hyvin vähän tai ei lainkaan” meloneita. Kohteissa vierailevien luontomatkailijoiden retkeily- ja melontakokemuksen suhteen kävijätutkimukset eivät tarjonneet vertailupohjaa tälle aineistolle. Melojien retkeily- tai melontakokemuksessa ei ollut merkittäviä eroja puistojen välillä.

Kuva 6. Vastaajien retkeilykokemus (n Kolovesi=50, Linnansaari=50).

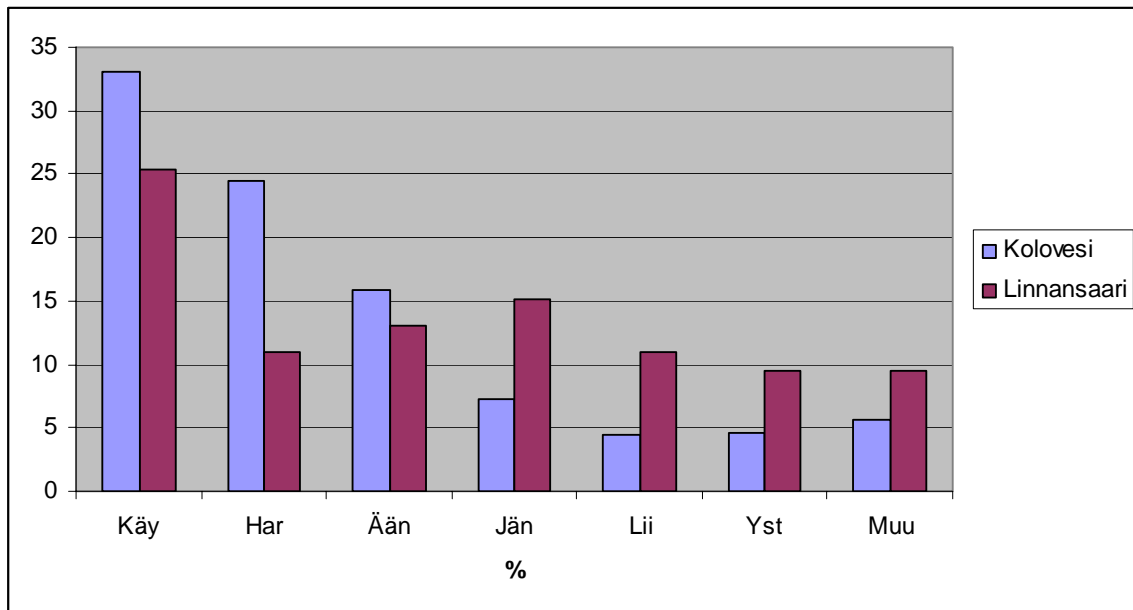

Kuva 7. Vastaajien melontakokemus (n Kolovesi=50, Linnansaari=50).

Melontaretkeen liittyviä taustatietoja

Käytännöllisyys (jolla vastaajat viittasivat alueiden luonteeseen vesiretkeilykohteena ja kiinnostavimpien kohteiden vaikeaan saavutettavuuteen ilman vesikulkuneuvoa) oli selvästi tärkein syy sille, että vastaaja oli lähtenyt retkelleen meloen. Melontaharrastus ja siihen pohjautuva halu hakeutua oman harrastuksen kannalta mahdollisimman suotuisaan ympäristöön oli toinen keskeinen argumentti. Kolmanneksi yleisimmäksi syyksi nousi melonnan äänettömyys tai luonnonläheisyys, jota käytettiin yleisesti toissijaisena perusteluna käytännöllisyyden ohessa.

Puistojen väliset erot näkyivät liikkumismuodon valintaan liittyvissä perusteluissa siten, että Linnansaaren osalta painottuivat Kolovettä enemmän liikunnan harrastaminen, jännittävyys ja ystävän suositus. Yllä esitetyn perusteella Linnansaari on profiililtaan enemmän kokeiluhaluisen liikunnanharrastajan kohde, kun taas melonnan aktiiviharrastajat, jotka valitsevat kohteensa harrastukseensa perustuen, valitsevat kohteekseen mieluummin Koloveden. 15 % melojista pitää liikkumismuotonsa valinnan tärkeänä perusteena sen tarjoamia hiljaisuuden ja luonnonläheisyyden kokemuksia, jotka liittyvät vahvasti erämaakokemuksen tutkittuun teoriaan. Muista syistä yleisimmin mainittu oli palvelujen vetovoima, jossa korostui erityisesti Oravin melontakeskuksen palvelut melontakaluston vuokraajana (Kuva 8).

Kuva 8. Vastaajien perustelut melonnan valinnalle retken liikumismuodoksi. Kysymyksessä annettiin vastaajalle mahdollisuus mainita useita syitä. Kysymys oli muotoa: ”Miksi päätit lähteä tälle retkelle juuri meloen?” (n Kolovesi=54, n Linnansaari=46).

Aineistossa esiintyneet vastaukset (avoin kysymys)

Käy=Käytännöllisyys

Har=Harrastuksena melonta

Ään=Äänettömyys, luonnonläheisyys

Jän=Jännittävyys, uusi kokemus

Lii=Liikunnan harrastaminen

Yst=Ystävän suositus

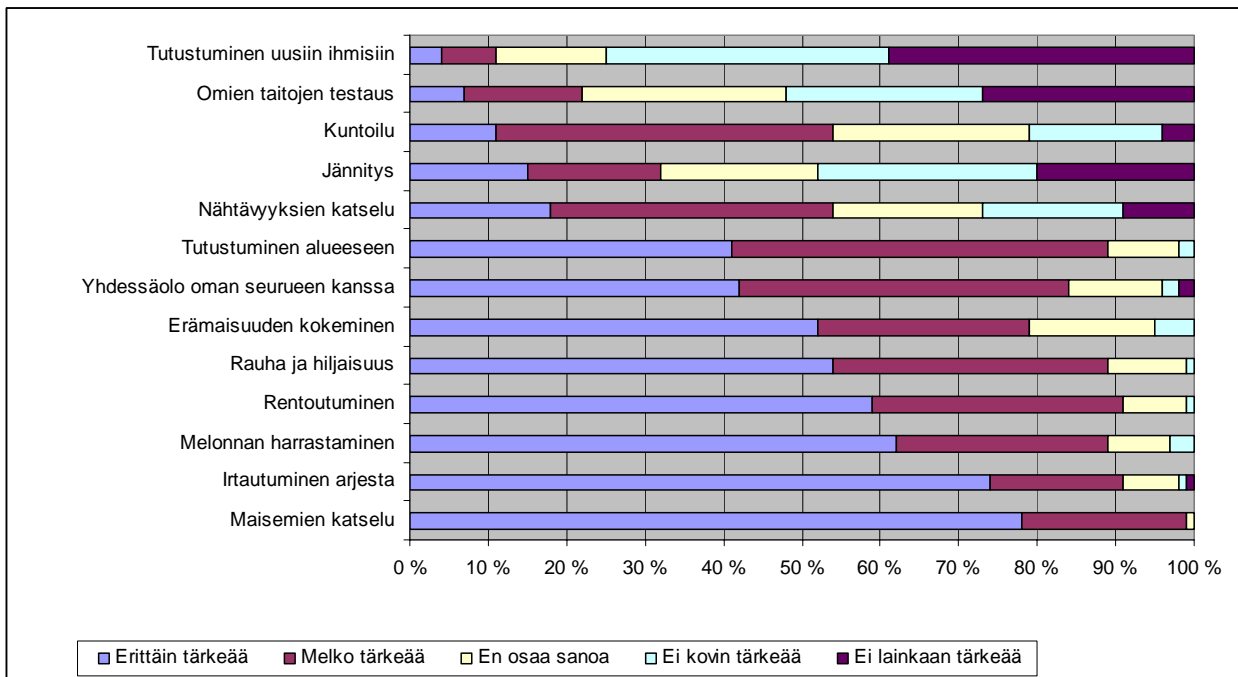
Muu syy (Oravin melontakeskuksen palvelut, retki kuului koulutukseen, sattuma, keikkatyö)

Vastaajien melontaseurueen yleisin koko oli molemmissa puistoissa 2 henkilöä (Kolovedellä 64 % ja Linnansaassa 48 % vastaajista), mikä tukee kävijätutkimusten (Metsähallitus 2005; Suomen matkailun kehitys 1994) hahmottamia tietoja alueiden kävijöiden retkiseurueiden koosta. Koloveden suurempi osuus kahden hengen seurueiden osalta selittyi sillä, että Linnansaassa melottiin usein tätä suuremmissa seurueissa. Yksin meloneita oli Kolovedellä kuusi ja Linnansaassa kahdeksan prosenttia vastaajista, mikä vastaa kävijätutkimuksissa tehtyjä havaintoja. Molempien puistojen osalta suurin osa vastaajista vieraili kyseisessä puistossa ensimmäistä kertaa. Kolovedellä ensikertalaisia oli 72 % ja Linnansaassa 74 %. Linnansaaren kansallispuiston kohdalla 14 % ja Koloveden kohdalla 16 % vastaajista oli käynyt puistossa aikaisemmin vähintään kaksi kertaa. Ensikertalaisten määrä oli suurempi kuin kävijätutkimuksissa (Metsähallitus 2005; Suomen matkailun kehitys 1994) on aikaisemmin

havainnoitu, mikä viittaa alueiden kasvavaan mielenkiintoon nimenomaan melonnanharrastajien silmissä.

En havainnut vastaajien melomien retkien pituuksissa merkittäviä eroja puistojen välillä. Keskimääräisen melontaretken pituus (mediaani) oli molemmissa puistoissa 3 vuorokautta. Pitkän retken (kesto 7 vrk tai enemmän) meloneita oli kaikkien vastaajien joukossa 12 % ja he jakautuivat tasaisesti molempien puistojen osalle. Puistojen välinen ero näkyi parhaiten päiväretkeläisten määrässä, joka oli Linnansaaren kansallispuiston vastaajien joukossa 26 % ja Kolovedellä 15 %. Linnansaaren päiväretkeläiset suuntasivat retkensä lähes poikkeuksetta pääsaarelle ja takaisin. Kolovedellä suosituin päiväretkikohde oli Ukonvuoren kalliomaalaukset. Melojien retken pituudet eivät eroa oleellisesti kävijätutkimuksissa (Metsähallitus 2005; Suomen matkailun kehitys 1994) havainnoituista puistossa vierailujen pituuksista.

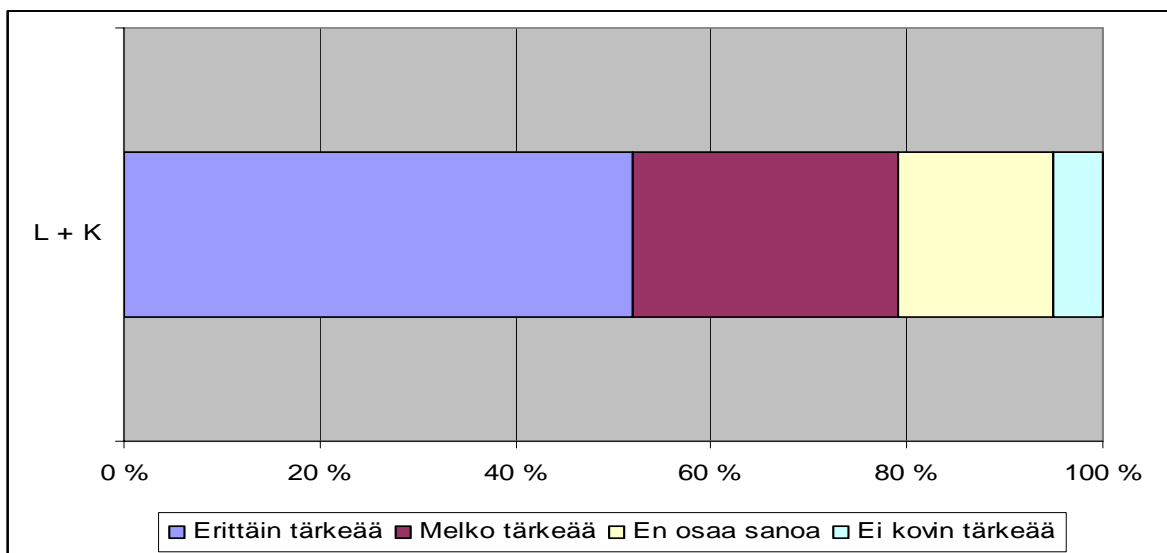
Melojien retken motiiveja kartoitin monivalintakysymyksellä, jossa pyysin heitä arvioimaan käyntinsä kannalta tärkeitä asioita. Yli 50 % vastaajista arvioi molemmissa puistoissa erittäin tärkeiksi seuraavat asiat: maisemien katselu, irtautuminen arjesta, rentoutuminen, melonnan harrastaminen, rauha ja hiljaisuus sekä erämaisyyden kokeminen (Kuva 9). Vastaukset eivät tuoneet esille merkittäviä eroja verrattuna kävijätutkimuksissa (Metsähallitus 2005; Suomen matkailun kehitys 1994) havainnoituihin alueilla vierailun motiiveihin, joiden kanssa tulokset eivät hieman erilaisen mittaustavan vuoksi tosin ole täysin vertailukelpoisia. Vastauksissa ei ollut mainittavia eroja puistojen välillä.

Kuva 9. Vastaajien erittäin tärkeiksi kokemat asiat Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa. Puistojen vastaukset on yhdistetty tässä kuvassa (n=101).

Yhtenä tekijänä muiden joukossa arvoitin vierailumotiiveja tarkentavassa kysymyksessä erämaisuuuden kokemisen tärkeyttä. Tutkimus vahvisti sen, että erämaisuuuden kokeminen on melojien näkökannalta tavoiteltava asia. 53 % vastaajista arvioi erämaisuuuden kokemisen erittäin tärkeäksi tavoitteeksi retkellään. 27 % piti sitä melko tärkeänä ja ainoastaan 5 % vastaajista oli sitä mieltä, että erämaisuuuden kokeminen ei ollut heille kovinkaan tärkeää (Kuva 10). Yksikään vastaaja ei arvioinut erämaisuuuden kokemista ”ei lainkaan tärkeäksi” tavoitteeksi melontaretkellään. En havainnut erämaisuuuden kokemisen tärkeydessä eroja puistojen välillä⁷.

⁷Khii 1,45, vapausasteet 3

Kuva 10. Vastaajien käsitykset erämaisyyden kokemisen tärkeydestä heidän melontaretkensä tavoitteena. Puistojen vastaukset on yhdistetty tässä kuvassa (n=101). Kysymys oli muotoa: ”Onko erämaisyyden kokeminen sinulle tärkeää tällä retkelläsi?”

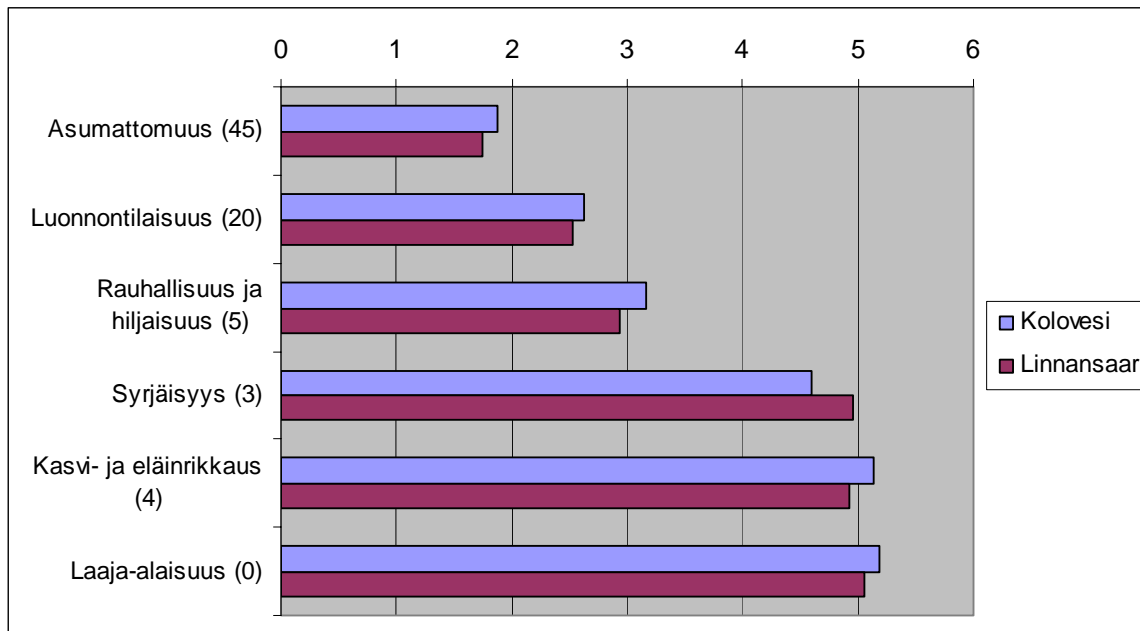
Vastaajien erämaamielikuva

Vastaajien yleistä erämaamielikuvaa tutkin käyttäen apunani erämaisyyden selittäjiä eli ominaisuuksia, jotka Hallikaisen (1998, 64-65) mukaan parhaiten kuvaavat erämaa-alueiksi miellettyjä alueita. Pyysin vastaajia järjestämään seuraavat kymmenen ominaisuutta sen mukaan, miten hyvin ne heidän mielestään kuvaavat erämaata: luonnoltaan kaunis, luonnoltaan eksoottinen, metsäinen, eläin- ja kasvimaailmaltaan rikas, asumaton, varustettu retkeilyreiteillä ja taukopaikoilla, syrjäinen, rauhallinen ja hiljainen, luonnontilainen sekä laaja-alainen. Ideanani oli selvittää tämän tutkimuksen vastaajien tärkeimmiksi määrittämät ominaisuudet, jotta voisin käyttää niitä apuna tutkiessani vastaajien käsityksiä kohdealueiden erämaisyydestä. Kysymyksenasettelussa olin huomionnut sen mahdollisuuden, että annetut vaihtoehdot eivät vastaajan mielestä lainkaan kuvaa erämaisyyttä, missä tapauksessa ohjeistin heidät merkitsemään kyseisen ominaisuuden numerolla nolla. Annoin heille myös mahdollisuuden esittää ominaisuuksia, joita ei ollut vastausvaihtoehtojen listassa ja asettaa ne muiden ominaisuuksien mukana tärkeysjärjestykseen.

Laskin vastaajien kullekin ominaisuudelle antamat sijalukupisteet yhteen siten, että ominaisuus, joka vastaajan mielestä ei lainkaan kuvannut erämaa-aluetta, sai arvon kymmenen. Järjestin ominaisuudet tärkeysjärjestykseen ominaisuuskohtaisten sijalukupisteiden keskiarvojen mukaan. Vastaajien mielestä kuusi tärkeintä erämaan ominaisuutta olivat seuraavat (tässä järjestyksessä): asumaton, luonnontilainen, rauhallinen, syrjäinen, kasvi- ja eläinmaailmaltaan rikas ja laaja-

alainen (Kuva 11). Näiden ominaisuuksien osalta järjestys oli täysin sama molempien puistojen osalta. Kuten kuva osoittaa, sijalukupisteiden keskiarvon mukaisen järjestyksen kaksi tärkeintä ominaisuutta, asumattomuus (45 vastausta / 58 % vastaajista) ja luonnontilaisuus (20 vastausta / 26 % vastaajista) asetettiin selvästi muita ominaisuuksia (yhteensä 12 vastausta / 12 % vastaajista) useammin ensimmäiselle sijalle tärkeysjärjestyksessä, mikä tukee yllä mainittua havaintoa ominaisuuksien sijalukujen keskiarvoon pohjautuvasta tärkeysjärjestyksestä.

Havaitsemani tärkeysjärjestys noudatti samoja suuntaviivoja kuin vastaajien nimeämien ominaisuuksien frekvenssipohjainen järjestys Hallikaisen (1998, 64-65) tutkimuksessa, jossa tosin luonnontilaisuus todettiin kaikkein tärkeimmäksi ominaisuudeksi. Eroa havaitsin myös siinä, että tämän tutkimuksen vastaajat eivät, toisin kuin Hallikaisen (1998) tutkimuksessa, näyttäneet pitävän alueen metsäisyyttä erityisen tärkeänä. Tämä ero saattaa kuitenkin olla osin näennäinen ja johtua heidän sen hetkisestä retkeily-ympäristöstään, joka koostuu järvimaisemasta. Toisaalta, Hallikaisen tutkimuksessa erämaakokemusta määritetään nimenomaan metsänhoidollisesta näkökulmasta, jossa keskeistä on se, millainen metsä tuottaa erämaakokemuksen, kun taas tässä tutkimuksessa kyseessä oli metsäisyys yleensä. Muut, tutkimukseni vastaajien vähemmän tärkeiksi toteamat ominaisuudet olivat kaunis, eksoottinen, retkeilyreiteillä ja taukopaikoilla varustettu sekä metsäinen. Listan ulkopuolelta vastaajat esittivät erämaa-alueiden kuvaajiksi seuraavia ominaisuuksia: rajoitettu moottoriveneliikenne (2 kpl), moottoriveneiden nopeusrajoitukset (1 kpl), aito (1 kpl), voi olla myös karu ja puuton (1 kpl).

Kuva 11. Erämaa-aluetta kuvaavat ominaisuudet vastaajien antamien sijalukupisteiden keskiarvon mukaisessa tärkeysjärjestyksessä (n Kolovesi, =37, n Linnansaari n=36). Ominaisuuden perässä suluissa oleva luku kuvaa kyseisen ominaisuuden ykkössijalle asettaneiden vastaajien määrää. Ominaisuudet on järjestetty kuvassa tärkeysjärjestykseen ylhäältä alas. Kysymys oli muotoa: ”Millainen alueen tulisi olla, jotta se olisi mielestäsi erämaa...”

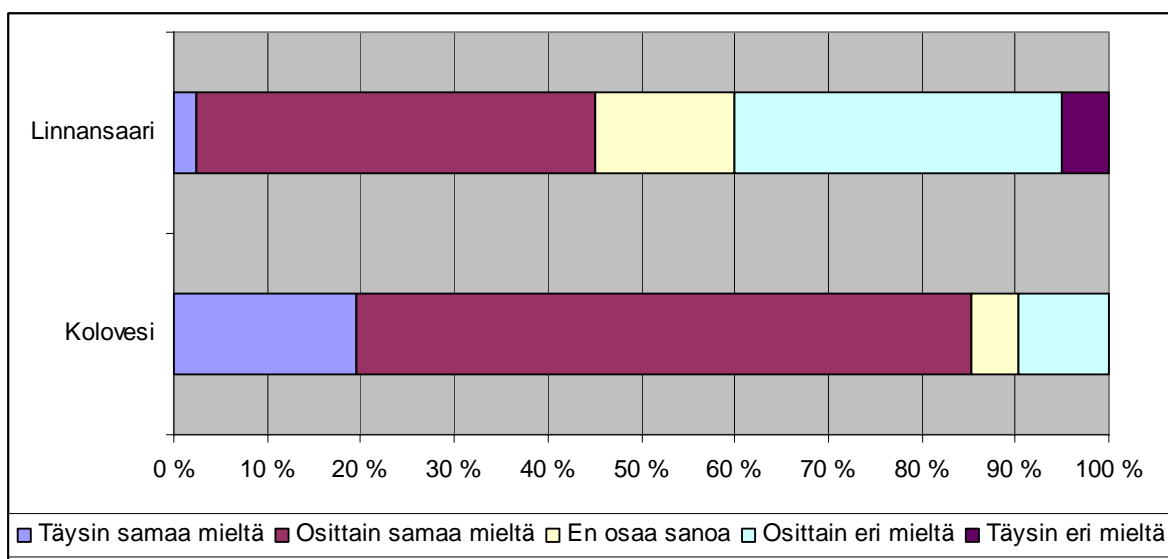
6.2. Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa koettu erämaisuus

Tässä luvussa luon Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa koetulle erämaisudelle mittasuhteet, jotka luovat tulosteni myöhemmälle tarkastelulle kehyksen. Aloitan tarkasteluni esittelemällä kohdealueilla suorittamani, alueiden erämaisutta koskevan suoran mielipidemittauksen tuloksia. Tämän jälkeen tarkastelen taustatekijöiden vaikutusta saamaani tulokseen.

Koetun erämaisyyden mittaaminen

Kohdealueilla koettua erämaisutta tutkin pyytämällä vastaajia arvioimaan viisiportaisella asteikolla sitä, missä määrin he kokivat retkensä aikana olleensa erämaassa. Kysymys oli mallia ”Koin tällä retkelläni olevani erämaassa” ja annetut vastausvaihtoehdot olivat ”täysin samaa mieltä”, ”osittain samaa mieltä”, ”en osaa sanoa”, ”osittain eri mieltä” ja ”täysin eri mieltä” (Liite 1, osa B, kysymys numero 3a). Molempien puistojen osalta yleisin vastaus oli ”osittain samaa mieltä”, mikä antaa vahvistuksen tutkimusta aloitettaessa tekemälleni oletukselle siitä, että Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoista on löydettävissä erämaaisia piirteitä.

Vastausten tarkemmassa analyysissä havaitsin, että vaikka tyyppivastaus molemmissa puistoissa on sama, on vastausten jakauma puistojen välillä kuitenkin hyvin erilainen. Koloveden kävijöistä 86 % arvioi väitteen ”Koin tällä retkelläni olevani erämaassa” osittain tai täysin paikkansa pitäväksi, kun taas Linnansaaren kävijöiden vastaukset jakautuivat huomattavasti tasaisemmin eri vaihtoehtojen välille. Lisäksi on huomionarvoista, että Koloveden osalta ”täysin eri mieltä” olevien ryhmä (joka Linnansaaren vastauksissa näkyi kuuden prosentin suuruisena) puuttuu kokonaan ja ”osittain eri mieltä” oleviakin on huomattavasti vähemmän kuin Linnansaaren osalta (Kuva 12). Puistojen välillä koetussa erämaisyydessä havaitsemani ero oli tilastollisesti merkitsevä 5 % riskitasolla⁸.

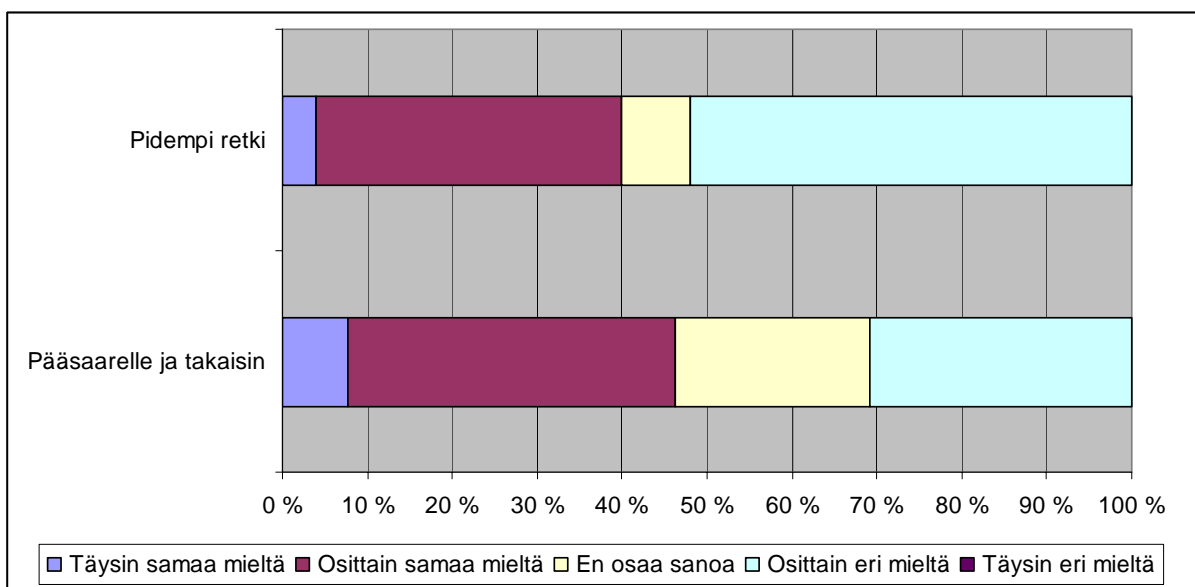

Kuva 12. Vastaajien käsitykset alueiden erämaisyydestä (Kolovesi n=41, Linnansaari n=40). ”Koin tällä retkelläni olevani erämaassa...”

Koloveden ja Linnansaarten kansallispuistojen infrastruktuuria ja tämän tutkimuksen vastaajien retkien suuntautumisen jakaumaa tarkastellessani havaitsin kuitenkin erään seikan, jonka vaikutus on vielä tutkittava ennen kuin voin yleisellä tasolla vahvistaa yllä esittämäni väittämän Koloveden kansallispuiston Linnansaarta korkeammasta erämaisyydestä vastaajien kokemana. Linnansaaren kansallispuistoa koskevista vastauksista lähes puolet koski sen pääsaarelle suuntautuneita retkiä. Saarella sijaitsee leirintäalue kioskeineen ja saunarakennuksineen, minkä arvelin vähentävän merkittävästi Linnansaaren kävijöiden kokemaa erämaisuuutta. Selvittääkseni, johtuiko Linnansaaren kävijöiden kokema alempi erämaisuus vain tämän yhden yksittäisen kohteen suuresta vaikutuksesta vastaajajoukkoon, tein Linnansaaren puiston vastauksille sisäisen Khiin neliötestin, jossa tarkastelin erosiko pääsaarelle ja takaisin suuntautuneen retken

⁸ Khi 16,91, vapausasteet 3.

tehneiden melojien käsitys alueen erämaisyydestä pidemmän retken meloneiden käsityksestä. Testi paljasti 5 % riskitasolla merkitsevän eron näiden kahden melojaryhmän välillä⁹, mutta vastausten jakaumaa tarkastellessani havaitsin, että ero ei selitä puistojen erämaisyydessä havaittua merkitsevää eroa. Tämän johtuu siitä, että toisin kuin oletin, Linnansaareen ja takaisin meloneet melojat kokivatkin pidemmän retken tehneitä merkitsevästi voimakkaammin olleensa erämaassa eikä päinvastoin (Kuva 13). Tätä kuitenkin tuskin selittävät heidän kohteensa ominaisuudet, vaan ennemminkin heidän pidemmän retken melonutta verrokkijoukkoa vähäisempi melontakokemuksensa, mille oletukselle antoi pohjaa melontakokemuksen ja retken pituuden välillä havaitsemani korrelaatio¹⁰.

Kuva 13. Vertailu pääsaareen ja takaisin sekä pidemmän retken meloneiden vastaajien kokemasta erämaisyydestä Linnansaaren kansallispuistossa (n ”pidempi retki”=21, n ”pääsaareen ja takaisin” =16).

Taustatekijöiden vaikutus

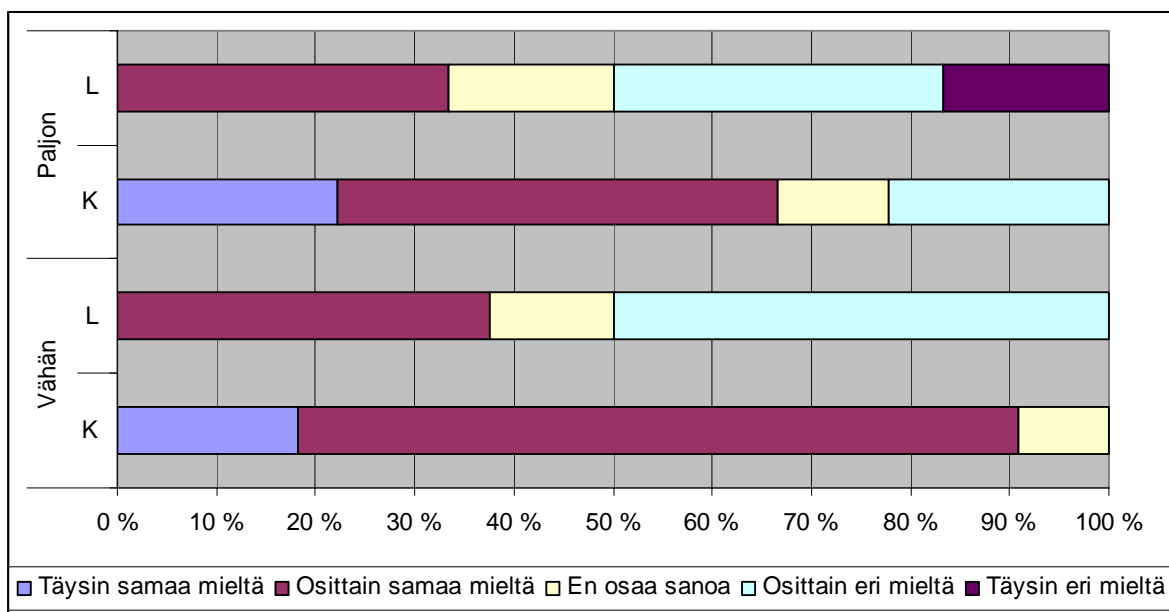
Olen aiemmin todennut kokemuksen olevan yksilöllinen asia, johon vaikuttaa vastaajan tausta. Jäljempänä tässä tutkimuksessa, tarkastellessani erämaisyyden selittäjiin liittyviä kokemuksia ja erämaakokemuksen ilmiäsuja, tulen käsittelemään sen vaikutusta kokemukseen yksilöllisellä tasolla. Aluksi tarkastelen kuitenkin hieman sitä, löytyykö vastaajajoukon taustasta muuttujia, joilla on vaikutusta ryhmätasolla koettuun erämaisyyteen. Tarkasteluni kohdentuu seuraaviin muuttujiin: vastaajan melontakokemus, retkeilykokemus (”hyvin vähän tai ei lainkaan” vs. ”paljon tai hyvin paljon”, kotimaa (Suomi vs. muu) ja kyseiselle alueelle suuntautuneet

⁹ Khii 31,54, vapausasteet 3

¹⁰ Korrelaatio 0,34. Korrelaation merkitsevyydestin testisuure 2,10.

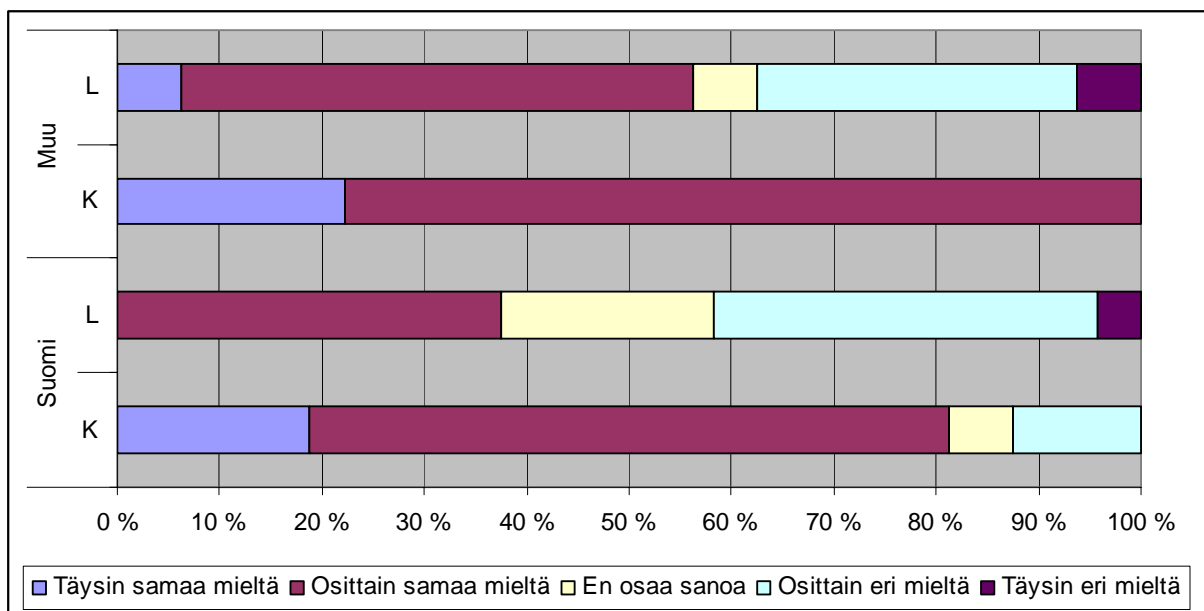
aikaisemmat käyntikerrat (ei ole vs. on) sekä retken kesto (vrk). Kyseisten ominaisuuksien valinnassa tukeuduin muun muassa Hallikaisen esittämään havaintoon siitä, että henkilön sosiaalinen ja kulttuurinen tausta sekä aikaisemmat tiedot ja taidot ovat ympäristön ominaisuuksien ohella tärkeimmät erämaakokemukseen vaikuttavat tekijät (Hallikainen 1998, 286). Koska aineiston riittämätön koko ja vastausten jakauma antoi huonot mahdollisuudet tarkastella taustatekijöiden vaikutuksia tilastollisen analyysin avulla, päädyin tarkastelemaan tätä vaikutussuhdetta graafisesti.

Graafisessa tarkastelussa havaitsin, että aikaisemmat käyntikerrat ja retken kesto eivät vaikuta merkittävästi koettuun erämaisyyteen, mutta melonta- sekä retkeilykokemuksen ja kotimaan suhteen asia on toisin. Melontakokemuksen ja retkeilykokemuksen vaikutus näkyi etenkin vastaajaryhmien ”täysin eri mieltä” ja ”osittain eri mieltä” prosentuaalisen osuuden merkittävänä kasvuna siirryttäessä oman ilmoituksensa mukaan ”hyvin vähän tai ei lainkaan” kokemusta omaavien melojien ryhmästä ”paljon tai hyvin paljon kokemusta” omaavien ryhmään. Samansuuntaisen vaikutuksen havaitsin sekä Linnansaaren että Koloveden kävijöiden vastauksissa (Kuva 14). Retkeilykokemuksen vaikutuksen havaitsin olevan samansuuntainen kuin melontakokemuksen, enkä ole sitä tässä sen vuoksi esitellyt erikseen. Puistojen väliset erot melontakokemuksen vaikutuksessa heijastivat aikaisemmin tässä tutkimuksessa esiteltyjä puistojen välisiä eroja koetussa erämaisyydessä.

Kuva 14. Vertailu oman ilmoituksensa mukaan ”hyvin vähän tai ei lainkaan” (nK=12, nL=10) ja ”paljon tai hyvin paljon” (nK=13, nL=12) melontakokemusta omaavien melojien kokemasta erämaisyydestä Koloveden (K) ja Linnansaaren (L) kansallispuistoissa.

Vastaajan kotimaan vaikutuksen graafisessa tarkastelussa havaitsin viitteitä siitä, että suomalaisilla melojilla on tiukemmat kriteerit erämaisuuudelle kuin ulkomaalaisilla, joita tässä tutkimuksessa siis edustivat pääosin saksankieliset melojat. Tämä näkyy erityisesti Koloveden kansallispuistoa koskevissa vastauksissa, joista kaikki ulkomaalaiset vastaajat katsoivat alueen täyttävän erämaan kriteerit osittain tai täysin, mutta suomalaista vastaajista 14 % ei yhtynyt tähän käsitykseen. Samansuuntaisen jakauman havaitsin myös Linnansaaren vastauksissa, jossa samalla tavoin ulkomaalaisista suurempi osa (53 %) piti aluetta erämana kuin suomalaisista (40 %) (Kuva 15). Tutkimukseni tulokset tukivat Harri Silvennoisen ja Liisa Tyrväisen (2002) suomalaisten ja saksalaisten matkailijoiden luontomatkailuun kohdistuvia odotuksia selvittäneessä tutkimuksessa tekemää havaintoa, jonka mukaan suomalaisten matkailijoiden luontokokemukset häiriintyvät ympäristön käsittelystä herkemmin kuin saksalaisten.

Kuva 15. Vertailu Suomen (nK=30, nL=24) ja jonkin muun maan (nK=8, nL=13) vakituiseksi asuinpaikakseen ilmoittaneiden melojien kokemasta erämaisuuudesta Koloveden (K) ja Linnansaaren (L) kansallispuistossa.

6.3. Erämaisuuuden selittäjien yhteys koettuun erämaisuuuteen

Tässä luvussa laajennan kohdealueiden erämaisuuutta koskevan tarkasteluni siihen, miten vastaajien kokemukset ovat sidoksissa aikaisemmin esittelemiini erämaisuuuden selittäjiin. Tarkemman analyysin kohteeksi olen ottanut tämän tutkimuksen vastaajien kuudeksi tärkeimmäksi erämaisuuuden selittäjäksi mieltämät ominaisuudet, joita ovat: asumattomuus, luonnontilaisuus, rauhallisuus ja hiljaisuus, syrjäisyys, kasvi- ja eläinriikkaus sekä laaja-alaisuus.

Käsittelyjärjestys noudattaa aikaisemmin (Kuva 11) esittelemääni tärkeysjärjestystä, johon vastaajat asettivat kyseiset ominaisuudet erämaisyyden selittäjinä.

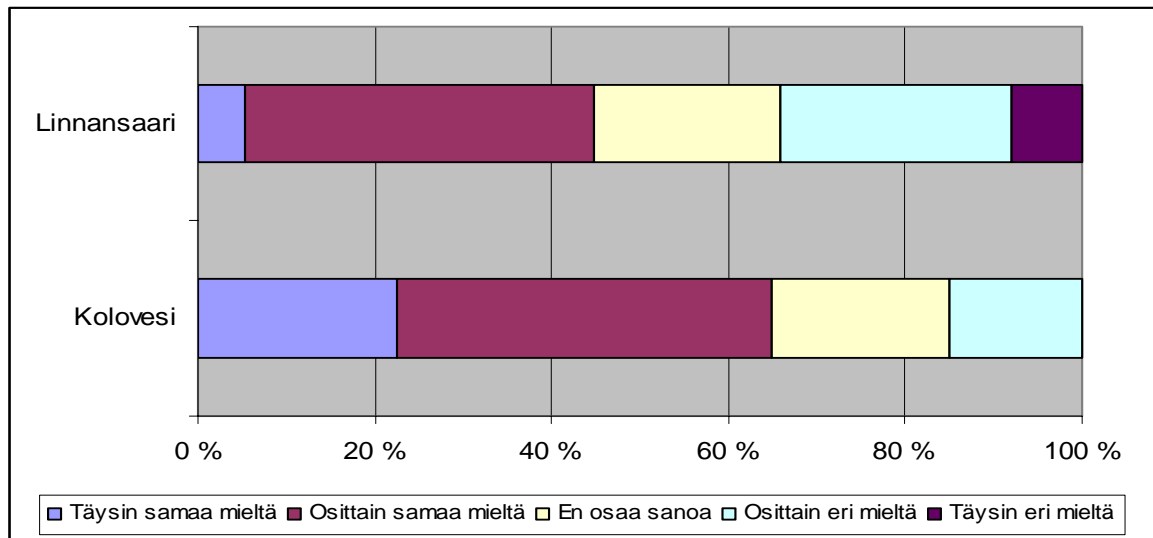
Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten hyvin vastaajien erämaan ominaisuuksiksi mieltämät ominaisuudet kuvaavat heidän mielestään kohdealueita ja mitä ne kertovat niiden erämaisyydestä. Tarkastelu perustuu lomakehaastattelun kysymykseen numero 5 (Liite 1, Osa B, ”Tämä kansallispuisto on mielestäni...”) saamiini vastauksiin ja niiden vertailuun saman vastaajan esittämään näkemykseen alueen erämaisyydestä (Liite 1, osa B, kysymys 3 a). Kunkin ominaisuuden osalta tarkastelen puistojen välisiä eroja sekä sitä, missä määrin kukin ominaisuus selittää melojien kokemaa erämaisyyttä. Tarkastelun tueksi olen liittänyt ominaisuuksiin melojien kommentteja, jotka kuvaavat kussakin kohdassa käsiteltyyn ominaisuuteen liittyvän kokemuksen yhteyttä heidän kokemukseensa alueen erämaisyydestä. Kommentit olen poiminut kysymyslomakkeen kysymyksestä 3b (Liite 1, osa B, ”Kerro tilanteista, joissa erityisen vahvasti koit tai et kokenut olevasi erämaassa”).

Tarkastelemani ominaisuudet ovat osittain päällekkäisiä käsitteitä, joihin kaikkiin on yhdistettävissä esimerkiksi moottorivenekiellon vaikutukset. Tässä tutkimuksessa päätöstä siitä, mitä kokemuksia olen kunkin ominaisuuden kohdalla tässä esittänyt, ohjasi pyrkimys sopeuttaa kunkin melojan esittämä, ominaisuutta koskeva kvantitatiivinen arvio ja kvalitatiiviset, erämaisyyteen tai ei-erämaisyyteen liittyvät kokemukset toisiinsa.

Asumattomuus

Ensimmäisenä ominaisuutena tarkastelen tämän tutkimuksen vastaajien tärkeimmäksi erämaisyyden selittäjäksi arvioimaa (Kuva 11) asumattomuutta. Linnansaaren kävijät suhtautuivat kohdealueensa asumattomuuteen huomattavasti kriittisemmin kuin Koloveden kävijät. Kun Kolovedellä 64 % vastaajista oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämän ”Tämä kansallispuisto on mielestäni asumaton” kanssa ja vain 16 % esitti eriävän mielipiteen, Linnansaaren kävijöistä väittämän kanssa samaa mieltä oli 44 % ja eri mieltä 36 % vastaajista (Kuva 16). Alueiden välinen ero oli 10 % riskitasolla merkitsevä¹¹.

¹¹ Khii 7,27, vapausasteet 3.

Kuva 16. Koloveden (n=41) ja Linnansaaren (n=42) kansallispuistojen asumattomuus vastaajien arvioimana. ”Tämä kansallispuisto on mielestäni asumaton...”.

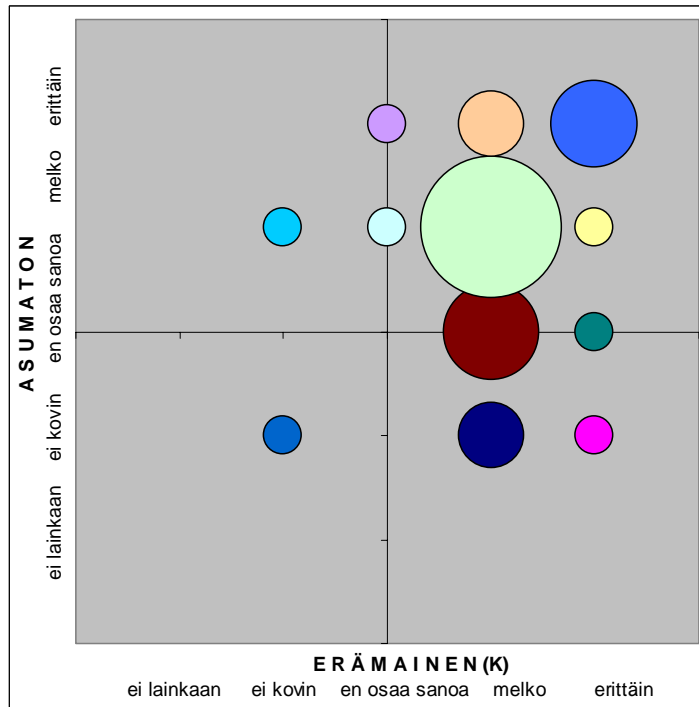
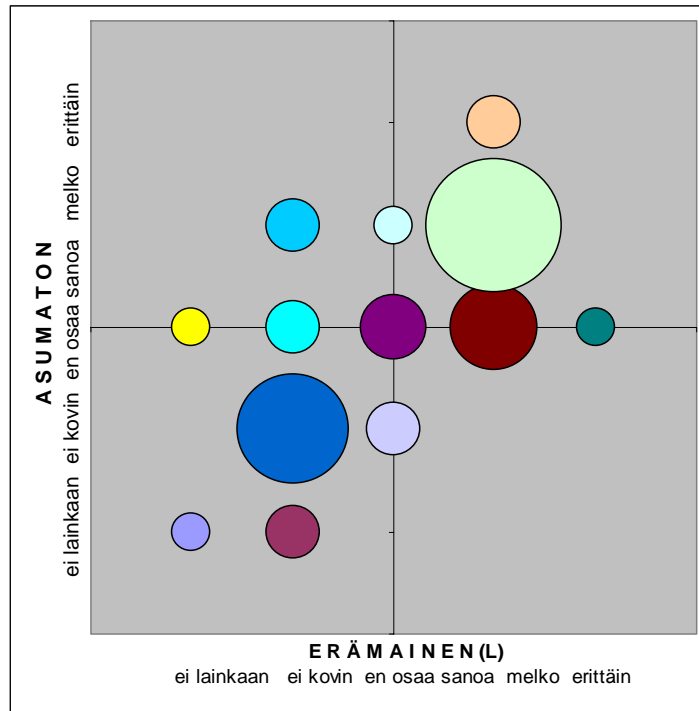
Puistojen välistä eroa auttaa selittämään Erkkilän (2005, 203) esittämä ajatus siitä, että kokemuksessa eletyt paikat eivät noudata karttaan piirrettyjä rajoja eikä kokemuksen tarkastelussa siten ole tarpeen rajata paikkaa johonkin tiettyyn tiukasti rajattavissa olevaan tilaan. Tässä tapauksessa syitä sille, että alueet on koettu melko asutuiksi, vaikka kansallispuistojen alue ei kummassakaan puistossa sisällä muutamaa mökkitonttia lukuun ottamatta muuta asutusta, voidaankin siis hakea puiston rajojen ulkopuolelta, melojien puiston kanssa samaan kokonaisuuteen mieltämältä alueelta. Näitä alueita tarkasteltaessa puistojen välillä on helppo havaita eroa. Linnansaaren puiston rajojen ulkopuolella oleva asutus näkyy alueelle toisin kuin Kolovedellä, jossa puistoa ympäröivät rannat ovat pääosin asumattomia. Lisäksi Linnansaaren kansallispuistoon suuntautuvien retkien suosituimmat lähtöpaikat Oravi ja Porosalmi ovat asuttuja paikkoja, kun taas Kolovedellä vesillelaskupaikat sijaitsevat kauempana asutuksesta, mikä sekin on saattanut vaikuttaa vastaajien näkemyksiin alueiden asumattomuudesta.

Entä missä määrin havaittu asumattomuus selittää melojien kokemuksia alueiden erämaisyydestä? Aiemmin (Kuva 11) olen todennut 58 % vastaajista arvioineen asumattomuuden tärkeimmäksi erämaisen alueen ominaisuudeksi. Tämän joukon näkemystä todentaa se, että asumattomuuden kokemus muodosti heillä erämaisyyden kokemuksen kanssa korkean (0,66) korrelaation, joka erosi merkittävästi vastaavasta suureesta muiden vastaajien joukosta laskettuna (0,21). Koko aineistossa erämaisyyden ja asumattomuuden kokemusten korrelaatio oli 0,28.

Aluekohtaisessa tarkastelussa havaitsin asumattomuuden ja alueen koetun erämaisyyden välinen korrelaatio oli voimakasta Linnansaarella, mutta vähäistä Kolovedellä¹². Havaintoparien jakaantuminen erämaisyyden ja asumattomuuden asteikoilla osoittaa, että Linnansaaren vastaajien kokemuksilla näistä kahdesta ominaisuudesta on yhteys toisiinsa. Kuten alla oleva kuva (Kuva 17, ylempi kuvaaja) osoittaa, kyse ei kuitenkaan ole siitä, että vastaajajoukko olisi yksinomaan yhdistänyt toisiinsa alueen erämaisyyden ja sen asumattomuuden, vaan korrelaatio on voimakasta myös asteikon siinä päässä, jossa puhutaankin asutuksesta ja ei-erämaisyydestä.

Koloveden tilannetta esittävässä kuvassa (Kuva 17, alempi kuvaaja) näkyy vastauksissa havaitsemani vähäinen korrelaatio, jota kuitenkin heikentävät vastaajien alueen asumattomuuden määrittelyssä kokemat vaikeudet. Yhdistettynä siihen, että havaintoparit Kolovedellä, toisin kuin Linnansaarella, painottuvat molempien ominaisuuksien osalta positiivisiin havaintoihin, tämä saattaa etenkin näin pienellä otoskolla olla heikentänyt koetun asumattomuuden ja erämaisyyden välistä korrelaatiota ja sen merkitsevyyttä oleellisesti. Tutkimukseni kertoo siis sen, että asumattomuuden ja erämaisyyden arviot ovat yhteydessä toisiinsa Linnansaaren vastaajien osalta, mutta ei kuitenkaan anna varmaa viitettä siitä, että näihin kahteen ominaisuuteen liittyvät kokemukset eivät olisi yhteydessä toisiinsa myös Koloveden osalta.

¹² Kolovesi: korrelaatio 0,22, merkitsevyydestin testisuure 1,40, vapausasteet 39
Linnansaari: korrelaatio 0,68, testisuure 5,75, vapausasteet 38

Kuva 17. Koetun erämaisyyden ja asumattomuuden väliset havaintoparit Linnansaaren (yllä) ja Koloveden (alla) kansallispuistoissa. Kuvassa on x-asteikolla vastaajan arvio alueen erämaisyydestä ja y-asteikolla saman vastaajan arvio alueen asumattomuudesta. Ympyrän koko on suhteellinen ja kuvaa samaan pisteeseen yhdistyvien havaintoparien lukumäärää kaikkien havaintoparien yhteenlasketun lukumäärän ollessa Linnansaarella 40 ja Kolovedellä 41.

Yllä esittämässäni tarkastelussa puistojen väliset erot näkyvät parhaiten siinä, miten Linnansaaren kävijöiden negatiiviset kokemukset puiston asumattomuudesta muodostavat yhteyden heidän kokemuksiinsa alueen erämaisyydestä, kun taas Kolovedellä vastaavaa yhteyttä ei alueen voimakkaammin koetun asumattomuuden vuoksi esiinny. Mitä sitten on se asutus, joka vastaajien näkemyksen mukaan alentaa puiston rajojen sisäisen asuinrakennelmien suhteen melko asumattoman Linnansaaren erämaisyyttä? Osaksi kyse lienee jo mainitsemastani puiston rajojen ulkopuolisesta asutuksesta, jota melojat ovat havainnoineet. Huomionarvoista on kuitenkin myös, että melojien erityisen erämaisiksi tai ei-erämaisiksi luonnehtimat tilanteet antavat viitteitä siitä, että he ovat ymmärtäneet asutuksen laajemmin kuin pelkästään vakinaisina asumiseen liittyvinä rakenteina. Vastaukset antavat viitteitä esimerkiksi siitä, että osa melojista ei ole tehnyt eroa asutuksen ja puistossa havaittujen ihmisten määrään välillä, vaan on mieltänyt esimerkiksi puistoissa liikkuvat moottoriveneilijät asutukseksi.

Täällä oli liikaa moottoriveneitä ja ihmisiä.

Ihmiset ja moottoriveneet häiritsivät.

Yllä esitetyt kommentit esittäneet suomalaismies ja saksalaisnainen eivät pitäneet Linnansaaren aluetta asumattomana. He eivät kuitenkaan ottaneet yhtä jyrkkää kannanottoa alueen rauhallisuuteen ja hiljaisuuteen, jonka alaisuuteen moottoriveneen kohtaamista kuvaavat kommentit voitaisiin ehkä vielä luontevammin katsoa kuuluviksi. Tämä on selitettävissä sillä, että alueella risteilevät moottoriveneilijät on helppo mieltää paikallisiksi. Mainittu ei tarkoita, että meloja kuvittelisi heidän asuvan kansallispuiston alueella, vaan hän ainoastaan arvelee heidän asustavan niin lähellä sitä, että liikkuminen alueella on heille tavanomaista.

Alueella sijaitsevat kesämökit (myös tilapäiskäytössä olevat) miellettiin lähes poikkeuksetta asutukseksi ja niiden koettiin alentavan alueen erämaisyyttä, mutta leiripaikkojen ja muiden niiden kaltaisten rakenteiden läsnäolo alkoi häiritä vasta siinä tapauksessa, että niihin yhdistyi näköhavainto ihmisistä. Tätä havainnoi seuraavasti suomalaisittain suuresta kaupungista kotoisin oleva vastaaja, jolle asumattomuus on erämaisyyden tärkein mitta:

Hetken luulin olevani erämaassa, mutta Linnansaaren leiripaikka palautti todellisuuteen. Siellä oli niin kova vilske ja vilinä.

Samankaltaisia ajatuksia esitti myös toinen asumattomuutta erämaisyyden tärkeimpänä selittäjänä pitänyt vastaaja, jonka näkemyksessä tulee esille myös monen muun Linnansaaren alueella meloneen vastaajan havainnoima erämaisyyden ja ei-erämaisyyden rinnakkaisuus:

Linnansaaressa oli ihmisiä sen verran paljon, että ei tuntunut erämaalta. Saaren sisäosissa oli kuitenkin rauhallista ja ajoittain siellä pystyi saavuttamaan erämaan tunning ainakin nyt kun ei ollut pahempia ruuhkia.

Vaikka vastaajien Koloveden asumattomuus piirtyikin vastaajien arvioissa positiivisempana, eikä yhtä selvästi erämaisuuuteen liittyvänä kuin Linnansaaressa, esiintyi myös Koloveden vastauksissa vaihtelevia näkemyksiä alueen asumattomuudesta ja sen yhteydestä alueen erämaisuuuteen. Osa Koloveden vastaajista rinnasti seuraavan asumattomuutta erämaisuuuden tärkeimpänä selittäjänä pitävän suomalaismiehen tavoin asumattomuuden ja erämaisuuuden kokemukset:

Oli erämaista kun pitkä asumaton rantaviiva vain jatkui ja jatkui...

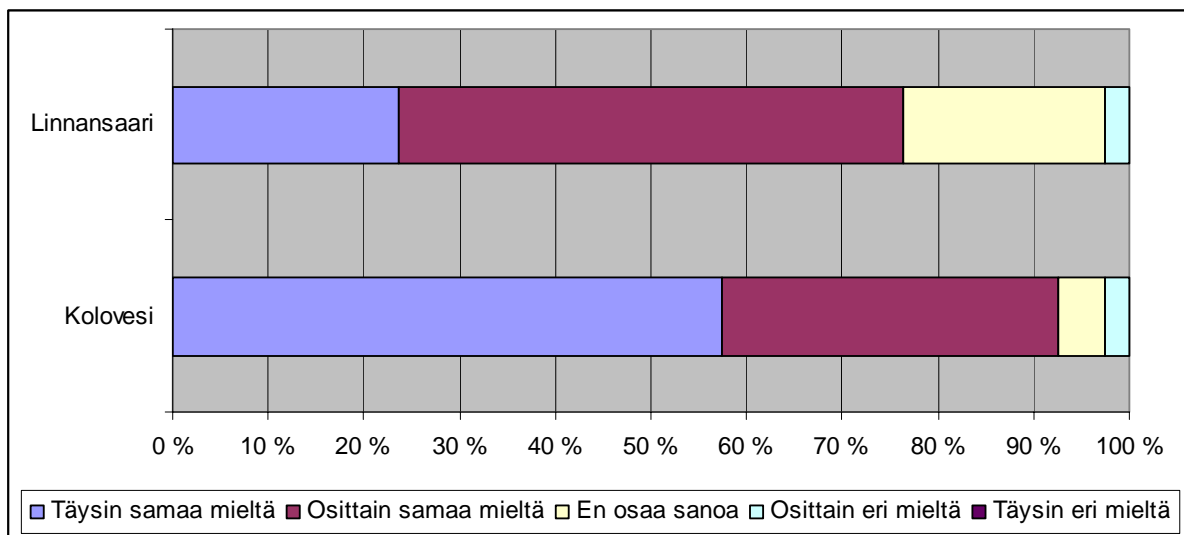
Vaikka melko suuri osa vastaajista näkikin asutuksen ja ihmisten läsnäolon pienenä ongelmana myös Kolovedellä, ei sen läsnäolo kuitenkaan ollut yhtä häiritsevää kuin Linnansaaressa. Tämä selittää osin myös yllä esittämäni havaintoa siitä, että asumattomuus ei noussut Kolovedellä yhtä keskeiselle sijalle koetun erämaisuuuden selittäjänä kuin Linnansaaressa. Tällaista tilannetta kuvaa seuraava asumattomuutta erämaisuuuden tärkeimpänä selittäjänä pitävän vastaajan kommentti, josta kuvastuu hänen näkemyksensä Kolovedestä melko erämaisena, mutta ei kovin asumattomana alueena:

Luonnon puolesta erämaisuuus toteutuu täällä, mutta ruuhkautuminen pilaa tunteen ajoittain.

Mitä sitten tässä luvussa esittämäni Koloveden ja Linnansaaren tulokset kokonaisuutena kertovat asumattomuuden merkityksestä vastaajien kokeman erämaisuuuden selittäjänä? Ne johtavat minut päätelmään siitä, että vaikka asumattomuuden toteutuminen onkin vastaajien tärkeimmäksi kokema erämaisuuuden määrite, se nousee erämaisuuutta koskevassa havainnoinnissa keskeiseen asemaan ennen kaikkea silloin, kun siitä muodostuu kielteisiä havaintoja. Asutuksi mielletty ympäristö siis tuhoaa tehokkaasti erämaisuuuden vaikutelmaa, mutta asumattomaksi mielletty maisema ei kuitenkaan yksinään riitä takaamaan erämaakokemuksen syntyä; ovathan kaatopaikka ja teollisuusaluekin asumattomia, mutta harva meistä silti mieltää ne erämaiksi. Kokonaisvaikutelma erämaasta vaatii syntyäkseen asumattomuuden lisäksi myös muita ympäristön ominaisuuksia, joiden olemassaolo ei ole välttämätöntä asumattomuudelle, mutta jotka usein toteutuvat alueen ollessa asumaton.

Luonnontilaisuus

Vastaajien toiseksi tärkeimmäksi erämaisyyden selittäjäksi arvioima ominaisuus oli luonnontilaisuus (Kuva 11). Se on samalla myös ominaisuus, jonka vastaajat yhdistivät vahvasti kumpaankin puistoon. Kolovedellä meloneista vastaajista 93 % ja Linnansaareissa meloneista 76 % oli ”osittain” tai ”täysin” samaa mieltä väittämän ”Tämä kansallispuisto on minusta luonnontilainen” kanssa (Kuva 18).

Kuva 18. Koloveden (n=41) ja Linnansaaren (n=42) kansallispuistojen luonnontilaisuus vastaajien arvioimana. ”Tämä kansallispuisto on mielestäni luonnontilainen...”.

Vaikka molemmat puistot täyttivätkin vastaajien mielestä luonnontilaisen alueen vaatimukset hyvin, oli puistojen välillä luonnontilaisuudessa 5 prosentin riskitasolla tilastollisesti merkitsevä ero¹³. Eron suunta on sama kuin aikaisemmin tarkasteleman alueiden asumattomuuden suhteen eli Kolovesi oli vastaajien mielestä luonnontilaisempi kuin Linnansaaren. Tämä on selittävässä paitsi Koloveden moottoriveneilykiellolla, myös alueiden välisillä eroilla metsänkäsittelyn historiassa. Linnansaaren metsät ovat pääosin nuorempia kuin Kolovedellä, jossa metsät ovat vanhoja ja suurelta osin luonnontilaisen kaltaisia (Metsähallitus 2005; Suomen matkailun kehitys 1994).

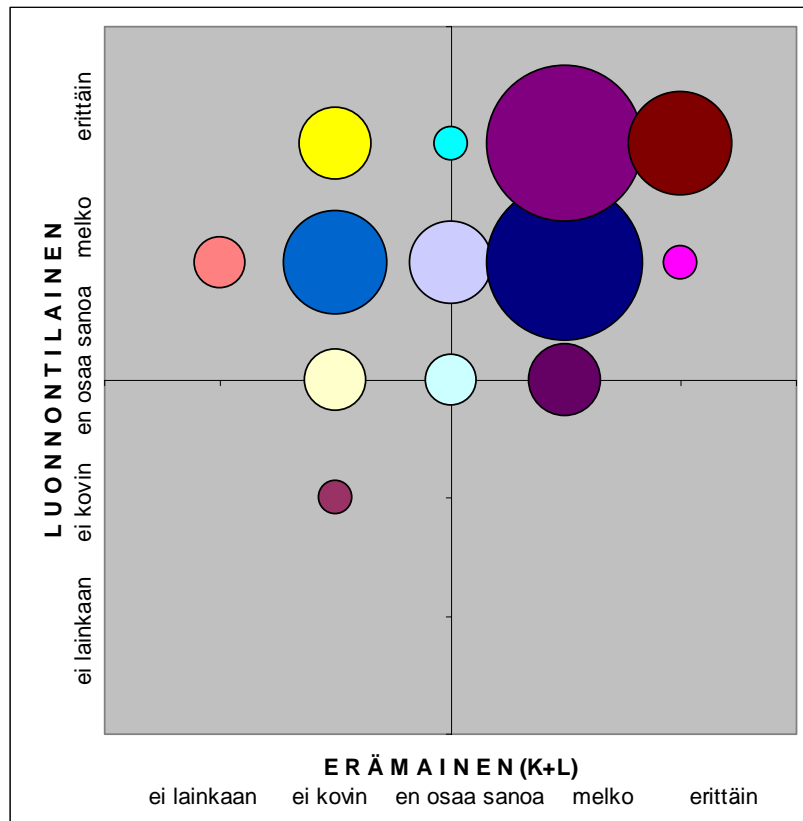
Kolovesi oli vastaajien mielestä siis luonnontilaisempi kuin Linnansaari, mikä ei kuitenkaan tämän tutkimuksen osalta nouse merkittäväksi asiaksi, koska molemmat puistot täyttävät vastaajien erämaisen alueen luonnontilaisuudelle asettaman ehdon vähintäänkin hyvin. Tätä alueen biologisiin ominaisuuksiin verrattuna ehkä yllättävän korkeaa koettua luonnontilaisuutta

¹³ Khii 10,39, vapausasteet 3.

saattaa osaltaan selittää se, että molemmat alueet ovat melko sokkeloisia eikä niissä vesiretkelyalueina ole merkittäviä retkeilyreittejä, joiden mukaan kävijä voisi organisoida kulkemisensa. Kohteeseen tutustuminen edellyttää tämän vuoksi hieman enemmän vaivaa kuin tavanomaisena retkeilynä pidettyyn maalla vaeltamiseen paneutunut retkeilijä on tottunut kokemaan, mikä saattaa kohentaa vaikutelmaa siitä, että alue olisi todellisuudessa luonnontilaisempi kuin se onkaan. Lisäksi melojan ympäristön luonnontilaisuutta koskevaa arviota saattaa korottaa se seikka, että veteen ei jää jälkiä. Toisin kuin maaympäristö, vesimaisema säilyttää illuusionsa luonnontilaisuudesta huolimatta siitä, kuinka moni meloja samaa reittiä on aikaisemmin melonut.

Kohdealueiden luonnontilaisuuteen liittyvistä positiivisista kokemuksista huolimatta melojat eivät perustaneet arviotansa alueen erämaisyydestä tähän ominaisuuteen. Luonnontilaisuuden ja erämaisyyden välinen korrelaatio oli vähäistä molemmissa puistoissa¹⁴. Kuten alla oleva kuva osoittaa, pääosa vastaajista koki yhteyden kohdealueensa luonnontilaisuuden ja erämaisyyden välillä. Moni vastaaja kuitenkin havainnoi tästä suuntauksesta poikkeavasti melko tai erittäin korkeaa luonnontilaisuutta huolimatta siitä, että ei pitänyt aluetta erämaisena (Kuva 19). Näiden poikkeavien havaintojen suuri määrä kertoo, että moni vastaaja joko ei korosta tätä ominaisuutta erämaisyyttä koskevassa arviossaan, tai asettaa erämaisen alueen luonnontilaisuudelle erityisen tiukat vaatimukset, joita hänen tämänkertainen retkikohteensa ei näennäisestä luonnontilaisuudestaan huolimatta täytä. Aineiston pieni koko ja painottuminen luonnontilaisuuden osalta positiivisiin havaintoihin on kuitenkin saattanut heikentää tutkittuihin ominaisuuksiin liittyvien kokemusten vähäiseksi jäänyttä korrelaatiota, jonka olemassaoloa tukee se havainto, että kaikki kohdealuettaan erämaisena pitäneet vastaajat ovat katsoneet sen olevan myös luonnontilainen.

¹⁴ Kolovesi: korrelaatio 0,19, testisuure 1,19, vapausasteet 39
Linnansaari: korrelaatio 0,21, testisuure 1,26, vapausasteet 38

Kuva 19. Koetun erämaisyyden ja luonnontilaisuuden väliset havaintoparit Linnansaaren ja Koloveden kansallispuistoissa. Puistojen vastaukset on yhdistetty kuvassa. X-asteikolla on kuvattu vastaajan arvio alueen erämaisyydestä ja y-asteikolla saman vastaajan arvio alueen asumattomuudesta. Ympyrän koko on suhteellinen ja kuvaa samaan pisteeseen yhdistyvien havaintoparien lukumäärää kaikkien havaintoparien yhteenlasketun lukumäärän ollessa 81.

Luonnontilaisuuden ja erämaisyyden kokemusten vähäiseksi jääneestä korrelaatiosta huolimatta olen aikaisemmin todennut vastaajien pitäneen sitä toiseksi tärkeimpänä erämaisyyden selittäjänä ja 26 % vastaajista arvioineen sen tärkeimmäksi erämaisen alueen ominaisuudeksi. Tämä näkyy aineistossa myös siten, että tämän joukon vastauksissa erämaisyyden ja luonnontilaisuuden kokemusten korrelaation on korkea (0,66).

Edellä kuvattu luonnontilaisuuden ja erämaisyyden yhteys näkyy myös kvalitatiivisessa aineistossani, jossa esiintyi ”erityisen erämaisiksi” koettuja, luonnontilaisuuteen liittyviä kokemuksia. Yksi esimerkki tällä tavoin koetusta tilanteesta oli maasto-olosuhteissa yöpyminen. Tällainen kokemus muodostui erämaakokemukseksi yksin meloneelle suomalaismiehelle, joka piti kohdealuettaan erittäin luonnontilaisena ja luonnontilaisuutta erämaisyyden tärkeimpänä selittäjänä:

Laavulla vietetty yö oli erämaakokemus.

Toinen erityistapaus, jossa luonnontilaisuus korostui, oli luonnonvoimien armoille joutuminen, jota koskeva kuvaus löytyi esimerkiksi seuraavista saksalais- ja hollantilaisnaisten kommentteista:

Erityisesti silloin tunsin olevani erämaassa, kun meloin myrskysäällä korkeassa aallokossa.

Myrskyinen järvi toi hetkittäin mieleen erämaan.

Luonnontilaisuus korostui melontaan liittyvien kokemusten ohella tavallisimmin tilanteissa, joissa vastaaja teki havaintoja koskemattomasta, suojellusta luonnosta tai luonnonvaraisista eläimistä ja sen hetkellinen korostuminen loi joillekin vastaajille vaikutelman erämaasta. Tätä kuvaavat seuraavien kahden luonnontilaisuutta erämaisyyden selittäjänä arvostaneen vastaajan kommentit:

Kapeat lahdet ja nousukiellon alaisten rantojen lähellä melominen loivat tunteen erämaasta.

Erämaassa olon tunne vahvistui matkan jatkuessa etelämmäksi ja kun norppa kävi kurkistamassa taas kulkijoita.

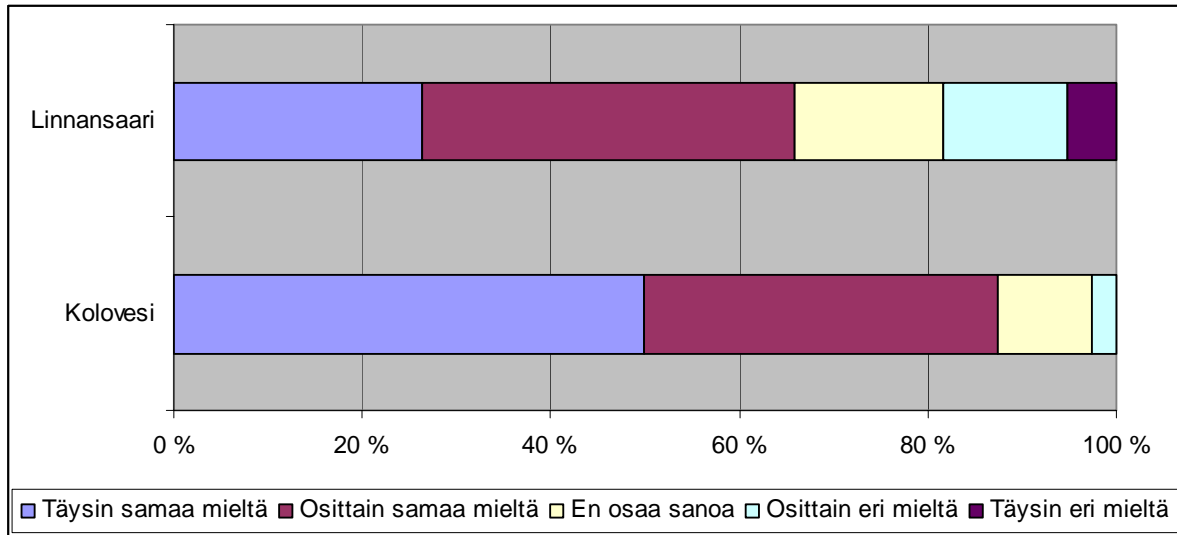
Huomioiden aikaisemmin tässä tutkimuksessa toteamani luonnontilaisuuden melko keskeinen asema erämaisyyden selittäjänä (Kuva 11), jota kvalitatiivinen aineistoni tukee, on todettava, kvantitatiivisen aineistoni tässä luvussa esittelemäni aluekohtaisen tilastollisen analyysin osalta epäonnistuneen erämaisyyden ja luonnontilaisuuden kokemusten välisen yhteyden esille tuomisessa. Tähän lienevät osaltaan vaikuttaneet aineiston pieni koko ja painottuminen luonnontilaisuuden osalta positiivisiin havaintoihin, joiden vaikutuksesta erämaisyyden ja luonnontilaisuuden kokemusten korrelaatio jäi aineistossani vähäiseksi. Tutkimukseni kertoo kuitenkin vastaajien kokeneen luonnontilaisuuden ominaisuudeksi, jonka puolesta kohdealueiden erämaisyyden toteutuu hyvin. Tutkimus osoittaa myös luonnontilaisuuden olevan ominaisuus jota edellytetään luonnontilaiseksi koetulta alueelta, mutta ei pysty todistamaan sitä, että saavutettu positiivinen luonnontilaisuuden kokemus yksinään riittäisi luomaan kuvaa erämaa-alueesta.

Rauhallisuus ja hiljaisuus

Kuten aikaisemmin totesin, vastaajien kolmanneksi tärkeimmäksi erämaisyyden selittäjäksi arvioima ominaisuus on rauhallisuus ja hiljaisuus. Pääosa sekä Kolovedellä että Linnansaareissa meloneista vastaajista piti kohdepuistoaan rauhallisena ja hiljaisena. Kolovedellä meloneet vastaajat olivat lähes yksimielisiä kohdealueensa rauhallisuudesta ja hiljaisuudesta. Myös Linnansaareissa pääosa (66 %) vastaajista katsoi puiston olevan erittäin tai melko rauhallinen ja

hiljainen (Kuva 20). Linnansaaren vastauksista erottuu kuitenkin 18 % suuruinen eriävien mielipiteiden joukko, jonka mielipiteet selittyivät pääosin moottoriveneiden ja leiripaikoilla kohdattujen ihmisten aiheuttamalla melulla. Tämän joukon mielipiteiden vaikutuksesta puistojen välinen ero rauhallisuudessa ja hiljaisuudessa nousi 5 % riskitasolla tilastollisesti merkitseväksi

15

Kuva 20. Koloveden (n=41) ja Linnansaaren (n=42) kansallispuistojen rauhallisuus ja hiljaisuus vastaajien arvioimana. ”Tämä kansallispuisto on mielestäni rauhallinen ja hiljainen...”.

Koloveden kansallispuistossa meloneiden vastaajien kokema rauhallisuus ja hiljaisuus antaa pohjaa uskoa, että ”Hiljaisuuden puisto” nimityksen käyttö Koloveden kansallispuistosta on perusteltua. Puistojen välinen ero selittynee pääosin sillä, että suurin osa Koloveden kansallispuiston alueesta on asetettu moottoriveneilykieltoon, kun taas Linnansaareissa vastaavaa kieltoa ei ole.

Rauha ja hiljaisuus korreloi koetun erämaisyyden kanssa selvästi Koloveden kansallispuistossa, mutta vain vähäisesti Linnansaareissa¹⁶. Kuten alla oleva kuva osoittaa, vastaajien kokemukset Koloveden kansallispuiston rauhallisuudesta ja hiljaisuudesta ovat tiukasti sidoksissa heidän käsitykseensä alueen erämaisyydestä (Kuva 21, ylempi kuvaaja). Vaikutussuhde painottuu vahvasti positiivisiin kokemuksiin molemmista ominaisuuksista, mikä alleviivaa voimakkaasti koetun rauhallisuuden ja hiljaisuuden yhteyttä koettuun erämaisyyteen. Alemmassa kuvaajassa havainnollistamani Linnansaaren tapaus ei tuo esille samanlaista yhteyttä koettujen

¹⁵ Khii 8,47, vapausasteet 3

¹⁶ Kolovesi: korrelaatio 0,41, testisuure 2,80, vapausasteet 39
Linnansaari: korrelaatio 0,23, testisuure 1,46, vapausasteet 38

rauhallisuuden sekä hiljaisuuden ja erämaisyyden välillä (Kuva 21, alempi kuvaaja), vaan osoittaa monen aluetta rauhallisena ja hiljaisena pitäneen melojan kokeneen sen ei-erämaiseksi. Alue on siis heidän kokemustensa mukaan ollut rauhallinen ja hiljainen, mutta ei kuitenkaan riittävän rauhallinen ja hiljainen ollakseen heille erämaa.

Koloveden vastauksista kuvastunutta rauhan sekä hiljaisuuden erämaisuuutta kohentavaa vaikutelmaa kuvastavat hyvin seuraavat melojien erityisen erämaisiksi tai ei-erämaisiksi mainitsemien tilanteiden joukosta poimitut erämaisyyden sekä rauhan ja hiljaisuuden kokemuksia rinnastavat kommentit:

Silloin tunsin olevani erämaassa, kun illalla istuin teltassa ja kuuntelin tuulta.

Erämaisuuutta oli se, kun ihmisiä ei näkynyt missään, oli hiljaista.

Hiljaisuus ja helppous tekevät tästä paikasta riittävän rauhallisen, jotta sitä voisi kutsua erämaaksi, jonne tulee lähdettyä ja jonne kokematonkin retkeilijä uskaltaa lähteä.

Linnansaaren osalta kommentteissa näkyi se, että vaikka alue vastaajien mielestä pääosin olikin hiljainen ja rauhallinen, moottoriveneiden aiheuttama äänisaaste koettiin epämiellyttävänä ja alueen erämaisuuutta alentavana tekijänä. Tätä kuvastaa seuraava rauhallisuutta ja hiljaisuutta erämaisyyden toiseksi tärkeimpänä selittäjänä pitävän naisen kertomus:

Vesillä liikuttaessa ei tuntunut erämaalta kun moottoriveneet häiritsivät (ääni pahin saaste) Linnansaaren sisäosissa oli kuitenkin rauhallista ja ajoittain siellä pystyi saavuttamaan jopa erämaan tunnun ainakin nyt kun ei ollut pahempia ruuhkia.

Samoilla linjoilla oli myös eläkeläismies, joka on monien retkeilyharrastusvuosiensa aikana ehtinyt kokea moneen kertaan molemmat tässä tutkimuksessa tarkastellut puistot, ja joka näki tämänkertaisen Linnansaaren käyntinsä muodostavan kontrastin hänen aikaisempien Koloveden kokemustensa kanssa:

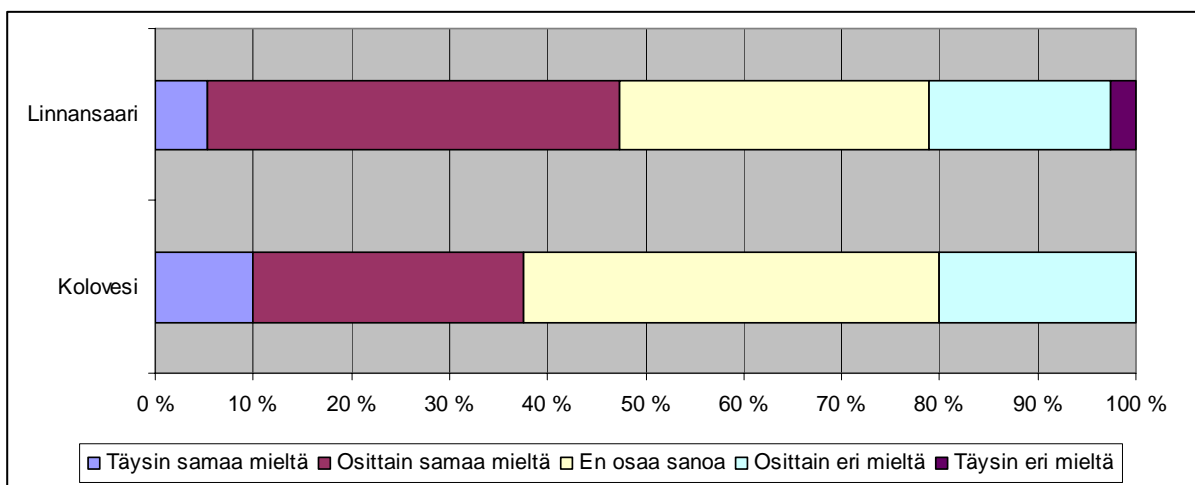
Kolovedellä erämaisyyden voi tuntea, täällä Linnansaarella on liikaa moottorin pärinää ja hajuja.

Yllä esittämissäni Linnansaaren vastauksissa näkyy hyvin alueella vallitseva rauhan ja hiljaisuuden sekä ihmisen aiheuttaman äänisaasteen ristiriita, joka näkyi myös vastaajien kokemusten epätasaisena jakaantumisenä. Tämän vuoksi rauhan ja hiljaisuuden kokemukset eivät muodostaneet selvää korrelaatiota erämaisyyden kokemuksen kanssa. Tähän saattoi osaltaan vaikuttaa myös otoksen pieni koko, joka saattaa etenkin tällaisessa epätasaisesti jakaantuneessa havaintojoukossa aikaansaada sen, että selväkään vaikutussuhde ei nouse tilastollisesti merkitseväksi. Kokonaisuuden tasolla voin kuitenkin todeta rauhan ja hiljaisuuden olevan ominaisuus, jonka voimakas läsnäolo kohentaa voimakkaasti vaikutelmaa alueen erämaisyydestä, mutta jonka hetkellinenkin häiriytyminen koetaan voimakkaana häiriötekijänä.

Syrjäisyys

Syrjäisyys koettiin erämaisyyden selittäjinä tutkimistani ominaisuuksista neljänneksi tärkeimmäksi (Kuva 11). Samalla se oli myös ominaisuus, jonka osalta tämän tutkimuksen vastaajilla oli suurimpia vaikeuksia arvioida kohdealueitaan. Tämä näkyy melojien vastausjakautumassa paitsi ”en osaa sanoa” vastausten suurena prosenttiosuutena (Kolovedellä 44 % ja Linnansaarella 34 %), myös siten, että vastaukset jakautuvat eri vastausvaihtoehtojen osalle tasaisemmin kuin minkään muun tarkastellun ominaisuuden kohdalla (Kuva 22). Vastaajat eivät siis pitäneet kumpaakaan puistoa erityisen syrjäisenä, mutta pääosin katsoivat niiden kuitenkin sijaitsevan sen verran etäällä sivistyksestä, että väitteen täydellinen kiistäminenkään ei ole aiheellista.

Vastaajien kokema syrjäisyyttä tarkasteltaessa on huomattava kaksi asiaa, jotka ovat saattaneet korostaa heidän käsityksiään. Ensinnäkin, kummankin kansallispuiston osalta kiinnostavimpina pidetyt kohteet sijaitsevat puiston keskiosissa eivätkä sen reunoilla. Toiseksi, vain pieni osa Koloveden kansallispuiston reunamaista on tavoitettavissa maitse, mutta muulta osin molempiin kansallispuistoihin pääsee vain vesitse. Näiden kahden seikan yhdessä voisi ajatella tekevän tässä tarkastelluista alueista ajatuksen tasolla syrjäisempiä kuin ne oikeasti ovat. Vastaajien kokemuksissa puistojen syrjäisyydestä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistojen välillä.¹⁷

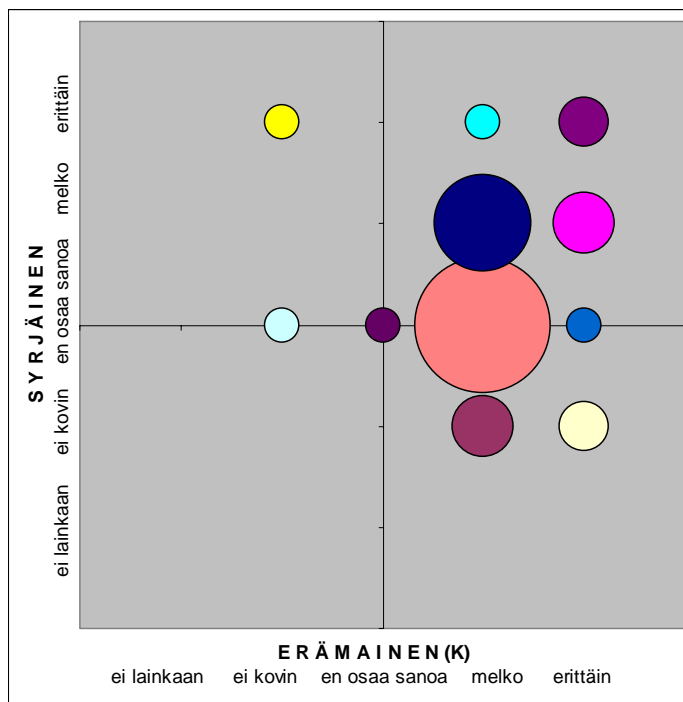
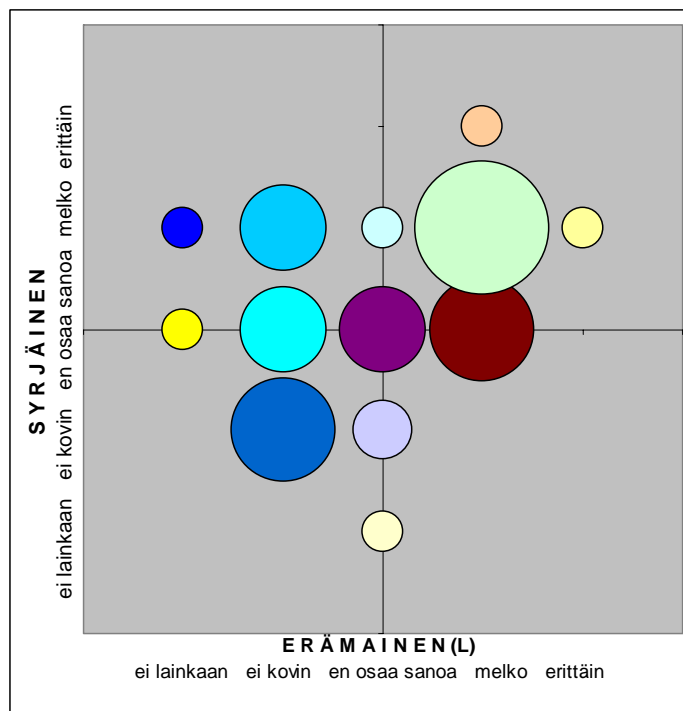

Kuva 22. Koloveden (n=41) ja Linnansaaren (n=42) kansallispuistojen syrjäisyys vastaajien arvioimana. ”Tämä kansallispuisto on mielestäni syrjäinen...”.

¹⁷ Khii 2,65, vapausasteet 3

Syrjäisyyden ja erämaisyyden kokemusten korrelaatio oli kohtuullisen suurta Linnansaarella, mutta olematonta Kolovedellä¹⁸. Tämä tulos tukee aikaisemmin tässä luvussa esittelemääni vastaavaa havaintoa syrjäisyyden kanssa osin päällekkäiseksi mielletävän asumattomuuden osalta. Alla (Kuva 23, ylempi kuvaaja) olen kuvannut syrjäisyyden ja erämaisyyden kokemusten välillä Linnansaaren vastauksissa havaitsemaani yhteyttä. Tämä yhteys antaa kuvan paitsi erämaisyyden ja syrjäisyyden, myös ei-erämaisyyden ja sivistyksen läheisyyden kokemusten yhteydestä toisiinsa. Kuten alempi kuvaaja osoittaa, Kolovedellä meloneet vastaajat kokivat kohdealueensa syrjäisyyden määrittelyn ongelmalliseksi, minkä vuoksi aineisto ei anna mahdollisuutta tehdä tulkintaa Kolovedellä koetun erämaisyyden ja syrjäisyyden yhteydestä (Kuva 23, alempi kuvaaja).

¹⁸ Kolovesi: korrelaatio -0,03, testisuure -0,21, vapausasteet 39
Linnansaari: korrelaatio 0,38, testisuure 2,51, vapausasteet 38

Kuva 23. Koetun erämaisyyden ja syrjäisyyden väliset havaintoparit Linnansaaren (yllä) ja Koloveden (alla) kansallispuistossa. Kuvassa x-asteikolla vastaajan arvio alueen erämaisyydestä ja y-asteikolla saman vastaajan arvio alueen syrjäisyydestä. Ympyrän koko on suhteellinen ja kuvaa samaan pisteeseen yhdistyvien havaintoparien lukumäärää kaikkien havaintoparien yhteenlasketun lukumäärän ollessa Linnansaarella 40 ja Kolovedellä 41.

Linnansaaren vastauksissa havaitsemaani koetun erämaisyyden ja syrjäisyyden kokemusten korrelaatiota voimisti negatiivisten syrjäisyys- ja erämaisuukskokemusten välillä vallinnut yhteys, jota kuvaamaan sopivat hyvin kahden kokeneiksi retkeilijöiksi itseään kuvaavan kaupunkilaismiehen kommentit. Kyseiset vastaajat kokivat alueen syrjäisyyden sikäli riittämättömäksi, että se alensi heidän arviotaan alueen erämaisyydestä:

Kaikki oli oikeasti niin lähellä, auto parin tunnin melontamatkan päässä. Ei kunnan syrjäisyyden kokemusta. Alue on liian pieni siihen.

Alueen primitiivisyys oli pettymys. Linnansaarella oli sähkövalot ja sauna.

Vastaava mukavuuksien ja asutuksen läheisyyden tiedostaminen näkyi myös Koloveden kävijöiden vastauksissa. Koloveden alueella kyseessä ei kuitenkaan tavallisesti ollut vastaajan konkreettisesti havainnoima asia, vaan ennemminkin asia, jonka olemassaolon hän tiedosti. Tätä kuvaa seuraava kommentti, jonka esittänyt vastaaja tästä tilannekuvauksestaan huolimatta katsoi retkensä kohteen olleen melko erämainen:

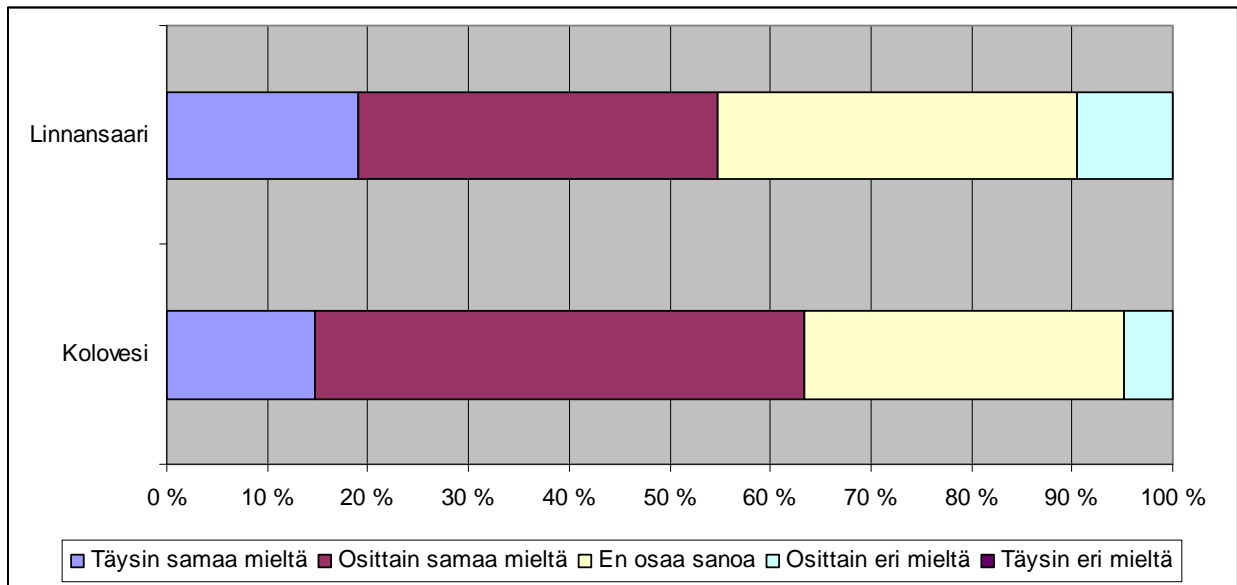
Tietoisuus autotien läheisyydestä (Savonlinna - Heinävesi) vaikutti siihen, ettei olo aivan ollut kuin erämaassa, mutta se ei ollut millään tavalla häiritsevää.

Syrjäisyyteen liittyvissä kommentteissa näkyy, että syrjäisyyteen liittyvä mukavuuksien puute koetaan retkeilyyn kuuluvaksi asiaksi ja sitä edellytetään erämaiselta alueelta. Tämän vuoksi alueen mukavuudet ja helppo saavutettavuus heikentävät kokemusta sen erämaisyydestä. Tässä tutkimuksessa vastaajien käsitykset alueiden syrjäisyydestä ja osin myös heidän erämaa-alueelle asettamansa syrjäisyyden vaatimukset olivat kuitenkin niin vaihtelevia, että syrjäisyys nousi erämaisyyden selittäjänä merkittävään asemaan ainoastaan Linnansaaren kansallispuistossa, jonka syrjäisyys välittyi riittämättömänä monelle sellaisellekin melojalle, joka ei aseta erämaisen alueen syrjäisyydelle erityisen tiukkoja vaatimuksia. .

Kasvi- ja eläinrikkaus

Vastaajat arvioivat viidenneksi tärkeimmäksi erämaisyyden selittäjäksi kasvi- ja eläinrikkauden (Kuva 11). Molemmassa kansallispuistoissa yli puolet vastaajista piti alueita kasvi- ja eläinrikkaina. Linnansaaren kävijöistä ainoastaan 9 % ja Koloveden kävijöistä 5 % katsoi, että heidän kohdealueensa ei ollut erityisen kasvi- ja eläinrikas (Kuva 24). Puistojen välinen ero ei noussut tilastollisesti merkittäväksi 5 % riskitasolla¹⁹.

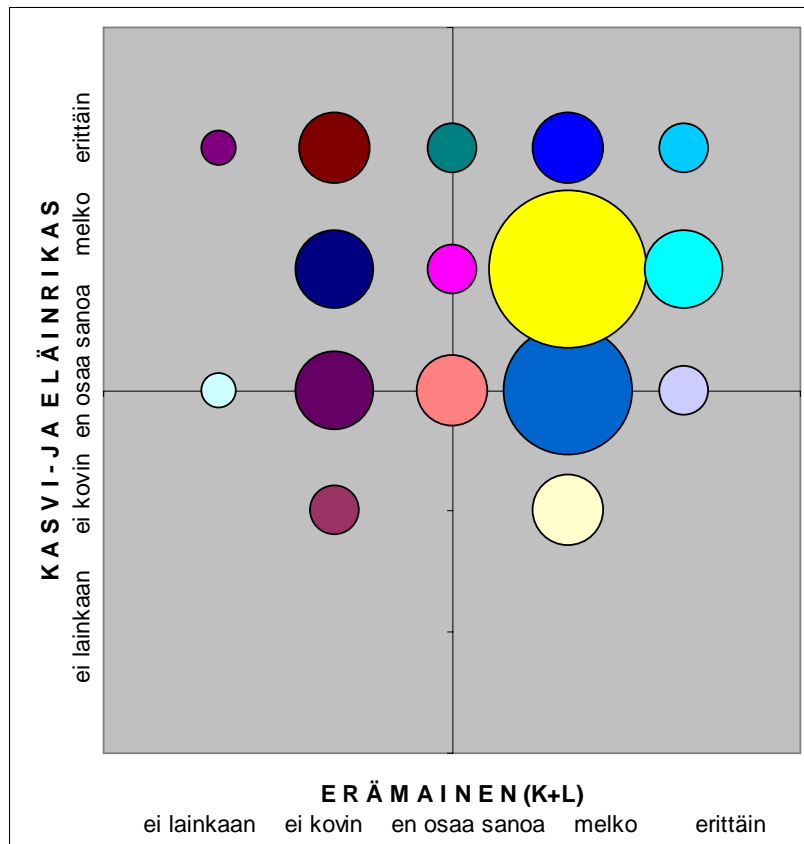
¹⁹ Khii 1,80, vapausasteet 3

Kuva 24. Koloveden (n=41) ja Linnansaaren (n=42) kansallispuistojen kasvi- ja eläinrikkautta vastaajien arvioimana. ”Tämä kansallispuisto on mielestäni kasvi- ja eläinrikas...”.

Tämän tutkimus ei tue sitä, että kasvi- ja eläinrikkautella yksinään tarkasteltuna olisi yhteyttä vastaajien kokemuksiin alueiden erämaisyydestä²⁰, mitä ilmentää myös alla olevassa kuvassa havainnollistamani koetun erämaisyyden sekä kasvi- ja eläinrikkauten välisten havaintoparien jakauma (Kuva 25).

²⁰ Kolovesi: korrelaatio -0,12, testisuure -0,76, vapausasteet 39
Linnansaari: korrelaatio 0,01, testisuure 0,06, vapausasteet 38

Kuva 25. Koetun erämaisyyden sekä kasvi- ja eläinrikkouden väliset havaintoparit Linnansaaren ja Koloveden kansallispuistossa. Kuvassa näkyy x-asteikolla vastaajan arvio alueen erämaisyydestä ja y-asteikolla saman vastaajan arvio alueen syrjäisyydestä. Ympyrän koko on suhteellinen ja kuvaa samaan pisteeseen yhdistyvien havaintoparien lukumäärää kaikkien havaintoparien yhteenlasketun lukumäärän ollessa 81. Puistojen vastaukset on yhdistetty kuvassa.

Vastaajien erityisen erämaisia ja ei-erämaisia tilanteita kuvaavat kertomukset tukivat yllä esittämääni havaintoa erämaisyyden ja kasvi- ja eläinrikkouden kokemusten heikosta yhteydestä. Aineistossa esiintyi useita irrallisia eläin- ja kasvimaailman liittyviä huomioita, mutta vain harva niistä oli suoraan yhteydessä kävijän kokemukseen alueen erämaisyydestä. Nämä yksittäiset vastaukset, kuten oheinen naisvastaajan esittämä kommentti, kuvasivat sellaisten vastaajien kokemuksia, joiden kertomuksista muutenkin kävi ilmi eläinten tarkkailun olevan heille tärkeä asia:

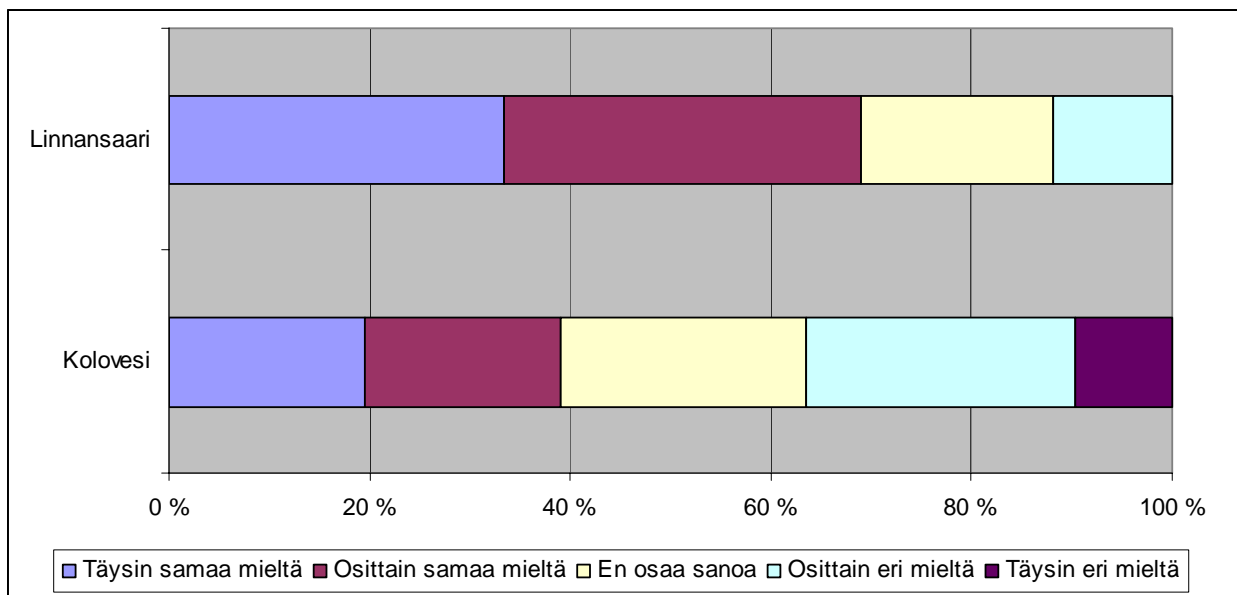
Eläinten tarkkailu toi erämaafilistä.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kyseinen ominaisuus olisi erämaisyyttä koskevassa arvioinnissa ollut vastaajille täysin merkityksetön. Kyseistä ominaisuutta tärkeämpään asemaan kuitenkin nousevat muut ominaisuudet, joiden kautta vastaajat tosin saattavat havainnoida myös

kasvi- ja eläinmaailmaa. Kasvi- ja eläinmaailma saattaa siis olla mukana ominaisuuskombinaatiossa, joka luo yhteyttä alueen erämaisyyteen, mutta se ei yksinään riitä luomaan kuvaa erämaisesta alueesta eikä siten selitä tämän tutkimuksen vastaajien käsitystä Koloveden tai Linnansaaren kansallispuistojen erämaisyydestä.

Laaja-alaisuus

Laaja-alaisuus asettui vastaajien erämaisyyden selittäjien tärkeyttä koskevassa arvioissa kuudennelle sijalle (Kuva 11). Vastaajien esittämät arviot alueiden laaja-alaisuudesta sisälsivät paljon hajontaa. Tämä näkyi Kolovettä koskevissa vastauksissa selvemmin kuin Linnansaaren vastauksissa. Linnansaaren kansallispuiston suurempi koko (Linnansaari 3800 ha vrt. Kolovesi 2300 ha) näkyy vastauksissa (Kuva 26), mutta puistojen välinen ero vastaajien kokemassa laaja-alaisuudessa ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä 5% riskitasolla²¹.

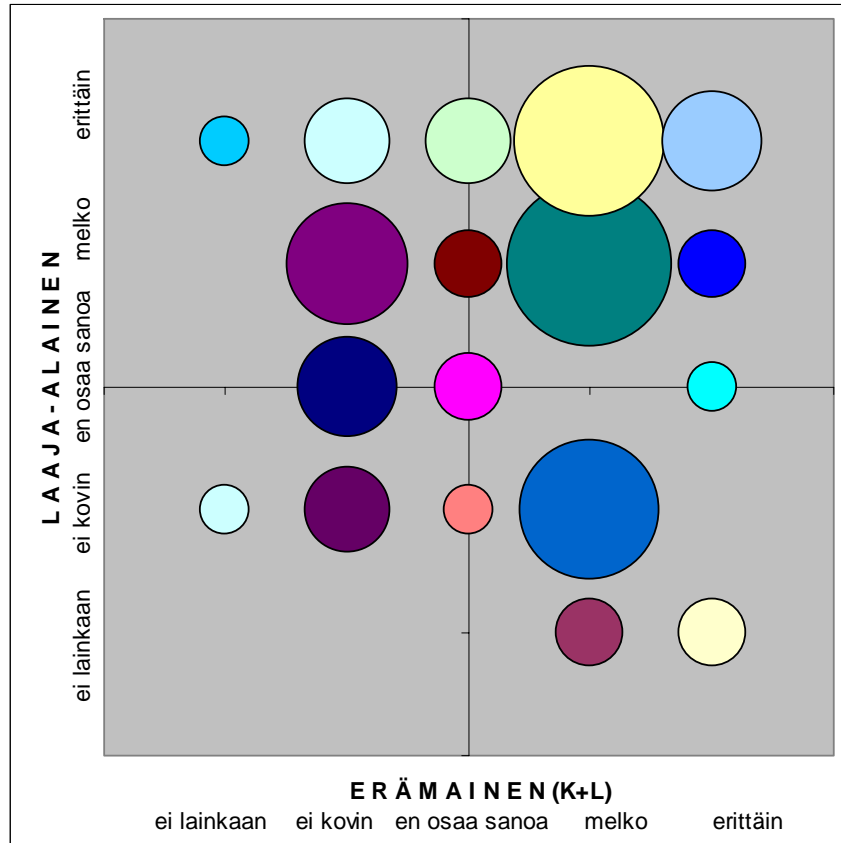
Kuva 26. Koloveden (n=41) ja Linnansaaren(n=42) kansallispuistojen laaja-alaisuus vastaajien arvioimana. ”Tämä kansallispuisto on mielestäni laaja-alainen...”.

Laaja-alaisuus ei korreloinut koetun erämaisyyden kanssa kummassakaan puistossa²², mikä on todettavissa myös alla olevasta kuvasta, jossa olen havainnollistanut koetun laaja-alaisuuden ja erämaisyyden välisiä havaintopareja Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa. Kuva kertoo, että tutkittuihin ominaisuuksiin liittyvillä kokemuksilla ei ole yhteyttä keskenään. Tätä

²¹ Khii 5,97, vapausasteet 3

²² Kolovesi: korrelaatio 0,20, testisuure 1,27, vapausasteet 39
Linnansaari: korrelaatio 0,10, testisuure 0,63, vapausasteet 38

korostaa kuvassa näkyvä useiden kohdealueensa erämaisiksi mieltäneiden vastaajien samanaikaisesti esittämä käsitys kohdealueestaan ”ei kovin” tai ”ei lainkaan” laaja-alaisena alueena (Kuva 27).

Kuva 27. Koetun erämaisyyden ja laaja-alaisuuden väliset havaintoparit Linnansaaren ja Koloveden kansallispuistossa. Kuvassa näkyy x-asteikolla vastaajan arvio alueen erämaisyydestä ja y-asteikolla saman vastaajan arvio alueen syrjäisyydestä. Ympyrän koko on suhteellinen ja kuvaa samaan pisteeseen yhdistyvien havaintoparien lukumäärää kaikkien havaintoparien yhteenlasketun lukumäärän ollessa 81. Puistojen vastaukset on yhdistetty kuvassa.

Erämaisyyden ja laaja-alaisuuden kokemusten yhteyden puuttuminen näkyi myös vastaajien nimeämissä erityisen erämaisissa tai ei-erämaisissa tilanteissa, joista ei löytynyt suoraan alueiden kokoon liittyviä kommentteja. Sen sijaan muutamat vastaajat, kuten esimerkiksi alla olevan kommentin esittänyt syrjäisyyttä erämaisyyden tärkeimpänä selittäjänä pitänyt kaupunkilaismies, perustelivat näkemystään alueiden erämaisyydestä muilla argumenteilla, joiden ohessa alueen koko näkyi toissijaisena asiana:

Kaikki oli oikeasti niin lähellä, auto parin tunnin melontamatkan päässä. Ei kunnan syrjäisyyden kokemusta. Alue on liian pieni siihen.

Aikaisemmin tässä tutkimuksessa olen todennut Linnansaaren asumattomuuteen ja syrjäisyyteen liittyvien kokemusten osoittavan, että yksittäiseenkin ominaisuuteen liittyvä negatiivinen kokemus saattaa tuhota erämaisyyden vaikutelmaa jos se on riittävän vahva. Miksi sitten alueiden laaja-alaisuus ei noussut merkitseväksi esteeksi koetulle erämaisyydelle, vaikka alueiden koko (Linnansaaren kansallispuisto 3800 ha, Koloveden kansallispuisto 2300 ha) on ilmeisen selvästi pienempi kuin Erämaakomitean mietinnössä erämaa-alueen minimikooksi mainittu koko (15 000 ha) ja vaikka Hallikaisen tutkimuksessaan (1998) erämaa-alueeksi mielletyn alueen minimihalkaisijaksi toteama 8 km täytyykin molempien alueiden osalta ainoastaan tarkoitushakuisella mittauksella? Tämä selittyy vastaajien alueen laaja-alaisuuteen liittyvillä suurilla näkemyseroilla. Näitä eroja selittävät paitsi vastaajien henkilökohtaiset taustat myös puistojen luonne vesialueina, joiden rajat ovat vesiympäristössä havainnoitavissa ainoastaan kartalta. Tämän vuoksi on aiheellista olettaa, että vastaajat eivät ole vastauksissaan pitäytyneet tiukasti puiston rajausten sisällä olevia alueita koskevassa arvioissa, vaan ainakin osa heistä on mieltänyt kokonaisuuden laajemmin. Tätä tukee se seikka, että kumpaankin puistoon liittyy ympäröiviä Natura- alueita, jotka eivät suuresti eroa kansallispuiston alueesta. Näiden Natura-alueiden koon tarkasteleminen yhdessä kansallispuistoalueen kanssa muuttaa tulkintaa siitä, että tarkastellut alueet olisivat hyvin kaukana Erämaakomitean mietinnössä ja Hallikaisen tutkimuksessa (1998) erämaa-alueen koolle asetetuista minimirajoista.

Jos tarkastellaan puiston rajauksen sisältämän pinta-alan sijasta kehyspinta-alaa, jossa puiston pinta-alaan on lisätty sitä ympäröivien Natura-alueiden pinta-alat, saadaan Linnansaaren alueen kehyspinta-alaksi 26 546 ha (kansallispuiston alueeseen lisätty Linnansaaren Natura-alueen pinta-ala) ja Koloveden kehyspinta-alaksi 7946 ha (kansallispuistoon lisätty Kolovesi - Vaaluvirta - Pyttyselkä Natura-alueiden pinta-alat). Näin arvioiden siis Linnansaaren kohdalla ylitetään ja Kolovedenkin kohdalla päästään huomattavasti lähemmäksi Erämaakomitean mietinnössä mainittua 15 000 hehtaarin rajaa. (Kehyspinta-alojen lähde: Määttä 2005). Tämä tarkastelu selittää osaltaan sitä, miksi en puistorajauksen sisällä olevien alueiden pienestä koosta huolimatta pysty tämän tutkimuksen avulla saamani tiedon pohjalta tekemään sitä johtopäätöstä, että Koloveden ja Linnansaarten alueiden pieni koko olisi merkitsevä este erämaakokemuksen saavuttamiselle näillä alueilla.

Kokonaisuutena tutkimus osoitti laaja-alaisuuden ja erämaisyyden kokemusten yhteydestä sen, että erämaiselle alueelle asetetut laaja-alaisuuden vaatimukset ovat hyvin vaihtelevia, ollen toisinaan vahvoja ja puuttuen joskus jopa kokonaan. Laaja-alaisuus osoittautui ominaisuudeksi,

joka ei ole tiukasti sidoksissa maantieteellisiin aluerajoihin, vaan alueellinen kokonaisuus mielletään monesti niitä laajemmin, mikä johtaa suuriin yksilöllisiin eroihin laaja-alaisuuden kokemuksissa. Vaikka laaja-alaisuuden kokemuksen puuttuminen tuhoaa toisinaan erämaisyyden vaikutelmaa, ei positiivinen laaja-alaisuuden kokemus kuitenkaan yksinään riitä takaamaan erämaisyyden kokemusta, vaan arvio alueen erämaisyydestä tehdään muilla perusteilla tai sen pohjalla on useamman ominaisuuden kombinaatio.

6.4. Erämaisyyden selittäjien merkityksellisyyden yksilöllisyydestä

Erämaisyyttä selittäviin ominaisuuksiin liittyvien kokemusten tarkastelun jälkeen haluan avata vielä hieman laajempaa näkökulmaa siitä, miten edellisessä luvussa selostettu on sovellettavissa yksilölliselle tasolle ja millaisia vaikutusmekanismeja vastaajat ovat käyttäneet ympäristöä havainnoissaan. Tätä tarkastellessani tuon seuraavassa esille muutaman yksittäisen vastaajan syrjäisyyteen liittyviä kokemuksia sitä taustaa vasten, minkä tässä tutkimuksessa havaittu yksilöllinen erämaamielikuva heidän kohdallaan muodostaa. Vaikka käsittelenkin tässä ainoastaan yhteen ominaisuuteen liittyviä kokemuksia, on myös kaikkien muiden ominaisuuksien kohdalla havaittavissa sama ilmiö. Tämän ilmiön tarkastelussa syrjäisyyteen liittyvät kokemukset ovat kuitenkin erityisen havainnollisia sen vuoksi, että siihen liittyvissä kokemuksissa yksilölliset erot olivat hyvin suuria.

Yksilöllisen vaihtelun näkymistä tämän tutkimuksen vastaajien syrjäisyyteen liittyvissä kokemuksissa kuvastaa seuraava vertailu, johon olen ottanut mukaan kyseisen ominaisuuden suhteen vastakkaisia näkemyksiä edustavien vastaajien kokemuksia. Henkilöt A ja B, joille syrjäisyyden kokemus oli tärkeä edellytys erämaakokemuksen synnylle, kokivat sen häiriintyvän herkästi. Heille riitti tämän ominaisuuden ja sen kautta myös erämaakokemuksen häiriintymisen jo pelkästään Metsähallituksen palveluvarustuksen olemassaolo tai kokemuspohjainen tieto siitä, että jossakin lähellä kulki maantie (jota he eivät kuitenkaan välttämättä pystyneet itse havainnoimaan kertaakaan koko retkensä aikana). Tätä kuvaavat seuraavat vastaajien esittämät kommentit:

A: Syrjäisyyden tunteen koen vasta Lapin laajoilla suojelualueilla ja erämaissa (niissä oikeissa). Kolovedellä en kokenut olevani kaukana sivistyksestä. Mukavuusiakin oli mielestäni yltäkyläisesti. Oli valmiit puuvajat, tulipaikat, polttopuut, vessat jne. ja jopa puiset telttapohjat, jotka oli jo luksusta.

B: Tiet rantaan (esimerkiksi Nahkiaissalon luontopolun kohdalla) häiritsivät erämaisyyttä.

Henkilöt C, D ja E, joille syrjäisyyden kokemuksella ei ollut yhtä suurta merkitystä erämaisyyden kokemuksen kannalta, eivät välttämättä retkeilleet ainakaan yhtään syrjäisemmässä osassa puistoa kuin ensin mainitutkaan henkilöt, mutta katsoivat silti kohdealueensa täyttävän heidän asettamansa erämaisyyden kriteerit vähintäänkin melko hyvin. Nämä vastaajat tyytyivät kommentoimaan alueen syrjäisyyttä seuraavilla kommentteilla, joista kuvastuu se, että asialla ei ole heille yhtä suurta merkitystä kuin henkilöille A ja B.

C: Menköön kun ollaan luonnossa.

D: Syrjäisyys kuuluu asiaan.

E: Syrjäisyys ei ole välttämätöntä.

Tässä esitetylle havainnoinnin yksilöllisyydelle löytyy yksinkertainen selitys havaintopsykologiasta, jossa aikaisemmin esittelemäni Ulric Neisser (1982) viittaa havainnointia ohjaaviin kognitiivisiin rakennelmiin käsitteellä *skeema*. Neisserin mukaan skeemat valmistavat havainnoitsijaa hyväksymään tietynlaista tietoa muun tiedon sijasta, jolloin aikaisemmin hankittu tieto tai omaksuttu käsitys määrää sen, mitä havainnoidaan seuraavaksi ja millaiseksi havainto muodostuu (1982, 24-26). Tämän teorian avulla yllä esitettyä voidaan selittää siten, että henkilöillä A ja B pienikin ympäristön syrjäisyyden riittämättömyyteen liittyvä havainto riittää tuottamaan häiriötä erämaakokemukselle, koska syrjäisyys kuuluu vahvasti heidän erämaisyyden skeemaansa. He ovat siis aikaisempien kokemustensa kautta tottuneet liittämään syrjäisyyden erämaisyyteen. Vastaavasti henkilöillä C, D ja E syrjäisyys ei liity yhtä vahvasti erämaisyyden skeemaan, jolloin he eivät ole yhtä alttiita tekemään riittämättömään syrjäisyyteen liittyviä havaintoja. Tässä tarkastelussa näiden kahden vastaajaryhmän vastakohtaa voimistaa se, että vastaajilla A ja B erämaisyyden kriteerit ovat heidän suuremman retkeilykokemuksensa kautta myös kokonaisuutena määrittäneet tiukemmiksi kuin vastaajilla C, D ja E.

6.5. Erämaisyyden luomia kokemuksia

Lopuksi haluan antaa lukijalle mahdollisuuden rikastuttaa tässä tutkimuksessa luomaani kuvaa Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistojen erämaisyydestä tarinoilla, jotka kuvaavat melojien kokemuksia yksilöllisellä tasolla. Nämä kokemukset ovat saaneet vaikutteita luonnon ominaisuuksista, joita vastaajat liittävät erämaisyyden skeemaansa ja joiden voidaan näiden ominaisuuksien kautta katsoa olevan sidoksissa alueen erämaisyyteen. Tarkastelussa ovat

mukana vastaajien haastatteluissa ja kirjallisissa retkikertomuksissa esittämät ajatukset, jotka kuvaavat heidän alueen luontoon liittämäänsä ajatuksia ja tunteita.

Aineisto jäsenyi sisällönanalyyseissä kolmeen pääryhmään kertomuksista ilmenevän kokijan ja luonnon keskinäisen suhteen mukaan. Tämän lisäksi jokaisen ryhmän sisälle syntyi teemoittainen jako. Ensimmäinen ryhmä eli ”luontokeskeiset kokemukset” käsittelee kokemuksia, joissa meloja tarkkailee luontoa ulkopuolisena kokijana ja kokemisen teemana on tutkimusmatkailu luonnon johdattaessa kokijaa. Toinen ryhmä eli ”minäkeskeiset kokemukset” käsittää kokemuksia, joissa meloja uppoaa luonnon tarjoamien virikkeiden kautta tarkastelemaan omaa itseään ja suhdettaan luontoon. Tässä ryhmässä keskeisiä teemoja ovat vapaus, oma rauha ja paluu juurille. Kolmas ryhmä eli ”minä vastaan luonto” syntyy asetelmasta, jossa keskeistä on oman minän ja luonnon vastakkainasettelu. Tässä ryhmässä keskeisiä teemoja ovat ihmisen pienuus, haaste, huoli ympäristöstä ja yhteys luontoon.

Tarkastelussa ovat mukana ainoastaan sellaiset kokemukset, joissa erämaisuutta määrittävien ominaisuuksien vaikutus heijastuu melojien kertomuksista sikäli vahvasti, että voidaan puhua kokemuksista, jotka vastaavat heidän erämaisuuden skeemaansa eli niin sanotuista erämaakokemuksista. Koska alueet ovat luonnonoloiltaan riittävän samanlaiset ja koska olen tässä tutkimuksessa aikaisemmin todennut erämaakokemuksen saavuttamisen olevan mahdollista molemmilla alueilla, tarkastelussa ei ole tarpeen tehdä eroa sen mukaan, kumman kansallispuiston alueella kokemus on syntynyt. Oleellista on sen sijaan pyrkimys ymmärtää ja tulkita kokemusta.

Luontokeskeisiä kokemuksia

Tutkimusmatkailu

Vastaajien kokemuksista kävi ilmi, että moni heistä suhtautui luonnon tarkkailuun ”matkamuistojen keräilyinä”. Tässä suhteessa nähtävyydet olivat aivan yhtä oleellisia osia kokemusmaailmaa kuin matkailussa yleensä ja vastaaja itse koki olevansa tutkimusmatkailija, jota luonto johdattaa. Keskeiselle sijalle kokemusympäristöstä nousivat täten sellaiset elementit, joiden meloja koki luovan kontrastia hänen arkiympäristöönsä ja jotka hän siten saattoi ”löytää” ympäristöstään. Havaitun kontrastin kannalta keskeistä oli se, että sitä synnyttävät elementit ilmensivät alueen luonnontilaisuutta korostuneena ja toivat sen vuoksi melojan mieleen kuvan kokemukseen liittyvästä erämaisuudesta. Korostunutta

luonnontilaisuutta ilmensi melojien kertomuksissa muun muassa alueiden puhdas luonto, jonka osalta etenkin monet saksalaisvastaajat mainitsivat erikseen juomakelpoisen järiveden:

Oli aika erikoislaatuista, että vettä pystyi juomaan suoraan järvestä.

Yleisin kommentoinnin aihe oli kuitenkin saimaannorppa, joka esiintyi tämän tutkimuksen vastaajien kertomuksissa kohteena, jota monet melojat olivat varta vasten tulleet katsomaan, ja johon kohdistuvaan mahdolliseen näköhavaintoon koko retki lopulta kulminoitui. Näin tapahtui esimerkiksi seuraavan kommentin esittäneellä vastaajalla, jonka kohdalla mainittu ilmiö selittyi hänen taustallaan biologina ja henkilönä, joka ilmoittaa norpan bongauksen olevan eräs retkensä tärkeimmistä tavoitteista:

Alue oli loistavan luonnonkaunis ja siellä nähtiin saimaannorppa!

Vastaajien kertomukset osoittivat myös sen, että toisinaan jääminen ilman tavoiteltua norppahavaintoa häiritsi kokemusta niin voimakkaasti, että tarve retken kulminoittamiseen mainitulla tavalla oli olemassa vielä senkin jälkeen kun retki oli päättynyt. Tällaista tilannetta kuvastaa seuraava saksalaisperheen esittämä kommentti:

Olisimme kovasti halunneet nähdä norpan, mutta emme onnistuneet löytämään sellaista. Voikohan sen nähdä jossain eläintarhassa?

Yllä esittelemissäni kommentteissa norppa esiintyy juuri sellaisena kohteena, johon Urry (1990, 128-129) viittasi kuvatessaan alueen *merkitsijäksi* sellaista kohdetta, jonka mielikuvissamme liitämme siihen keskeisenä. Neisser (1982, 103-104) kuvasi vastaavanlaista kohdetta ympäristöä kuvaavaan kognitiiviseen karttaamme merkityksi kohteeksi, jonka avulla miellämme kokonaisuutta. Tämän tutkimuksen perusteella on selvää, että norppaa voidaan pitää yhtenä merkitsijöistä sekä Koloveden että Linnansaaren kansallispuistossa. Mutta miksi se oikeastaan on niin kiinnostava? Eroaako se kuitenkin muista nähtävyyksistä siten, että siihen kohdistuva havainto tuottaa kokemuksen, jossa korostuu ajatus erämaisyyteen viittaavasta ympäristön erikoislaatuudesta?

Dean MacCannell (1976, 113) selitti lasikuvun alla näyttelyesineenä säilytetyn kuukiven kiinnostavuuden pohjautuvan kiven fyysikaalisten ominaisuuksien sijasta siihen, että kyseinen kivi on peräisin kuusta. Aivan samalla tavoin norpan kiinnostavuuden ei niinkään voida katsoa selittyvän sen fyysisillä ominaisuuksilla, vaan siihen liitettyllä uhanalaisuuden symboliikalla. Tämä symboliikka liittyy norppaan kohdistuvan havainnoinnin ihmisten mielissä erämaisyyteen.

Koska vastaaja tietää norpan olevan uhanalainen ja esiintyvän ainoastaan Suur-Saimaan vesistöissä, hän ei miellä sitä tavalliseksi eläimeksi, jonka voi nähdä missä tahansa ympäristössä. Se, että norpan näkeminen on mahdollista tässä ympäristöstä, tekee ympäristöstä erityisen ja korostaa vastaajan silmissä sen luonnontilaisuutta. Tämän vuoksi havainto kajakin vierestä kulkijaa kurkistavasta norpasta yhdistyy vastaajan mielessä kuvaan erämaisyydestä, mitä kuvaa seuraava luontoharrastajanaisen esittämä kommentti:

Erittäin vahvasti koin olevani muualla kuin erämaassa kuunnellessani ulkomaalaisten inkkarimelojien möykkää Mäntysalon pohjoisella leiripaikalla. Erämaassa olon tunne vahvistui matkan jatkuessa etelämmäksi ja kun norppa kävi kurkistamassa taas kulkijoita.

Norppa ei kuitenkaan ollut ainoa eläin, jonka tarkkailuun liittyvissä kokemuksissa vastaajat kokivat ympäristönsä korostuneen luonnontilaisena, vaan eläinten tarkkailu loi melojien mielissä illuusion erämaasta myös tätä laajemmassa mittakaavassa. Tätä kuvaavat seuraavat yksin retkeilleiden suomalaismiehen ja saksalaisnaisen kommentit:

Erityisen erämaiselta tuntui laavulla vietetty yö majavien polskahdellessa lahdella.

Sitten, aivan äkkiä näen kaksi "möhkälettä" uimassa kohti tätä saarta. Hätkähän ja siristän silmiäni. Ovatko ne norppia? Möhkäleet muuttuvat suuremmiksi ja suuremmiksi lähestyessään saarta. Ne ovat hirviä! Kaksi uivaa hirveä tällä saarella, minun saarellani!

Hirven ja majavan tapauksissa vastaajan silmissä ei kuitenkaan luo illuusiota erämaasta niiden erikoislaatuisuus eläiminä, vaan vastaaja mieltää majavaan tai hirveen kohdistuvan havainnon erilaiseksi kuin havainnon kotipihaan lintulaudan talitiaisesta tai pihapuussa juoksentelevasta oravasta, koska hän näkee ne sellaisessa ympäristössä ja sellaisessa toiminnassa, jossa ei ole tottunut niitä näkemään. Havainto maantietä ylittävästä hirvestä ei ehkä loisi samanlaista mielikuvaa. Havaittu kontrasti nostaa vastaajan mielessä esiin ajatuksen siitä, että hän ei pelkästään tarkkaile näkyä ulkopuolelta, vaan asettaa itsensä sisään maisemaan ja siten tuntee maiseman siinä eletyn elämän välityksellä. Hän on siis Erkkilän (2005, 205) ”insideriksi” luonnehtima maiseman sisälle päässyt tarkkailija. Tämän vuoksi hänelle syntyy tunne siitä, että retkiympäristö on jotakin ”enemmän” kuin arkipäivän ulkoilu ympäristö ja että siinä siksi korostuvat erämaisyyden piirteet. Ympäristö on hänelle jotakin sellaista, jota hän ei ole tottunut kokemaan, ja joka siksi johdattaa häntä tehden hänestä tutkimusmatkailijan.

Minäkeskeisiä kokemuksia

Tärkeimmiksi minäkeskeisen kokemisen muodoiksi nousivat tässä tutkimuksessa vapauten ja omaan rauhaan liittyvät tuntemukset sekä ajatus palaamisesta omille juurille. Seuraavassa esittelen näihin kokemuksiin liittyviä kertomuksia.

Vapaus.

Vapaus yhdistyi melojan esiin nostamiin luonnonelementteihin melonnan ja siihen liittyvän reitinvalinnanvapauden kautta. Ajatus liitettiin molemmilla alueilla kapeikkojen ja saarien luomiin vesistön sokkeloihin ja sitä kuvaavissa kommentteissa keskeistä oli ajatus vapaudesta valita oman mielen mukainen reitti ja meloa sinne, minne mieli vie. Tätä kuvastaa seuraava kommentti, jonka esittänyt vastaaja kertoi aiemmin tottuneensa työssään tiukkaan suunnitelmallisuuteen ja hakevansa sille vastapainoa vapaa-ajallaan:

Täällä on hyvät, sokkeloiset vesistöt, joten reittimahdollisuuksia on paljon. Menin minne keula näytti ja katselin maisemia. Se oli tässä juuri se tärkeä juttu, että sai mennä vapaasti eikä tarvinnut seurata jotain valmista reittiä.

Samansuuntaisia ajatuksia esitti seuraavasti ensimmäisellä melontaretkellään ollut nainen, joka koki ympäristönsä täysin erämaisena ja jolle erämaisuus nousi esiin ennen kaikkea vesiympäristössä korostuvasta ympäristön luonnontilaisuudesta ja sen herättämästä vapauden tunteesta:

...Vapauden tunne tulee kun miettii, että minne tästä lähtisi. Mahdollisuudet on rajattomat ja vesi on hyvä kulkutie, josta voin vapaasti valita suunnan ja määränpäin.

Vapaus on erämaatutkimuksessa useasti aikaisemminkin erämaisyyden kokemiseen liitetty tunne. Tutkimukseni tukee Kaplanin ja Kaplanin (1989) havaintoa siitä, että tämän tunteen nostaa esille ihmisen erämaisessa ympäristössä kokema kontrollin puute ja sen tarjoama mahdollisuus toimia oman mielen mukaan, ilman kanssaihminen asettamia rajoja. Minun havaitsemani vapauden tunne näkyi ennen kaikkea rakenteisiin kohdistuvana vapautena, jossa oleellista oli sen tarjoamat mahdollisuudet määrittää omat kulkutiensä vapaasti ja spontaanisti, ilman paineita ympäristön tai oman itsensä asettamista ennakkosuunnitelmista. Havaitsemassani tunteessa korostui Kaplanin ja Kaplanin (1989) havaintojen kanssa yhdenmukaisesti henkinen irtautuminen tavalliseksi koetusta arkisesta elämästä, minkä aspektin kautta kokemus on sidoksissa aikaisemmin ympäristökeskeisenä kokemuksena hahmottelemani kokemukseen, jossa keskeiseksi nousi ympäristössä havaittu kontrasti arkipäiväiseen elinympäristöön. Tässä kuvaamassani ”minäkeskeisessä vapauskokemuksessa” keskeiseksi nousee kuitenkin tuon

kontrastin tiedostetun havainnoinnin sijasta yksi monista mahdollisista sen välillisesti synnyttämistä tunteista, eli vapaus.

Oma rauha

Totesin aikaisemmin tässä tutkimuksessa rauhan ja hiljaisuuden olevan etenkin Koloveden kansallispuiston osalta keskeinen erämaisyyden selittäjä. Siihen liittyviin positiivisiin kokemuksiin havaitsin melojien kertomuksissa yhdistyvän mielihyvän ja rentoutumisen tunteita, joka kuvastui etenkin monen naisvastaajan kommentteista:

Luonnon rauha rentoutti. Kauniin luonnon ympäröimässä vesistöissä lipuminen hiljalleen kajakilla on hyvin mukava ja seesteinen tunne.

Havaitsemassani oman rauhan kokemuksessa kuvastui sen suuri merkitys vastaajalle ja hänen arviolleen ympäristön erämaisyydestä. Tämä näkyy esimerkiksi oheisessa rauhan ja hiljaisuuden keskeiseksi erämaan ominaisuudeksi listanneen ja kohdealueensa todella rauhallisena ja hiljaisena kokeneen naisvastaajan kommentissa:

Löysin täältä uskomattoman rauhan, aikaa tutkiskella omia ajatuksiaan ja löytää itsensä.

Havaitsemani tukee Borrien (1995, 211) teoriaa siitä, että yksinolon ja sen tuoman oman rauhan kokeminen on tärkeä osa erämaakokemusta ja tärkeä tekijä määrittäessä ihmisen erämaisessa ympäristössä kokeman nautinnon olemusta. Havaitsemani oman rauhan tunne onkin hyvin lähellä amerikkalaistutkimuksen hahmottamaa yksityisyyden (solitude) tunnetta, joka viittaa miellyttäväksi ja tyyneksi koettuun olotilaan, jossa ihminen on yksin, ilman muita ihmisiä. Näiden kahden kokemuksen välinen ero muodostuu lähinnä siitä, että minun kuvaamassani oman rauhan kokemuksessa kokija ei amerikkalaistutkimuksen kuvaaman yksityisyyden kokijan tavoin tavoittele yhtä voimakkaasti vain itselleen varattua yksityistä tilaa, vaan keskittyy nauttimaan havaitsemastaan rauhasta.

Vaikka havaitsemani omaa rauhaa korostaakin Saastamoisen (1996) kuvaamalla tavalla herkistyminen luonnon äänien kuuntelemiselle, on oma rauha kuitenkin Saastamoisen kuvaamaa auditivista erämaakokemusta laajempi kokonaisuus. Havaitsemassani oman rauhan kokemuksessa näkyikin juuri sellainen kaikin aistein koettu tiedostaminen ja kokijan osallistuminen ympäristöönsä, jonka Berleant (1999) yhdisti ympäristön kokemiseen. Tällainen erityisen korostunut ja monin aistein koettu oman rauhan kokemus näkyi tutkimuksessani

etenkin monien yksinmeloneiden vastaajien kertomuksista, kuten esimerkiksi oheisessa saksalaisnaisen kahden viikon mittaista retkeä koskevassa kuvauksessa:

On vaikeaa kuvata, mitä tunnen ollessani yksin, todella yksin, upealla peilitynellä lahdella. Kaksi joutsenta ui vieressäni ja vain metsä, kalliot, ilma ja vesi ovat ympärilläni. En näe ainuttakaan ihmistä, en taloja enkä teitä. En kuule ensimmäistäkään auton ääntä, ei lentokoneita eikä koiria missään. Minusta tuntuu aivan siltä kuin luonto olisi siinä vain tarjotakseen minulle mielihyvää.

Kuvaamani oma rauha on siis keskeinen osa monen vastaajan eränmaakokemusta, mutta rauhan kokemisen on aikaisemmin havaittu (Luonnon virkistyskäyttö 2002) olevan yhtä lailla tärkeä tavoite kaikelle muullekin suomalaiselle luonnossa virkistytymiselle. Mikä on siis se jokin, joka erottaa erämaista rauhaa kokeneen vastaajan kokemuksen muusta luonnon rauhan kokemuksesta? Eroaako tässä tutkimuksessa havaitsemani oman rauhan kokemus jotenkin esimerkiksi kesämökillä koetusta rauhasta, jossa myös toisinaan saattaa olla tärkeänä osana luonnonläheisyyden kokemus?

Ensinnäkin, ero on nähtävissä kokemuympäristön suurempana luonnontilaisuutena, joka korostaa melojan kokemuksen erämaisyyttä. Mökkiläiselle ympäristö ei näyttäydä yhtä erämaisena kuin melojalle, koska mökki edustaa hänelle sivistystä ja asutusta eli ominaisuuksia, jotka eivät sovi hänen mielikuvaansa erämaisesta luonnon rauhasta. Toiseksi, vaikka melojan kokema rauha ei välttämättä olekaan kestoiltaan yhtään sen pitkäkestoisempaa kuin kesämökkiläisen, kesämökkiläinen kokee sitä hyvin pienessä, staattisessa tilassa. Hän tietää, että naapuri on sadan metrin päässä ja että mökkitiellä saattaa kulkea auto, joka rikkoo hänen rauhansa. Oman rauhan kokemuksen tavoittaneella melojalla rajat sen sijaan eivät ole aivan yhtä tiukat ja hänen kokemaansa rauhan tunnetta inspiroi ajatus siitä, että hän kokee rauhansa laajemmassa tilassa, ja hänen kokemansa rauha on dynaaminen ominaisuus, joka liikkuu hänen mukanaan. Näin ollen hänen kokemuksensa saa lisäarvoa siitä, että hän olettaa hänen kokemansa oman rauhan olevan ominaisuus, joka ainakin tiettyyn rajaan asti liikkuu hänen mukanaan.

Yllä kuvattu näkyy paitsi vastaajan kokemusta vahvistavana tekijänä, myös siinä, että hän kokee jokaisen kohtaamisen yllätyksellisenä. Onkin huomattava, että oma rauha on etenkin tässä tutkimuksessa kuvatun kaltaisissa, ”sivistyksen laidalla” sijaitsevista ympäristöissä, herkästi häiriintyvä kokemus, jonka kuvaamiseen kuuluu tämän vuoksi olennaisesti myös arvio siitä, mihin rauha päättyy. Tästä rauhan ja hiljaisuuden päätepisteestä teki retkensä aikana havaintoja esimerkiksi seuraavan kommentin esittänyt nuori itävaltalaisnainen, joka mukana retkeilleen

poikaystävänsä iloksi vertasi kokemusympäristöään paratiisiin ja jolle sivistyksen laittaa edusti moottoriveneiden melu:

Useimmilla saarilla (joissa olimme yötä) olimme yksin. Se oli melkein kuin olisimme olleet paratiisissa. Ainoastaan hyttyset kiusasivat meitä ja osoittivat meille, ettei se sittenkään ollut paratiisi. Minusta oli mukavaa kun täällä ei ole kovin monia mökkejä tai muita palvelurakenteita. Oli kiinnostavaa huomata, miten paljon häiriinnyin moottoriveneistä, koska ne häiritsivät yksinäisyyttä aikaansaamalla melua ja siten osoittivat, että jossakin lähellä on sivilisaatiota.

Rauhan ja hiljaisuuden rajat määrittyvät kuvatuissa kokemuksissa osin asumattomuuden kautta, joka sekin sekoittui kävijöiden mielissä osin alueella yleisesti tavattujen ihmisten määrään. Kuten aikaisemmin mainitsin, keskeistä eivät siis kuvatun kokemuksen kannalta välttämättä ole ainoastaan kuulohavainnot, vaan rauha saattaa häiriintyä ja siihen liittyvä erämaisyyden illuusio kadota myös visuaalisesti havaittavien tekijöiden vaikutuksesta. Joskus rauhan saavuttamisen esteeksi riittää pelkästään tieto siitä, että lähellä on sivilisaatiota, joka milloin tahansa saattaa särkeä oman rauhan.

Paluu juurille

Totesin luonnontilaisuuden ja luontoon liittyvien ihmisten jälkien havainnoinnin toisinaan korostavan melojan mielessä yhteyttä, jonka hän tuntee omiin juuriinsa ja johtavan filosofisiin pohdintoihin elämän tarkoituksesta. Tämän suuntaisia kommentteja esittivät pääosin pidemmän retken meloneet vastaajat, kuten alla olevista kommentteista ensimmäisen esittänyt viiden vuorokauden mittaisen retken melonut itävaltalaisnainen ja jälkimmäisen esittänyt viikon mittaisen retken melonut suomalaismies:

Luonnossa eläminen oli varsin kiinnostava kokemus, paluu "takaisin juurille". Mikä oikeastaan on TODELLA tärkeää elämässä?

Ukonvuori teki valtavan vaikutuksen. Samanlainen tuntemus on tullut Pelkosenniemen Pyhätunturin isokurussa, joka on ollut vanha saamelaisten seitapaikka. Vaikea sanoa, mitä näistä paikoista tulee mieleen, mutta onhan niillä joka tapauksessa jännittävä historia.

Yksittäisistä luonnon elementeistä vastaajat liittivät alla olevan kommentin esittäneen suomalaismiehen tavoin ajatuksen paluusta juurille useimmin kallioihin:

Voitko mainita alueen luonnosta kiinnostavia kohteita?

Rantakalliot jäi mieleen. Niitä oli paljon, että se on sellainen perusjuttu. Siksikin tavallaan, että tietää, että ne on aina ollut siinä. Sellainen perusjuttu, että tietää että se ei varmaan muutu vaan pysyy sellaisena tulevaisuudessakin.

Miksi se on tärkeää, että se on aina ollut siinä?

No...kai siksi, että maisema tuntuu jotenkin aidolta. Tulee sellainen fiilis, että kun se on ollut tällainen ennenkin, niin tässä on oikeasti jotain nähtävää.

Tässä kuvaamallani tuntemuksesta paluusta juurille löytyy yhteyksiä amerikkalaisessa erämaatutkimuksessa esiintyvään primitiivisyyden teemaan. Aivan samoin kuin amerikkalaistutkimuksessa hahmotettu primitiivisyys Borrien (1995, 211) mukaan viittaa ihmisen arkiympäristöönsä havaitsemaan kontrastiin, jonka pohjalta ihminen Borrien ja Roggenbruckin (2001, 210) mukaan näkee yhteyden menneiden aikojen primitiivisempään elämään, myös minun tutkimuksessani tuntemus paluusta juurille syntyy havainnosta, joka kytkee kokemusympäristön entisiin aikoihin. Tämän tutkimuksen melojien kertomuksista hahmottamani kokemus paluusta juurille ei kuitenkaan ole täysin yhtenevä Borrien kuvaaman primitiivisyyden kokemuksen kanssa, sillä siihen ei sisälly kovin vahvaa tunnetta olosuhteiden alkeellisuudesta, vaan ainoastaan ajatus kontrastin synnyttämästä vaihtelusta positiivisessa, piristävässä mielessä:

Mukavuuksien puute oli virkistävää ja opetti taas kerran arvostamaan perusjuttuja sitten kotona.

Meille tekee hyvää palata "juurille" silloin tällöin. Se auttaa arvostamaan sitä luksusta, jonka keskellä elämme kotona.

Tämän kontrastin havainneiden vastaajien joukossa oli sekä suomalaisia että saksalaisia vastaajia, joista ensin mainittuja edustaa yllä olevista ensimmäinen ja jälkimmäisiä toinen kommentti. Kommenteille on yhteistä se, että ne eivät anna tarkkaa kuvaa ”juurista”, joihin niiden esittäjä on kokemuksensa kautta saanut yhteyden, vaan viittaavat ainoastaan luonnonolojen ja arkielämän mukavuuksien muodostamaan ristiriitaan. Tässäkin kokemuksessa on siis taustalla sama kontrasti, johon kohdistuvan havainnoinnin aiemmin mainitsin muodostavan olennaisen osan luontokeskeistä kokemusta. Kuvatussa kokemuksen ilmiössä esille nousee kuitenkin voimakkaasti ajatus luonnonoloissa elämisen kautta nähdystä yhteydestä entisaikojen elämään, jolle oma arkipäiväinen elämä mukavuuksineen muodostaa vastakohdan.

Minä vastaan luonto

Kolmas havaitsemani kokemuksen muoto syntyi asetelmasta, jossa meloja tarkasteli omaa asemaansa suhteessa ympäristöönsä. Havaitsin tutkimuksessa omaan pienuuteen, ympäristön tarjoamaan haasteeseen ja ympäristöön kohdistuvaan huoleen liittyviä tuntemuksia sekä kokemuksen yhteydestä luontoon.

Ihmisen pienuus

Oman pienuuden tunne syntyi melojien havainnoissa omaa kokoaan suhteessa ympäröivään luontoon. Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistojen osalta tätä tunnetta ei kuitenkaan nostanut esiin alueiden suuri koko, jonka yhteydessä pienuuden tunteesta tavallisesti on raportoitu (mm. Borrie 1995), vaan se yhdistyi alueen luonnon yksittäisiin elementteihin. Keskeiselle paikalle tässä tulkinnassa nousi vesi, joka Linnansaarta koskevissa vastauksista esiintyi avarana järvimaisemana, saaden joidenkin melojien kertomuksissa jopa erityismaininnan ”järvi kuin meri”. Tämä näkökulma heijastuu esimerkiksi seuraavissa puistoon tavanomaista perinpohjaisemmin tutustuneiden suomalaismelojien kommentteissa:

Suuret vesistöt saivat tuntemaan itsensä pieneksi ja jotenkin voimattomaksi. Maisema vaihtui hitaasti, mikä korosti oman pienuuden tunnetta.

Linnansaaren aava järvimaisema herätti tunteen omasta pienuudesta.

Koloveden maisemassa melojat kiinnittivät huomionsa alueen korkeisiin jyrkänteisiin, joiden juurella he tunsivat itsensä pieneksi pisteeksi. Näissä tulkinnoissa, kuten seuraavissa suomalaismelojien kommentteissa, nousee esille käsitys vedestä tai kalliosta asiana, joka on kiinnostava ja erikoislaatuinen suuruutensa vuoksi:

Kaiken tämän veden keskellä syntyi semmoinen oman pienuuden ja luonnonvoimien suuruuden tuntu, joka korostui kun asumaton rantaviiva vaan jatkui ja jatkui...

Jyrkänteet on vaan mukavia katsella. Ne on vaikuttavia kun ne on niin korkeita ja ite on vaan pieni piste veden pinnassa.

Tutkimuksessa havaitun pienuuden tunteen voidaan katsoa sisältyvän Borrien (1995, 211) havainnoimaan nöyryyden tunteeseen (humility), joka hänen mukaansa selittyy sillä, että ihminen näkee erämaassa ollessaan luonnon kauneuden ja toisinaan jopa pelottavuuden uudessa, aikaisempaa laajemmassa mittakaavassa. Tässä tutkimuksessa havaitsemani oman pienuuden tunne liittyy Borrien havaitsemaan nöyryyden tunteeseen sen syntymekanismin kautta. Tunne omasta pienuudesta muodostaa siis esiasteen, josta Borrien teorian mukaan saattaisi kehittyä nöyryyden tunne. En kuitenkaan havainnut tässä tutkimuksessa esiintyneessä pienuuden tunteessa nöyryyteen viittaavia piirteitä, vaan ainoastaan ihmisen pienuuden ja luonnon suuruuden muodostaman vastakohtan. Oman tulkintani mukaan tässä korostuu se, että vastaajat kokivat luonnon riittävän suurena oman pienuuden tunteen korostumisen kannalta, mutta kokemus ei ollut riittävän vahva herättääkseen Borrien (1995, 211-212) ympäristöä koskevan kontrollin menettämiseen liittämän nöyryyden tunteen. Tämä havainto nousee keskeiseksi eroksi

havaitsemani oman pienuuden tunteen ja Borrien kuvaaman nöyryyden tunteen välille. Oman pienuuden tunteen kokeneet vastaajat eivät kokeneet nöyryyden tunteen synnyn kannalta riittävän voimakkaasti menettävänsä kontrollia omaan ympäristöönsä, minkä vuoksi heidän kokemuksensa keskittyi suuruuden ja pienuuden vastakohdan ihailevaan havainnointiin.

Haaste

Melonta missä tahansa luonnonympäristössä sisältää aina turvallisuuden huomioimisvaatimuksen ja sitä kautta myös tietyn asteisen riskin. Tämän tutkimuksen vastaajien kertomuksissa nousi esille useita kokemuksia, joista kuvastui Martinin ja Priestin (1986) seikkailukokemukseen liittämä riskin hallinta ja siihen liittyvä oman tieto-taitotason ylläpitäminen. Vastaajat kokivat tämän riskin hallinnan haasteena, jonka ympäristö ja luonnonolot heille asettivat. Erityisen vahvana haasteen tunnistivat sellaiset vastaajat, joilla aikaisempi melontakokemus oli vähäistä, kuten seuraavat kommentit esittäneillä suomalaisnaisilla:

Vesi oli minulle myös jännittävä elementti koska en ole kovin tottunut melomaan avovesillä. Vähän pelottikin välillä kun oli isoja aaltoja ja kanootti tuntui aika huteralta.

Erityisesti silloin tunsin olevani erämaassa, kun meloin myrskysäällä korkeassa aallokossa tai silloin kun illalla istuin teltassa ja kuuntelin tuulta.

Vastaajien kertomukset osoittivat haasteen olevan läsnä myös kokeneempien melojien kokemuksissa, vaikkakaan se ei niissä näkynyt yhtä konkreettisesti turvallisuutta uhkaavana tekijänä kuin harrastustaan aloittelevilla vastaajilla. Tämän sijasta haaste liittyi kokeneilla melojilla enemmänkin itsensä ylittämiseen ja fyysiseen suorituskykyyn eli samanlaisiin seikkoihin kuin monissa retkimelontaa arkipäiväisemmissä urheilusuorituksissa. Tällaista kokeneen melojan kokemaa haastetta kuvastaa esimerkiksi alla olevan kommentin esittäneen, melontaharrastuksen elämäntavakseen mainitsevan suomalaismiehen näkemys:

Vastatuuleen meloessa sai ponnistella kauan ennen kuin pääsi tuntuvasti eteenpäin.

Yllä esittämäni aloittelevan ja kokeneen haastekokemusten vertailu tukee Pattersonin, Watsonin, Williamsin ja Roggenbruckin (1998) esittämää ajatusta siitä, että melontaan liittyvä haaste voi muokata kokemusta useaan eri suuntaan sen mukaan, miten hyvin kokija katsoo hallitsevansa sen. Aloittelevalla melojalla haasteen kokemiseen liittyi jännitys, toisinaan jopa pelko, kun taas kokenut meloja liitti siihen ainoastaan fyysisistä ponnistelua kuvaavia ajatuksia. Tässä ajattelussa näkyy pohjalla sama oman taitotason ja haasteen vastakkainasettelu, josta Csikszentmihalyi

(1991) rakensi flow-teoriaansa, jonka kuvaamaa optimaalista kokemusta tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan esiintynyt.

Melojat olivat valmiita kokemaan epämukavuuksia ja vaivannäköä. Pääosa vastaajista katsoi epämukavuuden ja ponnistelun kuuluvan retkeilyyn ja nekin, jotka tekivät epämukavuudesta negatiivisvävytteisiä havaintoja, olivat kokemuksen jälkeen jo sitä mieltä, että kokemus oli saanut mainitusta asiasta lisäarvoa. Tämä kokemuksen saama lisäarvo näkyy esimerkiksi seuraavassa suomalaisnaisen esittämässä kommentissa, jossa hän kuvaa leiriytymis-olosuhteiden tuottamasta epämukavuudesta selviytymisen luomaa tunnetta:

Telttailu oli kyllä erittäin epämukavaa, yöllä tuuli järveltä ja jalat olivat untuvapussista huolimatta aivan jäässä ja kylki puutui kovalla alustalla. Toisaalta, ehkä kokemuksesta puuttuisi se "selviydyinpäs" tunne, ellei olisi yhtään epämukavaa.

Havaittu tukee Tuulentien (2003) esitystä siitä, että erävaeltajan kokemat epämukavuudet ja vaikeudet jalostavat elämystä. Keskeinen kokemuksen kannalta ei siis ole koettu haaste yksinään, vaan siihen liittyvä onnistumisen tunne on tärkeä osa kokemuksen olemusta.

Haasteen ja selviytymisen tunteiden kokeminen aikaansaa helposti sen, että kokemisympäristön koetaan olevan jotakin erikoislaatuista: Samanlaista tunnejatkumoa ei tavallisesti ole mahdollista kokea lähiympäristössä tapahtuvassa virkistysulkoilussa, jossa haasteita ei ole tarjolla yhtä paljon. Huomionarvoista on myös, että melonta liikkumismuotona ainakin eteläsuomalaisessa ympäristössä tarjoaa siihen paremmat puitteet kuin ”tavallisena” retkeilynä pidetty vaellus jalkaisin. Sama ympäristö moottoriveneestä käsin nähtynä tai toisenlaisessa, helpommassa kelissä ei ehkä olisi herättänyt yhtä erämaisia tuntemuksia.

Huoli ympäristöstä

Haasteen ja ihmisen pienuuden ohella minän ja luonnon vastakkain asetteluun perustuvissa kokemuksissa erottui vastaajien tuntema huoli ympäristöstä. Vastaajien kertomuksissa se näkyi lähinnä useina norpan uhanalaisuuteen liittyvinä huomioina sekä kohteeseen ja sen säilymiseen liittyvänä yleisenä kiinnostuksena. Vastaajien silmissä erityisesti Koloveden rauha ja hiljaisuus on asia, jonka säilyttäminen ansaitsee erityishuomiota. Tätä kuvastavat esimerkiksi seuraavat kommentit, joissa näkyy yleisen vesi- ja lentoliikenteen Koloveden rauhalle ja hiljaisuudelle vastaajien silmissä luoma uhka:

Jäin miettimään sitä, kuinka paljon melojia alueella voi olla ilman, että rauha ja hiljaisuus häiriintyvät. Toinen asia, jota mietin oli kovasti käytetty suihkukonereitti alueen yläpuolella. Onko Kolovedellä luonnonrauhaa jos yläpuolella koko ajan kulkee suihkukoneita?

Kolovedellä on vielä hiukan luonnonrauhaa jäljellä koska vesiliikennettä ei juurikaan ole. Se on ehkä parasta koko puistossa. Rauhaa tarvittaisiin nyky maailmaan paljon enemmän.

Yllä olevien kommenttien esittäneiden vastaajien ohella useat muutkin ympäristöstä huolta kantaneet vastaajat toimivat luontoammattissa, millä on saattanut olla heidän ympäristöä kohtaan tuntemaansa huolta vahvistava vaikutus. Koska vastaajat ovat työnsä puolesta tottuneet ajattelemaan ympäristöasioita, heidän ajatuksensa suuntautuvat muita ihmisiä helpommin niihin myös vapaa-aikana. Toinen ympäristöstä huolta kantaneita vastaajia yhdistävä tekijä oli, että he olivat kaikki suomalaisia. Tämä on ymmärrettävää huomioiden se, että ulkomaisilla vastaajilla ei todennäköisesti tulevaisuudessa ole samanlaisia yhteyksiä heidän tämänkertaisen retkensä kohdealueeseen kuin alueella ehkä piankin uudestaan vierailevilla kotimaisilla retkeilijöillä.

Rauhan ja hiljaisuuden ohella eniten huolta vastaajat kohdistivat alueen eläimistöön, josta erityisen runsaasti huolestuneisuutta herätti norppa, mutta muutamat kokeneemmat luontoharrastajat kuten alla olevan kommentin esittänyt eläkeläismies tunsivat kokonaisvaltaisempaa huolta kohdealueiden eläinmaailmasta:

Luonto ja varsinkin eläimistö on täällä hienoa. Linnut ja norpat on tietysti se joka kiinnostaa eniten, perhoset ym. Huoli onkin siitä kuinka eläimet kestää valtavan ihmismäärän. Itse muistan hienoimpia hetkiä viettäneeni Sammakkoniemessä kuhankeittäjää kuunnellen ja katsellen, ei taida olla siellä enää...

Kuvaamani huoli ympäristöstä on yhtenevä amerikkalaisessa erämaatutkimuksessa usein esiintyvän teeman (care) kanssa. Se edustaa luonnonsuojeluvaistoa, jonka moni retkeilijä on havainnut nostavan päätään liikuttaessa luonnontilaisessa ympäristössä. Kuten yllä esittämäni kommentti osoittaa, huoli ympäristöstä saattaa kuitenkin olla merkityksellinen tunne myös melojan itsensä kannalta. Kommentin esittänyt eläkeläismies nostaa esille yhden, monien vuosien takaisen luontokokemuksen, joka on jättänyt hänen mieleensä erityisen näkyvän jäljen, ja joka on Borrien (1995, 211) toteamalla tavalla muuttanut hänen arvomaailmaansa enemmän luontoa arvostavaan suuntaan. Tämä on selitettävissä kulttuurimaantieteen asiantuntija Petri Raivon (2005) esittämällä ajatusketjulla, jonka mukaan tulkinta tavallisesti lisää ymmärrystä, ymmärrys arvostusta ja arvostus halua suojella. Tämän ajatusketjun liikkeelle sysäävä tulkinta syntyy siinä vaiheessa, kun retkeilijä itse kokee ympäristön ja tulkitsee sen siinä määrin erityiseksi, että se on hänen mielestään suojelemisen arvoinen.

Yhteys luontoon.

Neljäntenä oman minän ja luonnon vastakkainasetteluun perustuvana teemana vastaajien kertomuksista nousi esiin kokemus, jossa oman minän ja luonnon vastakkainasettelun tuloksena on havainto siitä, että ihminen on osa luontoa. Tämän havainnon kanssa sopii yhteen erämaatutkimuksen teema (oneness), joka viittaa siihen, että erämaa tarjoaa vierailijalle ainutlaatuisen mahdollisuuden luoda läheinen yhteys luontoon. Borrie (1995, 211) on selittänyt tätä sillä, että erämaassa, eläessään luonnon ehdoilla ja luonnon rytmin mukaan ihminen huomaa konkreettisella tasolla olevansa osa luontoa, mitä myös minun tässä tutkimuksessa tekemäni havainnot tukevat.

Tässä tutkimuksessa esiintynyt luonnon ja ihmisen yhteyttä kuvaava kokemus antaa viitteitä siitä, että yhteys luontoon ei synny minkään yksittäisen elementin kautta, vaan ennemminkin kokonaisuudesta. Kuten seuraava, oman itsensä ja luonnon suhdetta erityisen syvällisesti pohdiskelleen vastaajan esittämä kommentti osoittaa, kyseessä on eräänlainen synteesi useista muista aikaisemmin esittelemistäni tunteista, jotka sulautuvat lopulta yhteen havainnossa ihmisen yhteydestä luontoon:

On vaikeaa kuvata, mitä tunnen ollessani yksin, todella yksin, upealla peilitynellä lahdella. Kaksi joutsenta ui vieressäni ja vain metsä, kalliot, ilma ja vesi ovat ympärilläni. En näe ainuttakaan ihmistä, en taloja enkä teitä. En kuule ensimmäistäkään auton ääntä, ei lentokoneita eikä koiria missään. Minusta tuntuu aivan siltä kuin luonto olisi siinä vain tarjotakseen minulle mielihyvää.

Mitäkö tunnen ollessani yksin illalla saarella? Mietin millainen sää tulee olemaan huomenna, koska tänään satoi melkein koko päivän. Sitten, aivan äkkiä näen kaksi "möhkäleettä" uimassa kohti tätä saarta. Hätkähdän ja siristän silmiäni. Ovatko ne norppia? Möhkäleet muuttuvat suuremmiksi ja suuremmiksi lähestyessään saarta. Ne ovat hirviä! Kaksi uivaa hirveä tällä saarella, minun saarellani! Mitä mielessäni liikkuu silloin kun retkeni viimeisenä päivänä näen norpan pään uivan vieressäni yhdeksättä kertaa? Nyt olen varma siitä, että se ON norppa. Se oli tarpeeksi lähellä tällä kertaa eikä nyt käynyt niin kuin aikaisemmilla kahdeksalla kerralla kun en ehtinyt katsoa tarpeeksi tarkkaan ennen kuin se hävisi.

En pysty kuvailemaan tarkkaan, mitä tunnen, mutta tämä on kaikkein rauhoittavin kokemus, mitä voin kuvitella. Olla ulkona ja katsella kuinka luonto toivottaa minut tervetulleeksi. Kaikki mitä minun tarvitsee tehdä, on toivottaa luonto tervetulleeksi ja olla niin ääneti kuin vain pystyn. Silloin voin kokea, että eläimet eivät välitä minusta. En häiritse niitä. Olen osa luontoa ja se on kaikkein vaikuttavin tunne, minkä voin kokea.

Yllä oleva saksalaisnaisen kertomus kuvaa kokemusta, jossa meloja tuntee vahvasti olevansa osa luontoa. Kertomuksen esittänyt meloja kuvaa kahden viikon mittaisen yksinmelontansa aikana kokemaansa oman rauhan ja siitä nousevan mielihyvän tunnetta. Hän omaksuu hetkeksi tutkimusmatkailijan asenteen ja tarkkailee luontoa ensin ulkopuolisena, kokien luonnon

tarkkailun tuoman haasteen ja jännityksen sekä nöyryyden ja oman pienuuden tunteen. Näiden tunteiden pohjalta hän saa luotua luontoon yhteyden, jossa hän itse ei enää olekaan ulkopuolinen tarkkailija, vaan osa luontoa. Tässä prosessissa todentuu vahvana muun muassa Erkkilän (2005, 205) esittämä ajatus siitä, että hän asettaa itsensä maiseman sisään, jolloin hänestä tulee osa luontoa.

Tunsin itseni norpaksi.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli selvittää, miten mielessä konstruoitu erämaisuus näkyy luontomatkailijan kokemuksissa suojelualueella. Keskeisiksi alaongelmiksi tämän tavoitteen kannalta nousivat kysymykset siitä, miten luontomatkailija konstruoi mielessään suojelualan erämaisuuden ja miten erämaisuuden skeeman kautta erämaakokemukseksi suodattuneen kokemuksen ilmiä voidaan kuvata ympäristön herättämien tunteiden avulla. Tässä luvussa kokoaan yhteen tämän tutkimuksen keskeiset tulokset ja arvioin niiden luotettavuutta sekä merkitystä käyden keskustelua siitä, miten saamiani tuloksia voidaan hyödyntää ja miten ne ovat yhteydessä aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyyn teoriaan. Havaitsemieni yksittäisten erämaisuuden selittäjien ja kokemusten ilmiä osalta olen tarkastellut tässä tutkimuksessa tekemieni havaintojen yhteyksiä aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyihin teorioihin jo tulosten tarkasteluosiossa, minkä vuoksi en tässä luvussa enää palaa tuohon keskusteluun.

7.1. Tutkimuksen keskeiset tulokset

Tutkimuksen lähtökohtana on, että erämaisuus on yksilöllisesti määrittyvä mielikuva, jonka synnyssä aikaisempien kokemusten pohjalta muotoutunut erämaisuuden skeema lopulta määrää, mitkä ominaisuudet luontomatkailija havaitsee ja millaisen ominaisuuksien kombinaation hän tulkitsee erämaisuudeksi. Tutkimus ei siis edes yritä vastata kotimaisen erämaatutkimuksen ongelmalliseksi toteamaan kysymykseen siitä, mitä on erämaisuus. Sen sijaan se avaa näkökulmaa siihen, miten tietyt luonnon ominaisuudet aktivoivat erämaisuuden skeeman, joka aikaansaa mielessämme vaikutelman erämaasta.

Erämaisuus määrittyi tässä tutkimuksessa useasti aikaisemminkin erämaisuuteen liitetystä luonnonominaisuuksista, jotka olen nimennyt erämaisuuden selittäjiksi. Kuusi merkittävimmiksi koettua erämaisuuden selittäjää olivat: asumattomuus, luonnontilaisuus, rauhallisuus ja hiljaisuus, syrjäisyys, kasvi- ja eläinriikkaus sekä laaja-alaisuus. Tutkimukseni antamien tulosten pohjalta näen näiden ominaisuuksien muodostaman kokonaisuuden linssinä, jonka läpi luontomatkailija tarkastelee ympäristöään. Ominaisuuksiin kohdistuvan havainnoinnin ja skeeman yhteensopivuuden tai yhteensopimattomuuden perusteella tämä linssi suuntaa kokemuksen joko pois päin erämaakokemuksesta tai sitä kohti.

Erämaisuuden havaintoskeeman linssin koostumus ja muoto on yksilöllinen, kokijan taustan muovaama. Linssin muoto ilmenee sen paksuutena, joka vaihtelee yksilöllisesti, muokaten

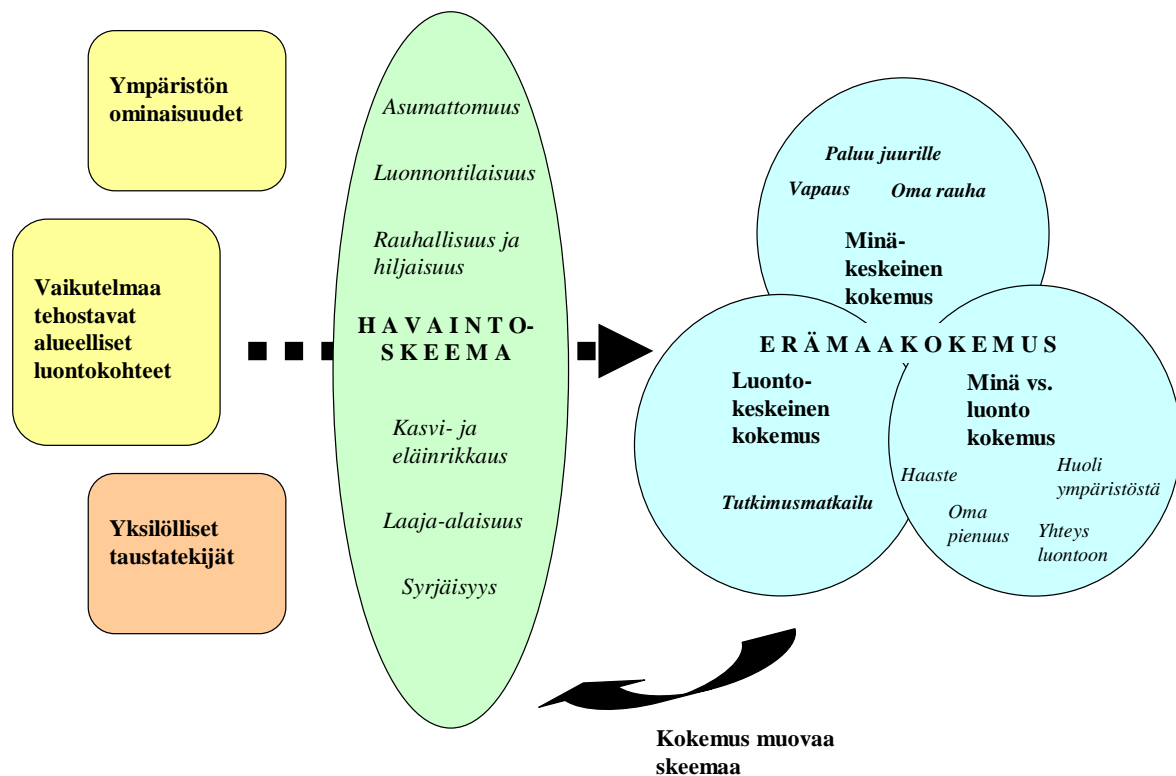
joidenkin ihmisten erämaakriteereistä tiukempia kuin muiden. Tällöin tiukemmat erämaakriteerit omaavilla ihmisillä tämä linssi on ikään kuin paksumpi kuin muilla, jolloin kokemuksen suodattuminen sen läpi, erämaakokemukseksi, edellyttää vahvempaa havainnointia kuin sellaisella ihmisellä, jolla linssi on ohuempi. Kuvaamaani linssin paksuuteen vaikuttavien taustatekijöiden osalta tämä tutkimus antoi viitteitä siitä, että erämaakokemus häiriintyy suomalaisilla vastaajilla helpommin kuin ulkomaalaisilla, joita tässä tutkimuksessa edustivat pääosin saksankieliset vastaajat. Taustan vaikutuksesta totesin myös sen, että retkeily- ja melontakokemus laskee kynnystä erämaakokemuksen häiriintymiselle ja siten lisää erämaisyyden havaintoskeeman linssin paksuutta.

Yllä kuvaamani havaintoskeeman linssi muodostuu tämän tutkimuksen mukaan useamman ominaisuuden kombinaatiosta, jossa eri ominaisuudet painottuvat yksilöllisesti, asumattomuuden ja luonnontilaisuuden ollessa yleisimmin priorisoidut kokemukset. Vaikka lopullinen tulkinta erämaisyydestä koostuukin näiden kombinaatioiden muodostamasta kokonaisuudesta, on havainnoinnissa tutkimukseni mukaan erityisen tärkeää se, että ympäristöä koskeva havainnointi ei ole minkään ominaisuuden osalta selkeässä ristiriidassa kokijan yksilöllisen havaintoskeeman sisällön kanssa. Vaikka pääosa skeemasta vastaisikin havainnointia, saattaa yksittäiseen ominaisuuteen liittyvä kielteinen havainnointi aiheuttaa skeeman sammumisen ja erämaisyyden vaikutelman tuhoutumisen. Tätä todensi tässä tutkimuksessa Linnansaaren tapaus, jossa syrjäisyyteen ja asumattomuuteen liittyvät negatiiviset kokemukset alensivat oleellisesti vaikutelmaa alueen erämaisyydestä. Tutkimukseni osoitti myös, että yksittäiseen ominaisuuteen liittyvän kokemuksen korostuminen saattaa selittää erämaisyyden vaikutelman syntyä silloin kun mikään muu ominaisuus ei eroa vahvasti skeemasta. Koloveden kansallispuistossa koettu rauha ja hiljaisuus oli tällainen erityisen vahvasti koettu yksittäinen ominaisuus, joka loi vaikutelmaa erämaisyydestä. Luonnonominaisuuksien kokemiseen liittyvien havaintojen osalta merkittävä oli myös se aikaisempia tutkimuksia tukeva havainto, että kokemukset eivät ole tiukasti sidoksissa maantieteellisiin rajoihin, vaan mieltyvät niitä vain väljästi noudattaen.

Entä millaisia ilmiäsuja kokemus saa silloin kuin erämaisyyden skeema ja ympäristöön kohdistuva havainnointi ovat yhteensopivia eli kokemus suodattuu kuvaamani linssin läpi erämaakokemukseksi? Tässä tutkimuksessa jäsenin vastaajien erämaakokemukset kolmeen osittain toistensa kanssa päällekkäiseen luokkaan, jotka olivat: minäkeskeiset kokemukset, luontokeskeiset kokemukset sekä minän ja luonnon vastakkainasetteluun perustuvat kokemukset.

Minäkeskeisissä kokemuksissa esille nousivat teemat vapaus, oma rauha ja paluu juurille. Luontokeskeisten kokemusten teemaksi nousi kokemus tutkimusmatkailusta, jossa luonto johdattaa ihmistä. Minän ja luonnon vastakkainasetteluun perustuviin luontokokemuksiin luokittelin teemat ihmisen pienuus, haaste, huoli ympäristöstä ja yhteys luontoon. Yllä mainitsemistani kokemuksen ilmiöistä voimakkaimmaksi totesin ihmisen ja luonnon yhteyttä korostavan ”yhteys luontoon” kokemuksen, jonka syntyä edelsi useita muita havaitsemiani erämaakokemuksen ilmiöitä käsittävä kokemus. Erämaisyyden vaikutelmaa jonkin tietyn kokemuksen ilmiön kautta tehostaviksi alueelliseksi luontokohteiksi totesin tässä tutkimuksessa mm. harvinaiset ja ei-arkipäiväisiksi koetuissa tilanteissa kohdatut luonnonvaraiset eläimet, avaran järvimaiseman, vesistön sokkeloisuuden ja kalliot.

Havaitsemiani erämaakokemusten ilmiöt ja niiden pohjana olevan, linssiksi kuvaamani erämaisyyden havaintoskeeman olen esittänyt havainnollisesti alla (Kuva 28). Kuva todentaa tilanteita, joissa ympäristön havainnoinnista suodattuu havaintoskeeman linssin kautta erämaakokemus, joka määrittyy ympäristön ja ihmisen suhteen mukaan kolmeen eri luokkaan jäsentyväksi kokonaisuudeksi. Kuvassa hahmottuu tutkimuksessa havaitsemieni ilmiöiden muodostama kokonaisuus, josta yksilöllisessä mittakaavassa muovautuu erilaisia kombinaatioita.

Kuva 28 Miten mielessä konstruoitu erämaisyyden näkyminen näkyy luontomatkailijoiden kokemuksissa suojelualueilla?

Miksi erämaakokemukset sitten jäsenyivät kokonaisuutena juuri näin? Kolmijako ihminen, luonto ja näiden kahden vastakkainasettelu kertoo, että luontomatkailijat ovat havainnoineet ympäristöstään asioita, jotka liittyvät heidän senhetkiseen arkitodellisuuteensa, jossa on keskeistä eläminen luonnossa. Siihen, ohjautuvatko heidän ajatuksensa ja tunteensa oman minän vai luonnon suuntaan tai keskittyvätkö he esimerkiksi ympäristön asettaman, hetkellisesti tavanomaista suuremman haasteen tai yhteys luontoon kokemuksen kautta noiden kahden vastakkainasetteluun, vaikuttavat kulloinkin vallitsevat olosuhteet ja harrastettu aktiviteetti.

Erämaisyyden kokemuksen luonteesta havaitsin olennaiseksi sen, että luontomatkailija koki sen laajemmassa, dynaamisessa tilassa, jonka hän oletti kulkevan mukanaan. Tämä näkyi parhaiten oman rauhan kokemuksessa ja ilmeni siten, että jokainen kohtaaminen koettiin yllätyksellisenä. Aikaisemmassa tutkimuksessa on viitattu kokemuksen dynaamisuuteen (mm. McIntyre & Cattermole 1997, Hull, Stewart & Yi 1992) tarkoittaen kokemuksen retken kulun myötä muuttuvaa luonnetta ja kokijan mielenkiinnon kohteen suuntautumisen vaihtelua. Nyt tekemäni,

uusi havainto osoittaa, että erämaakokemukseen liittyy myös tilaan yhdistyvää dynaamisuutta, jossa ympäristön muuttuessa kokemuksen aspektin oletetaan säilyvän samana. Tämä dynaamisuus selittää näkemykseni mukaan sitä, miksi erämaakokemus koetaan vahvemmin kuin mikä tahansa muu virkistysulkoilukokemus, jossa kokemuksen herättämät tunteet saattavat olla hyvin samanlaisia kuin erämaakokemuksessa.

Tämä tutkimus vahvisti sen aikaisemmassa tutkimuksessa useaan otteeseen todetun (mm. Borrie 1995, Hallikainen 1998) seikan, että rajan veto erämaakokemuksen ja muun ”tavallisessa” ympäristössä koetun kokemuksen välillä on häilyvä. Erämaisuus on asteittainen asia, jonka yleistä määrittelyä vaikeuttaa se, että arvio alueen erämaisyydestä on puhtaasti subjektiivinen asia. Verrattuna Luonnon virkistyskäyttö raportissa (2002) esiteltyyn lähivirkistyskokemukseen tässä tutkimuksessa hahmottamassani erämaakokemuksessa korostuu oman rauhan kokemus, jota tärkeämmäksi lähivirkistyskokemuksessa nousevat omaan fyysiseen olotilaan liittyvät asiat kuten kuntoilu ja virkistymisen tai rentoutumisen kokemukset. Toinen oleellinen ero on se, että tässä tutkimuksessa todennetut omaa rauhaa korostavat syrjäisyyden ja asumattomuuden kokemukset eivät ole lähivirkistyskokemuksessa keskeisiä (Luonnon virkistyskäyttö 2002, 202) vaan niitä tavoiteltavampaa on luonnonläheisyyden kokemus, joka on samansuuntainen kuin tässä tutkimuksessa tarkastellussa erämaakokemuksessa, mutta joka ei edellytä yhtä luonnontilaista kokemisympäristöä.

Mitä tämän tutkimuksen tuottama tieto sitten merkitsee käytännössä? Koloveden tapaus osoittaa alueen voimakkaasti koetun rauhan ja antavan sille huomattavan lisäarvon. Voidaan siis sanoa Koloveden todellakin olevan ”Hiljaisuuden puisto”, ja yksi juuri sellaisista alueellisesti merkittävistä hiljaisista alueista, joihin kohdistuva mielenkiinto on luontomatkailuun ja äänimaiseman yhteyksiä tutkineen Anne Savolan (2005) mukaan 2000-luvulle tultaessa kasvanut sitä mukaa, kun niiden katoaminen on tiedostettu. Aiheen ajankohtaisuus näkyy myös parhaillaan meneillään olevassa Ympäristöministeriön käynnistämässä Hiljaisten alueiden selvittämishankkeessa (Ympäristöministeriö 2005). Linnansaaren tapaus puolestaan osoitti, että syrjäisyyden ja asumattomuuden kokemukset ovat herkästi häiriintyviä ja heikentävät häiriinnyttyään oleellisesti erämaakokemuksen synnyn mahdollisuuksia ja tässäkin tutkimuksessa todetun erämaisyyden kokemisen merkityksellisyyden kautta samalla myös kävijätyytyväisyyttä.

Yllä esitetty tarkastelu auttaa siis havaitsemaan alueelliset ominaisuudet, joiden vaikutuksesta erämaakokemus häiriintyy tai korostuu. Tämä tieto tarjoaa aluehallinnolle välineen, joka on

arvokas apu pyrittäessä jatkossakin takaamaan alati kasvavalle luontomatkailijajoukolle täyspainoisia ja arvokkaita kokemuksia. Tässä tutkimuksessa tarkasteltujen alueiden koetussa erämaisyydessä havaittiin selvä ero. Sen osoittaneet kokemukset johtavat minut sellaiseen johtopäätökseen, että laajentamalla Koloveden moottoriveneilykieltoa koskemaan myös Linnansaaren aluetta vaikutettaisiin juuri niihin ominaisuuksiin, jotka Linnansaaren alueella eniten heikentävät alueen koettua erämaisyyttä. Linnansaaren kokemukset taas antavat aihetta uskoa, että moottorivenekiellon poistaminen Koloveden alueelta vaikuttaisi negatiivisesti alueella koettuun rauhaan ja hiljaisuuteen eli juuri siihen ominaisuuteen, jota tämän tutkimuksen vastaajat pitivät keskeisimpänä erämaisyyden selittäjänä Koloveden kansallispuiston alueella. Mietittäessä tärkeiksi havaittujen alueellisten ominaisuuksien hoidon ja kehittämisen keinoja tulee huomioida se tässäkin tutkimuksessa havainnoimani seikka, että kokemus ei ole sidoksissa maantieteellisesti määrittyviin aluerajoihin, vaan hakee vaikutteita myös niiden ympäriltä. Tämän vuoksi myös kansallispuistoa ympäröivien alueiden hoitoon tulee kiinnittää huomiota.

7.2. Kritiikkiä

Tutkimukseni strukturoitu kvantitatiivinen osio antaa luotettavan kuvan ilmiöiden esiintymisen määräsuhteista alueellisesta näkökulmasta. Tuota kuvaa ovat osin kuitenkin saattaneet vääristää käsitelmäärittelyyn liittyvät vaikeudet. Vaikka kvantitatiivisten muuttujien analyysi onkin suoritettu tilastollisesti ja on siten näennäisesti objektiivista, ovat kysymyksenasettelun subjektiiviset valinnat saattaneet vaikuttaa vastauksiin. Selvittäessäni kvantitatiivisella tutkimusotteella vastaajien konstruoiman erämaisyyden sisältöä minulla ei ollut mahdollisuutta tietää, onko erämaisyyden kokemuksen yhteys tutkittuihin ominaisuuksiin liittyviin kokemuksiin ollut näennäistä ja ovatko vastaajat todellisuudessa kuitenkin arvioineet erämaisyyttä muilla kriteereillä kuin olen kuvitellut. Näin ollen kyseessä on tutkijan tekemä tulkinta, jossa subjektiiviset valinnat saattavat vääristää tulosta. Erämaisyyden konstruoinnin kuvaamisessa käyttämäni menetelmän valintaa puoltaa kuitenkin se, että havaintoskeema kuvaa alitajuista ilmiötä. Tästä on pääteltävissä, että vastaajien konstruoimasta erämaisyydestä saadaan luotettavampi kuva kvantitatiivisella otteella suoritettulla vertailulla kuin saataisiin avoimella, suoralla kysymyksellä. Käyttämiini menetelmiin liittyvänä epävarmuustekijänä voidaan pitää myös sitä, että korrelaatio ei kerro vaikutussuhteen suuntaa, vaan osoittaa ainoastaan kahden muuttujan välisen yhteyden. Tässä tutkimuksessa kvalitatiivinen aineisto kuitenkin vahvistaa sen, että erämaisyyden selittäjinä tutkimani ominaisuudet selittävät erämaisyyttä eikä toisin päin.

Pyrkimyksessäni kuvata alueen luonnon erämaisiiin piirteisiin liittyviä tunteita ja ajatuksia, hain tässä tutkimuksessa etenkin kvalitatiivisen osion osalta yksityiskohtia ja kerronnan rikkautta tilastollisen yleistettävyyden kustannuksella. Ei ole oletettavaa, että olen saanut tällä tutkimuksella esille kaikki mahdolliset kokemustyytit, joita alueella voi kokea. Ei myöskään ole perusteltua tehdä johtopäätöksiä siitä, miten yleisiä tässä tutkimuksessa kuvatut kokemustyytit ovat. Koska kokemus kuitenkin on pohjimmiltaan yksilöllinen, mahdollisuus tällaisen tiedon tuottamiseen on joka tapauksessa teoreettinen ja yksilöllisistä kokemuksista koostuvan kokonaisuuden kuvaus muodostaa tarkoituksenmukaisemman lähestymistavan etenkin pienellä aineistolla.

Kvantitatiivisen aineiston koko ei kaikkien kysymysten osalta aivan yltänyt tasolle, joka olisi mahdollistanut suunnitelmien mukaisen tilastollisen tulkinnan. Tältä osin kvalitatiivinen aineisto toimii kuitenkin kvantitatiivisen tukena ja siten lisää tutkimuksen tulosten luotettavuutta. Kokemuksen subjektiivinen luonne ei anna mahdollisuutta pienen kävijäjoukon kokemusten yleistämiseen yli tutkimusjoukon, mutta aineisto antaa silti valmiudet symbolisesti rakentuneen merkitysdollisuuden, mielen, tavoittamiseen ymmärtämisen avulla. Erkkilä (2005, 204) on todennut, että vaikka yksilölliset kokemukset ja niistä tuotetut kertomukset ovat hyvin erilaisia, eivät ne kuitenkaan ole merkityksellisiä vain ihmiselle itselleen, sillä kokemukset sisältävät myös intersubjektiivisia aineksia. Koska kertomukset ovat jaettavissa ja toinen ihminen pystyy ymmärtämään niitä, yksittäiset kokemukset ja niistä tuotetut kertomukset syventävät yleistä ymmärrystä tilanteista, joissa ihmiset toimivat (Erkkilä 2005, 204).

Tulosten yleistettävyyttä vaikeuttaa myös se, että melojat edustavat pääosin aikuisväestöä ja ovat liikunnallisesti keskimääräistä väestöä aktiivisempia. Otos ei siis edusta keskimääräistä väestöä, minkä voitaisiin ajatella näkyvän tuloksissa ainakin siten, että oletettaessa tämän tutkimuksen melojien noudattavan Salomaan (1999) luomaa kuvaa retkimelojista eli olevan keskimääräistä liikunnallisempia, voidaan ajatella heidän myös ehtineen kerätä enemmän melonta- ja retkeilykokemusta kuin keskivertoväestö. Tämän vuoksi heillä voidaan tässä tutkimuksessa esittelemäni teorian turvin ajatella olevan tiukemmat erämaisyyden kriteerit kuin keskivertoväestöllä. Tosin voidaan kysyä myös eikö tutkimuksen kohteena olleiden luontomatkailijoiden sitten voida olettaa olevan juuri tällaisia keskivertoväestöä kokeneempia retkeilijöitä? Erämaisyyden kokemisen tutkimus kun ei ole kiinnostavaa sellaisen väestön osalta, joka ei ole kiinnostunut retkeilystä eikä tulevaisuudessakaan aio sitä harrastaa.

7.3. Tutkimuksen avaamia perspektiivejä

Paikallisuus on erämaatutkimuksessa näkyvästi esillä ollut näkökulma. Lapin suojelualueiden osalta paikallisväestön oloista on tehty useita tutkimuksia paikallisten asukkaiden näkökulman huomioivia tutkimuksia (mm. Erämaapolitiikka 2002; Erämaata etsimässä 2002; Valkonen 2002), mutta muualla Suomessa paikallinen näkökulma on luontomatkailun yhteydessä näkynyt pääosin alue-ekologisten aiheiden tutkimuksena. Tässäkin tutkimuksessa paikallinen näkökulma oli esillä aluekehityksen ja aluemaantieteellisten piirteiden kautta, mutta paikallisen väestön näkökulma jäi puuttumaan. Tutkimus jätti avoimeksi kysymyksen siitä, mikä on kansallispuiston arvo paikalliselle ihmiselle, joka käyttää sitä arkipäiväisenä ulkoiluympäristönään? Eroaako hänen kokemuksensa jotenkin siitä kokemuksesta, jonka kaupunkilainen kokee omassa, huomattavasti urbaanimmassa arkipäivän ulkoiluympäristössään?

Tämän tutkimuksen vastaajien syrjäisyyden kokemukset ja heidän erämaisen alueen syrjäisyydelle asettamansa vaatimukset olivat hyvin vaihtelevia, samoin kuin myös heidän odotuksensa alueen palveluvarustuksen suhteen ja henkilökohtainen retkeilyvarustuksensa. Yhdistettynä retkeilyyn liittyvään teknistymiseen ja tuotekehittelyyn ihmisen kaipuu alkuperäiseen koskemattomaan luontoon nostaakin esiin mielenkiintoisen kysymyksen siitä, onko käsitys alkuperäisestä luonnosta muuttumassa? Odottaako ihminen retkeilyalueilta tulevaisuudessa löytyvän yhä enemmän palveluita? Entä millaisia ristiriitoja on odotettavissa, kun palveluita ja teknisiä apuvälineitä arvostavan retkeilijän ja perinteisimpiä arvoja korostavan ekomatkailijan näkemykset kohtaavat?

Tutkimus loi mielikuvan siitä, että suomalaisilla saattaisivat olla tiukemmat erämaakriteerit kuin ulkomaalaisilla, jotka tässä tutkimuksessa olivat pääosin saksankielisiä vastaajia. Tämän tutkimuksen vastaajien pienen ulkomaalaisjoukon kokemukset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä kaikkien ulkomaalaisten mielipiteiksi, vaan luotettava tulkinta erämaamielikuvien kansallisista eroavaisuuksista vaatisi tuekseen lisätutkimuksia. Tämän tutkimuksen perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että erämaamielikuviin liittyviä kansallisia eroja on mahdollista löytää ja että luontomatkailun kansainvälistymisen edelleen kehittyessä olisi ehkä syytä syventyä tarkastelemaan, onko ulkomaalaisten ja kotimaisten kävijöiden kokemuksista ja käsityksistä löydettävissä sellaisia eroja, jotka on tarpeen huomioida alueita koskevassa strategisessa suunnittelussa. Tämä ei koske pelkästään erämaisuuksia, vaan myös muita kävijöiden tärkeiksi kokemia ympäristön ominaisuuksia.

Tämäkään tutkimus ei pystynyt tuomaan esille yksiselitteistä näkemystä siitä, mikä on erämaakokemus, vaan ainoastaan yhden, osin vanhaan tutkimustietoon pohjautuvan ja paikoin vaikeaselkoisen tulkinnan siitä. Vaikka totesinkin erämaisyyden kokemisen olevan tärkeäksi koettu asia ja vaikka pystyinkin tuomaan esille vaikutusmekanismeja, joiden avulla voidaan käytännön tasolla entistä paremmin ymmärtää erämaakokemusta ja sen syntyä, on erämaisyyden käsite yhä moniselitteinen ja vaikeaselkoinen. Tämän vuoksi voidaan aina asettaa kysymys onko erämaisyyden sellainen ominaisuus, johon liittyvän kokemuksen priorisointi on järkevää alueellisessa suunnittelussa? Olisiko parempi puhua esimerkiksi Saarisen (1999) mukaan erämaisyyden nykytutkimuksessa pääosin syrjäyttäneistä muotikäsitteistä, kuten esimerkiksi biodiversiteetistä? Tästä huolimatta on kuitenkin selvää, että on yhä edelleen tärkeää säilyttää se ihmisen henkireikänä toimiva elementti, jota kohden Rousseau ”takaisin luontoon” toteamus suuntasi, käyttimme sitä sitten mitä käsitettä hyvänsä.

LÄHTEET:

Aristoteles. Politics. *Teoksessa* Rackham, Harris (1990) (toim.). *Aristotele's politics*. Loeb Classical Library, Harvard.

Berleant, Arnold (1999). *Living in the landscape. Toward an aesthetics of environment*. Kansas University Press.

Borrie, William (1995). *Measuring the multiple, deep, and unfolding aspects of the wilderness experience using the experience sampling method*. Julkaisematon väitöskirja. Virginia Polytechnic Institute and State University.

Borrie, William & Joseph Roggenbruck (1996). *Providing an Authentic Wilderness Experience? Thinking Beyond the Wilderness Act of 1964*. Coalition for Education in the Outdoors Research Symposium. Indiana University, 12-14.1.1996.

(Internet: <http://www.forestry.umt.edu/personnel/Faculty/borrie/research/default.htm>, 18.11.2005)

Borrie, William & Robert Birzell (2001). Approaches to measuring quality of the wilderness experience. *Teoksessa* Freimund, Wayne & David Cole. *Visitor use density and wilderness experience: proceedings, 2000 June 1–3, Ogden*. USDA Forest Service, Rocky Mountain Research Station.

Borrie, William & Joseph Roggenbruck (2001). The dynamic, emergent and multiphasic nature of on-site wilderness experiences. *Journal of leisure research* 33, 202-228.

Csikszentmihalyi, Mihaly (1991). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. Harper Perennial, New York.

Dawson, Chad, Peter Newman & Alan Watson (1997). Cognitive Dimensions of Recreational User Experiences in Wilderness: An Exploratory Study in Adirondack Wilderness Areas. *Teoksessa* Vogelsong, Hans (toim.). *Proceedings of the 1997 Northeastern Recreation Research Symposium. General Technical Report, 257-260*. USDA Forest Service, Radnor, Philadelphia.

Driver, Bill, Roderick Nash & Glenn Haas (1987). Wilderness benefits: a state of knowledge review. *Teoksessa* Lucas (toim.). *Proceedings national wilderness research conference: issues, state-of-knowledge, future directions, 1985*. Fort Collins, Otgen.

- Driver, Bill & Joseph Roggenbruck (2000). *Benefits of non-facilitated uses of wilderness*. USDA Forest Service Proceedings, Rocky Mountain research Station.
- Erkkilä, Raija (2005). Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. *Teoksessa* Perttula, Juha (toim.). *Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen*, 195-224. Dialogia, Tartto.
- Erämaakomitean mietintö* (1988). Sammandrag: Ödemarkkommittens betänkande. Komiteamietintö 1988:39. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Erämaalaki* (1991). Suomen säädöskokoelma, laki n:o 62, 129-143.
- Erämaapolitiikka: Pohjoisen erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena* (2002). Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827. Saarinen, Jarkko (toim.).
- Erämaata etsimässä* (2002). Kirjoituskilpailu luonnonkäytöstä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 867. Jokinen, Mikko (toim.).
- Everett, Richard (1978). The wildlife preferences shown by countryside visitors. *Biological conservation* 14, 75-84.
- Hallikainen, Ville (1998). *The Finnish Wilderness Experience*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 711. Helsinki.
- Hammitt, William (1982). Psychological dimensions and functions of wilderness solitude. *Teoksessa* Boteler Franklin (toim.). *Wilderness psychology group. Proceedings of third annual conference*, July 8-9, 50-60.
- Hammitt, William & Mark Madden (1989). Cognitive dimensions of wilderness privacy: a field study and further explanation. *Leisure sciences* 11, 293-301.
- Heberlein, Thomas (1982). What people mean by wilderness: An exploratory look at word associations. *Teoksessa* Boteler, Franklin (toim.). *Wilderness psychology group. Proceedings of third annual conference*, 168-183.
- Hirsijärvi, Sirkka & Helena Hurme (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus, Helsinki.
- Horelli, Liisa (1982). *Ympäristöpsykologia*. Weilin + Göös, Espoo.

Hull, Bruce, William Stewart & Young Yi (1992). Experience patterns: Capturing the dynamic nature of a recreation experience. *Journal of Leisure research* 24, 240-252.

Kajala, Liisa (1995). *The applicability of conflict theories in outdoor recreation: a case study of hikers and recreational stock users in the Eagle Cap wilderness*. Joensuun yliopisto, Metsänhoitotieteen laitos.

Kallio, Eeva (1992). Lähtökohtia luontoon liittyvien merkitysten ja elämysten tutkimukselle. *Teoksessa* Lyytinen, Tuija & Pauli Vuolle (toim.). *Ihminen, luonto, liikunta*, 38-46. Liikunnan ja kansanterveyden tutkimuslaitoksen julkaisuja 81. Jyväskylä.

Kaplan, Rachel & Stephen Kaplan (1989). *The experience of nature; a psychological perspective*. Cambridge University Press.

Kaplan, Rachel & Jane Talbot (1983). Psychological benefits of a wilderness experience. *Teoksessa* Altman, Irwin & Joachim Wohlwill (toim.). *Behavior and the natural environment*, 163-203. Plenum press, New York.

Kautonen, Outi & Hanna Rauhala (2003). Sisällönanalyysi. Johdattelua tutkimusmenetelmiin. Metodologia ja tutkimus maantieteessä: Seminaari 2002. Moniste. Joensuun yliopisto, Maantieteen laitos.

Koivula, Eeva (2005). ROS- malli ja sen soveltuvuus virkistyskäytön suunnitteluun Suomessa. *Teoksessa* Koivula, Eeva & Olli Saastamoinen (toim.). *Näkökulmia luontomatkailuun ja sen tulevaisuuteen*. Joensuun yliopiston metsätieteellisen tiedekunnan tiedonantoja 165, 36-39.

Koloveden kansallispuisto (2003). Esite. Metsähallitus.

Komppula, Raija (2002). Luontoelämys matkailutuotteeksi – markkinoinnin näkökulma tuotekehitykseen. *Teoksessa* Saarinen, Jarkko & Jari Järviluoma (toim.). *Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866, 45-66.

Larson, Reed & Mihaly Csikszentmihalyi (1983). The experience sampling method. *Teoksessa* Reis, Harry (toim.). *Naturalistic approaches to studying social interaction: New Directions for Methodology of Social and Behavioral Science*, 41-56. San Francisco.

Linnansaaren kansallispuisto (2004). Esite. Metsähallitus.

Luonnon virkistyskäyttö 2000 (2002). Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 834. Sievänen, Tuija (toim.).

Lyytinen, Tuija (1992). Erävaeltajien suhde luontoon. *Teoksessa* Lyytinen, Tuija & Pauli Vuolle (toim.). *Ihminen, luonto, liikunta*, 47-59. Liikunnan ja kansanterveyden tutkimuslaitoksen julkaisuja 81. Jyväskylä.

MacCannell, Dean (1976). *The tourist: A new theory of the leisure class*. New York.

Martin, Peter & Simon Priest (1986). Understanding the adventure experience. *Journal of adventure education* 3, 18-21.

McIntyre, Norman (1998). Person and environment transaction during brief wilderness trips: an exploration. *Teoksessa* Watson, Aplet & Hendee (toim.). *Personal, societal, and ecological values of wilderness*. USDA Forest Service proceedings, Rocky Mountain Research Station.

McIntyre, Norman & Joseph Roggenbruck (1998). Nature/ Person transactions during an outdoor adventure experience: A multi-phasic analysis. *Journal of leisure research* 30, 401-422.

McIntyre, Norman & Alan Cattermole (1997). An approach to Multiphasic Analysis of Wilderness Experiences. *Teoksessa* Rowe, D. & P. Brown (toim.). *Leisure people places spaces. Proceedings of the 3rd Conference of the Australian and New Zealand Association for Leisure Studies*, 134-140. University of Newcastle.

Metsähallituksen verkkopalvelu (2005). Internet: <http://www.metsa.fi>. Marraskuu 2005.

Metsähallitus (2005). Koloveden kansallispuiston kävijätutkimus

Metsämuuronen, Jari (2002). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Methelp, Sri Lanka.

Metsäntutkimuslaitos (2002). Metla hanke: Erämaiden käyttö ja hoito. Metsäntutkimuslaitoksen tietokannan sivu. (Internet: <http://www.metla.fi/hanke/3165>, 18.1.2006.)

Moniarvoinen erämaa (1996). Suomen erämaatutkimusohjelman loppuraportti. Arktinen keskus, Lapin yliopisto.

Määttä, Matti (2005). Metsähallituksen aluejohtaja Matti Määttä sähköpostitiedonanto, 19.12.2005.

- Nash, Roderick (1982). *Wilderness and the American mind*. Yale university press.
- Naskali, Arto (1996). Erämaiden arvottaminen. *Teoksessa* Sippola, Anna-Liisa, Jarkko Saarinen, Jukka Jokimäki, Ville Hallikainen & Pentti Sepponen (toim.). *Moniarvoinen erämaa: Suomen erämaatutkimusohjelman loppuraportti*. Arktisen keskuksen tiedotteita 21: 52-54.
- Neisser, Ulric (1982). *Kognitio ja todellisuus*. Espoo.
- Nyky-suomen sanakirja* (1980). WSOY, Juva.
- Oxford English Dictionary* (1989). Second Edition. (Internet: <http://dictionary.oed.com>)
- Patterson, Michael, Alan Watson, Daniel Williams & Joseph Roggenbruck (1998). An hermeneutic approach to studying the nature of wilderness experiences. *Journal of Leisure Research* 30, 423-452.
- Pentikäinen, Juha (1996). Erämaan kulttuuriset merkitykset, vertaileva tutkimus pohjoisista erämaista. *Teoksessa Moniarvoinen erämaa* (1996). Suomen erämaatutkimusohjelman loppuraportti. Arktinen keskus, Lapin yliopisto.
- Perttula, Juha (2005). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. *Teoksessa* Perttula, Juha (toim.). *Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkintaymmärtäminen*, 115-158. Dialogia, Tartto.
- Raivo, Petri (2005). Paikallisuus ja tuotteistaminen. Luento Joensuun Yliopiston Savonlinnan kampuksella. 13-14.10.2005.
- Rousseau, Jean-Jacques (1762). *Yhteiskuntasopimus (Du contrat social)*.
- Saarinen, Jarkko (1995). *Urho Kekkosen kansallispuiston retkeily-ympäristön viihtyvyys*. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja A 37.
- Saarinen, Jarkko (1999). Erämaa muutoksessa. *Teoksessa* Saarinen, Jarkko (toim.). *Erämaan arvot: Retkiä monimuotoisiin erämaihin*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 733, 77-93. Rovaniemi.
- Saarinen, Jarkko (2002a). Erämaan kulttuurihistoria, monimuotoisuus ja paikallinen arki hallinnan ja tutkimuksen kohteena. *Teoksessa* Saarinen, Jarkko (toim.). *Erämaapolitiikka:*

pohjoisen erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827, 5-10. Rovaniemi.

Saarinen Jarkko (2002b). Luonnon virkistys- ja matkailukäytön kotimainen tutkimus ja alan kehitysnäkymät. *Teoksessa* Saarinen Jarkko & Jari Järviluoma (toim.). *Luonto matkailukohteena; virkistystä ja elämyksiä luonnosta.* Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866, 5-9. Rovaniemi.

Saastamoinen, Olli (1996). Hiljaisuuden äänet: Pohdintaa erämaakokemuksen auditiivisuudesta. *Teoksessa* Saarinen Jarkko & Jari Järviluoma (toim.). *Luonto virkistys- ja matkailuympäristönä.* Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 619, 21-30.

Salomaa, Kari (1999). Retkimelajat lähikuvassa. Helsingin yliopiston sosiologian laitokselle tehtyyn progradu- tutkielmaan pohjautuva artikkeli. *Meloja* 3, 20-21.

Savola, Anne (2005). Äänimaisema luontomatkojen suunnittelussa ja kehittämisessä. Metlan työraportteja 20.
(Internet: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020.htm>, 18.1.2006.)

Silvennoinen, Harri & Liisa Tyrväinen (2002). Saksalaisten matkailijoiden luonto- ja ympäristöodotukset. *Teoksessa* Saarinen, Jarkko (toim.). *Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta.* Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866, 91-108. Rovaniemi.

Suomen Matkailun Kehitys (1994). Linnansaaren kansallispuiston ja Järviluonnon keskuksen käyttäjäselvitys.

Tuulentie, Seija (2003). Lapin hullujen luontoelämykset. *Muuttuva matkailu* 3, 14-21.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Ulrich, Roger (1983). Aesthetic and affective response to natural environment. *Teoksessa:* Altman, Irwin & Joachim Wohlwill (toim.). *Behavior and the natural environment*, 85-120. Plenum press, New York.

Urry, John (1990). *The Tourist Gaze.* Sage Publication, London.

Valkonen, Jarno (2002). Erämaa, paikallisuus, hallinta. *Teoksessa* Saarinen, Jarkko (toim.). *Erämaapolitiikka: pohjoisen erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena.* Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827, 43-57. Rovaniemi.

Vieraskirjat nuotiopaikat Saimaa (2005). Vuosien 2003 ja 2004 vieraskirjapohjainen kävijälaskenta Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa. Julkaisematon taulukko. Metsähallitus.

Vilka, Leena (1999). Mitä on erämaa ilman susia? *Teoksessa* Saarinen, Jarkko (toim.). *Erämaan arvot: Retkiä monimuotoisiin erämaihin*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 733, 77-93. Rovaniemi.

Vilka, Leena (2002). Lapin erämaat ympäristöfilosofisin silmin. *Teoksessa* Saarinen, Jarkko (toim.). *Erämaapolitiikka: pohjoisen erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 827, 69-87. Rovaniemi.

Ympäristöministeriö (2005). Hiljaisten alueiden selvittäminen lähtenyt hyvin käyntiin. Tiedote. 11.3.2005. (Internet: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=123425&lan=fi>)

Wilderness act of 1964. Public Law 88-577. USA.

(Internet: <http://www.wilderness.net/index.cfm?fuse=NWPS&sec=legisAct#2>, 6.11.2005)

*LIITE 1, kyselylomake**

**Tässä kyselylomakkeessa on esitetty kyselyn kaikki kolme osaa A, B ja C samassa lomakkeessa. Todellisuudessa kysely toteutettiin siten, että kaikki vastasivat osaan A ja sen jälkeen vaihtoehtoisesti joko osaan B tai osaan C. Haastatteluissa melojien taustatiedot kerättiin osan A mukaisesti. Kysymyslomakkeen englannin ja saksankieliset versiot olivat tästä lomakkeesta tehtyjä käännöksiä.*

Arvoisa meloja!

Tällä kyselyllä pyritään kartoittamaan melojien luontokokemuksia Koloveden ja Linnansaaren kansallispuistoissa. Tutkimuksen toteuttaa Joensuun yliopiston Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan puolesta (Vapaa-aika- ja virkistyspalvelujen maisteriohjelma) Päivi Tommola. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Metsähallituksen ja Oravin melontakeskuksen kanssa.

Kysymyksiin vastataan joko ruksaamalla valmiiksi annetuista vaihtoehdoista sopiva tai kirjoittamalla vapaamuotoinen vastaus. Jos et osaa tai halua vastata johonkin kysymykseen, voit jättää sen kohdan tyhjäksi.

Kysymykset koskevat ainoastaan tämänkertaista käyntiäsi jommassakummassa kansallispuistossa. Jos kävit molemmissa, vastaa molempien käyntien osalta omille lomakkeille.

***Voit palauttaa tämän kyselyn Linnansaarella Oravin melontakeskuksen henkilökunnalle ja Kolovedellä Kirkkorannan tai Käköveden vesillelaskupaikoilla oleviin postilaatikoihin
Lisätietoja: Päivi Tommola, tommola@cc.joensuu.fi***

A Vastaajan taustatiedot

1. Tämä lomake koskee käyntiä...

Ole hyvä ja ruksaa sopiva vaihtoehto

- Linnansaaren kansallispuistossa
- Koloveden kansallispuistossa

2. Sukupuoli. Ruksaa sopiva vaihtoehto.

- Nainen
- Mies

3. Syntymävuosi _____

4. Pysyvä asuinpaikkakuntasi (tai maa, jos ei Suomi) _____

5. Ammattisi _____

6. Jos ammattisi tai opiskelualasi liittyy luontomatkailuun, kirjoita tähän lyhyt kuvaus työstäsi tai opiskelualasi nimi. Muussa tapauksessa voit jättää tämän kohdan tyhjäksi.

7. Matkaseurueesi koko tällä melontaretkellä (laske mukaan itsesi). Ruksaa sopiva vaihtoehto.

- Olen yksin
- 2 henkilöä
- 3-5 henkilöä
- 6 henkilöä tai enemmän

8. Onko tämä ensimmäinen käyntisi tässä kansallispuistossa? Ruksaa sopiva vaihtoehto. Jos vastauksesi on 2, vastaa aikaisempia käyntejäsi koskeviin lisäkysymyksiin.

- Kyllä, tämä on ensimmäinen käyntini
- Ei, aikaisempia käyntejä seuraavasti:
 - Viimeisen viiden vuoden aikana _____ kertaa
 - Ensimmäinen käyntini oli vuonna _____
 - Edellinen käyntini oli vuonna _____

9. Kuinka kauan aiot oleskella tällä käynnillä tässä kansallispuistossa (vastaa joko vuorokausina tai tunteina)?

10. Minkä verran sinulla on oman arviosi mukaan retkeilykokemusta. Ruksaa sopiva vaihtoehto.

- Ei lainkaan tai hyvin vähän
- Jonkin verran
- Paljon tai hyvin paljon

12. Minkä verran sinulla on oman arviosi mukaan melontakokemusta. Ruksaa sopiva vaihtoehto.

- Ei lainkaan tai hyvin vähän
- Jonkin verran
- Paljon tai hyvin paljon

13. Mikä sinulle on tärkeää tällä käynnilläsi?

Vastaa jokaiseen vaihtoehtoon ruksaamalla sopiva vaihtoehto.

5 erittäin tärkeää, 4 melko tärkeää, 3 en osaa sanoa, 2 ei kovin tärkeää, 1 ei lainkaan tärkeää

	<i>Tärkeää</i>			<i>Ei tärkeää</i>	
	5	4	3	2	1
Melonnan harrastaminen	5	4	3	2	1
Kuntoilu	5	4	3	2	1
Maisemien katselu	5	4	3	2	1
Rentoutuminen	5	4	3	2	1
Tutustuminen uusiin ihmisiin	5	4	3	2	1
Yhdessäolo oman seurueen kanssa	5	4	3	2	1
Alueeseen tutustuminen	5	4	3	2	1
Nähtävyyksien katselu	5	4	3	2	1
Omien taitojen testaus	5	4	3	2	1
Rauha ja hiljaisuus	5	4	3	2	1
Jännityksen kokeminen	5	4	3	2	1
Erämaisyyden kokeminen	5	4	3	2	1
Irtautuminen arjesta	5	4	3	2	1
Muu, mikä _____	5				

(Jos sinulle on **erittäin tärkeää** jokin muu asia, kirjoita se tähän)

14. Miksi päätit lähteä tälle retkelle juuri meloen?

15. Melontareittisi tällä retkellä (mainitse ainakin retkesi lähtö- ja päätepiste sekä tärkeimpinä pitämäsi kohteet reitilläsi)?

Lähtöpiste

Tärkeimmät kohteet reitilläni:

Päätepiste

16. Liikkumisvälineesi. Ruksaa sopiva vaihtoehto.

- Kajakki, yksikkö
- Kajakki, kaksikko
- Kanootti
- Muu, mikä_____

17. Jos retkesi kestää yön yli, missä aiot viettää yön? Ruksaa sopivat vaihtoehdot.

- Teltassa
- Laavulla
- Varaus- tai autiotuvassa
- Muussa mökissä
- Taivasalla
- Muussa majoitteessa, missä_____

18. Olisitko valinnut tämän retkikohteen jos alue ei olisi kansallispuisto?

Ruksaa sopivat vaihtoehdot (voit ruksata useita vaihtoehtoja).

- En**, koska tuskin olisin tuolloin lainkaan kuullut alueesta
- En**, koska minusta alue ei olisi yhtä kiinnostava jos se ei olisi kansallispuisto
- En**, koska alueella ei varmaankaan olisi näin hyviä palvelurakenteita, ellei se olisi kansallispuisto
- En**, muu syy mikä?_____
- Kyllä**, koska minusta on aivan sama, onko alue kansallispuisto vai ei
- Kyllä**, kansallispuistostatus ei minusta takaa että alue on kiinnostava
- Kyllä**, tiesin muutenkin, että alue on hieno
- Kyllä**, halusin nähdä juuri tämän tyyppisen alueen
- Kyllä**, muu syy, mikä?_____
- En osaa sanoa**

B Kokemukset

1. Millainen alue oli mielestäsi melontakohteena?

**2. Mitkä kolme asiaa sinusta olivat kiinnostavimpia tämän alueen luonnossa ja miksi?
Voit mainita nähtävyyksiä tms. erityiskohteita tai alueen luonnon yleisiä ominaisuuksia.**

1.

2.

3.

3A. Koin tällä retkelläni olevani erämaassa...

Ruksaa sopivin vaihtoehto:

- Täysin samaa mieltä
- Osittain samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Osittain eri mieltä
- Täysin eri mieltä

3B. Kerro retkelläsi kohtaamistasi paikoista tai tilanteista, joissa erityisen vahvasti koit tai et kokenut olevasi erämaassa.

4. Millainen alueen tulee olla, jotta se olisi mielestäsi erämaa?

Seuraavassa on listattuna ominaisuuksia. Aseta ne tärkeysjärjestykseen siten, että erämaata mielestäsi parhaiten kuvaava ominaisuus saa numeron 1, seuraava numeron 2 jne. Jos ominaisuus ei mielestäsi lainkaan kuvaa erämaata, laita sen kohdalle numero 0. Halutessasi voit keksiä tyhjille viivoille lisää ominaisuuksia, jotka mielestäsi kuvaavat erämaata. Jos keksit näitä ominaisuuksia, numeroi myös ne.

Erämaan on mielestäni oltava....

Numeroi tähän

- ___ Luonnoltaan kaunis
- ___ Luonnoltaan eksoottinen
- ___ Metsäinen
- ___ Eläin- ja kasvimaailmaltaan rikas
- ___ Asumaton
- ___ Varustettu retkeilyreiteillä ja taukopaikoilla
- ___ Syrjäinen
- ___ Rauhallinen ja hiljainen
- ___ Luonnontilainen
- ___ Laaja-alainen
- ___ _____
- ___ _____
- ___ _____

5. Miten hyvin tämä kansallispuisto mielestäsi täytti edelliset ominaisuudet

Ruksaa sopiva vaihtoehto

5 Täysin samaa mieltä, 4 osittain samaa mieltä, 3 en osaa sanoa, 2 osittain eri mieltä, 1 täysin eri mieltä

Tämä kansallispuisto on mielestäni.....

	<i>Täysin samaa mieltä</i>			<i>Täysin eri mieltä</i>	
...Luonnoltaan kaunis	5	4	3	2	1
...Luonnoltaan eksoottinen	5	4	3	2	1
...Metsäinen	5	4	3	2	1
...Eläin- ja kasvimaailmaltaan rikas	5	4	3	2	1
::: Asumaton	5	4	3	2	1
...Varustettu sopivalla määrällä retkeilyreittejä ja taukopaikkoja	5	4	3	2	1
...Syrjäinen	5	4	3	2	1
...Rauhallinen ja hiljainen	5	4	3	2	1
...Luonnontilainen	5	4	3	2	1
...Laaja-alainen	5	4	3	2	1

6. Millaisia tunteita ja ajatuksia seuraavien luonnon ominaisuuksien kohtaaminen herätti tällä retkellä?

A. Rauha ja hiljaisuus

B Luonnon kauneus ja eksoottisuus

C. Primitiivisyys, syrjäisyys (olo kaukana sivistyksestä, mukavuuksien puute)

D Vesistöt

7. Kerro lopuksi oletko tyytyväinen retkeesi? Suositteletko tätä kohdetta kaverillesi?

Mikäli haluat esittää muita ajatuksiasi, voit kirjoittaa niitä tähän...

KIITOS VASTAUKSESTASI

C Kokemukset

Kirjoita tähän kertomus retkestäsi retkipäiväkirjan muodossa. Kerro kirjoituksessasi alueen luonnon herättämistä tunteista ja ajatuksista